

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Fenomenologie humoru v partnerských vztazích
Phenomenology of humor in romantic relationships

Bc. Veronika Vodová

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. David Heider, PhD.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Fenomenologie humoru v partnerských vztazích* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. července 2022

Ráda bych poděkovala především PhDr. Mgr. Davidovi Heiderovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, za jeho vstřícnost, cenné rady a inspirativní přístup. Mé velké poděkování patří také všem informantům, bez jejichž ochoty a otevřenosti by výzkum nemohl být realizován. V neposlední řadě chci poděkovat svým blízkým za dlouhodobou podporu a Adamovi za jeho skvělý humor, který mě při psaní provázel.

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce je představit téma humoru v kontextu partnerských vztahů pohledem obou partnerů zvláště, zmapovat jeho podoby, projevy a funkce, které ve vztahu plní, a zjistit, zda se produkce a percepce humoru mezi partnery mění v čase. Teoretická část se věnuje nejprve fenoménu humoru z hlediska jeho konceptuálního vymezení, funkce, cílů, stylů, zaměření a účastníků komunikačního procesu. Následně se zabývá tématem partnerských vztahů, představuje teoretické modely jejich vzniku a fází, uvádí faktory ovlivňující vztahovou soudržnost a zamýšlí se nad párovými konflikty a komunikačními strategiemi, které je provází. Empirická část práce představuje kvalitativní výzkum zaměřený na fenomenologii humoru v šesti heterosexuálních partnerských vztazích. Data byla sebrána pomocí polostrukturovaného rozhovoru s dvanácti informanty a následná analýza byla vypracována na základě principů metody zakotvené teorie. Výsledky výzkumu ukazují, že humor mezi partnery stojí na dvou rovinách - dynamické a statické, které určují jeho potenciál, náboj a záměr. Dynamická rovina se týká konkrétní komunikační funkce humoru a strategií jeho použití, proměnlivých dle situačního kontextu (např. nálada, přání, potřeba apod.), kdežto statická zahrnuje v čase spíše neměnné skutečnosti (tj. osobností charakteristiky jedince a jeho vztahovou síť). Z výsledků dále vyplývá, že partneři humor vnímají jako důležitý prvek jejich komunikace, který má potenciál pozitivně či negativně ovlivňovat soudržnost jejich vztahu na základě záměru, se kterým je produkován a přijímán. Výstupem analýzy dat je taxonomický model humoru v partnerském vztahu.

KLÍČOVÁ SLOVA

humor, smích, partnerské vztahy, copingové strategie, interpersonální komunikace

ABSTRACT

The objective of this thesis is to introduce the topic of humor in the context of romantic relationships from the perspective of both partners separately. It examines the forms, manifestations and functions of humor in the relationship and observes whether the production and perception of humor of the partners changes over time. The theoretical part analyzes the conceptual definition of humor in terms of its functions, aims, styles, focus and the participants in the communication process. Furthermore, the thesis discusses the topic of romantic relationships, presents theoretical models of their formation and stages, describes factors influencing relationship cohesion, and reflects on couple conflicts and the communication strategies that constitute them. The empirical part of the thesis presents qualitative research focusing on the phenomenology of humor in six heterosexual romantic relationships with 12 respondents. Data were collected using semi-structured interviews and the subsequent analysis was developed using principles of grounded theory method. The research results show that humor between partners stands on two pillars - dynamic and static - which determine its potential and intention. The dynamic pillar refers to the specific communicative function of humor and the strategies of its use, varying according to the changing situational context (e.g., mood, desire, need, etc.). The static pillar involves characteristics that are rather unchanging over time (i.e., the individual's personality or their relational network). The results further suggest that partners perceive humor as an important element of their communication that has the potential to positively or negatively influence the cohesiveness of their relationship based on the intention with which it is produced and received. The outcome of the data analysis is a taxonomic model of humor in romantic relationships.

KEYWORDS

humor, laughter, romantic relationships, couples, coping strategies, interpersonal communication

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část.....	11
1. Humor.....	11
1.1 Definice humoru.....	12
1.2 Úvod do studia humoru a nejvlivnější teorie.....	14
1.2.1 Teorie nadřazenosti.....	14
1.2.2 Teorie uvolnění.....	15
1.2.3 Teorie nesouladu a rozuzlení.....	15
1.2.4 Teorie neškodného porušení.....	16
1.2.5 Teorie indikátoru zájmu.....	16
1.2 Přístupy k měření humoru.....	17
1.2.1 Humor Styles Questionnaire.....	18
1.2.2 Sense of Humor Scale.....	21
1.3 Humor jako identita.....	21
1.3.1 Humor a gender/pohlaví.....	22
1.4 Humor jako sociálně-psychologický fenomén.....	24
1.4.1 Funkce humoru v mezilidské komunikaci.....	24
1.4.2 Humor v partnerských vztazích.....	25
1.4.3 Humor v rodině, mezi přáteli a v pracovním prostředí.....	30
1.5 Shrnutí.....	32
2. Partnerský vztah.....	33
2.1 Teorie partnerských vztahů.....	36
2.1.1 Teorie sociální směny.....	36

2.1.2	Teorie rovnosti.....	36
2.1.3	Teorie filtru.....	37
2.1.4	Duplexní teorie lásky.....	38
2.2	Faktory ovlivňující spokojenost v partnerských vztazích.....	39
2.3	Konflikty v partnerských vztazích.....	40
2.4	Shrnutí.....	42
	Empirická část.....	44
3.	Metodologie.....	44
3.1	Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	44
3.2	Metoda sběru dat.....	45
3.3	Výzkumný soubor.....	47
3.4	Etika výzkumu.....	49
3.5	Postup zpracování dat.....	51
3.5.1	Metoda analýzy.....	51
4.	Popis získaných dat.....	54
4.1	Kategorie a jejich kódy.....	54
4.2	Představení informantů.....	59
4.2.1	Anna a Antonín.....	60
4.2.2	Johana a Jonatán.....	63
4.2.3	Karolína a Karel.....	67
4.2.4	Lucie a Luděk.....	70
4.2.5	Marika a Marek.....	74
4.2.6	Renata a Richard.....	77
4.3	Shrnutí.....	81

4. Analýza dat.....	82
4.1 Statická rovina humoru.....	82
4.1.1 JÁ.....	83
4.1.2 MY.....	86
4.1.3 ONI.....	89
A) Bývalé partnerské vztahy.....	89
B) Přátelské a pracovní vztahy.....	91
C) Rodinné vztahy.....	95
4.1.4 Shrnutí.....	97
4.2 Dynamická rovina.....	97
4.2.1 Funkce humoru.....	98
A) Funkce podporující soudržnost partnerského vztahu (podpůrné funkce).....	99
Strategie první: <i>Sdílení a sebeodhalení</i>	99
Strategie druhá: <i>Vzpomínka na společné zážitky</i>	103
Strategie třetí: <i>Nastavení a udržení bezpečných hranic</i>	105
Strategie čtvrtá: <i>Neškodné škádlení, flirt a pochvala</i>	108
Strategie pátá: <i>Přijetí a vyjádření omluvy, uskromnění se, utěšení, ponížení vlastních úspěchů pro potěchu druhého</i>	109
Strategie šestá: <i>Oživení momentu, probuzení energie</i>	111
Strategie sedmá: <i>Pomoc při hádce, odpuštění</i>	112
B) Ipsativní funkce.....	113
Strategie osmá: <i>Zvládání stresových momentů (copingový mechanismus)</i>	113
Strategie devátá: <i>Obrana</i>	116
C) Funkce uplatnění moci.....	116

Strategie desátá: <i>Negativní moderace konfliktu</i>	117
Strategie jedenáctá: <i>Kontrola druhého</i>	118
Strategie dvanáctá: <i>Silové nastavení a překračování hranic</i>	121
Strategie třináctá: <i>Škádlení, vysmívání, upozorňování na křivdy z minulosti</i> ..	123
5. Návrh modelu humoru v partnerských vztazích.....	126
6. Diskuze.....	129
7. Závěr.....	138
8. Seznam použitých informačních zdrojů.....	141
9. Seznam příloh.....	154

Úvod

Humor je komunikačním prvkem, který používáme denně v mnoha sociálních kontextech. Každý z nás však svým vlastním způsobem, s různými motivy a v mnoha specifických situacích, což z něj dělá komplexní fenomén hodný psychologického výzkumu. Odborníci jej řadí například mezi nejčastěji zmiňované pozitivní charakterové vlastnosti korelující s životní spokojeností (Park, Peterson & Seligman, 2004; Hall, 2017). Mnohé výzkumy naznačují, že humor přispívá k psychické pohodě, pomáhá překonávat stresové situace a podporuje prosociální fungování ve společnosti (Ruch et al., 2010). Ve svých různých podobách může být spojen s lepší náladou, vyšší sebeúctou, nadledem a větší odolností vůči nepřízni osudu (Martin et al., 1993). Stále častěji se hovoří o pozitivním vlivu humoru také na fyzické zdraví, zejména na snížené vnímání bolesti a lepší funkci imunitního systému (Martin, 2007). Všechny výše zmíněné výroky odráží převládající tendence nahlížet na humor optikou pozitivní psychologie, která jej mimo to vyzdvihuje jako podstatný komunikační prvek partnerského vztahu. Schopnost navázat a udržet dlouhotrvající partnerský vztah je jedním z našich základních životních cílů, kdy humor, jako součást efektivní komunikace, dle výzkumníků může významně pomoci k naplnění pocitu radosti, lásky, bezpečí, důvěry a blízkosti.

Téma humoru v partnerských vztazích v období posledních dvaceti let přitahuje stále více výzkumníků a autorů, kteří se zabývají jeho podobami, účinností, specifiky a především přínosy pro vztah, v němž díky humoru může vzrůstat spokojenost obou partnerů a motivace pro jeho udržení. Jen málo výzkumů však zohledňuje negativní aspekty humoru, objevující se zejména v momentech konfliktů a s cílem druhého poškodit či podnítit (Bippus et al., 2011; Kuiper & Martin, 1998). Pozornost většinou bývá věnována zejména dvojicím ve vztazích spíše kratší délky (od 3 do 14 měsíců), nebo naopak mladým manželským párům. Porovnání humoru mezi partnery ve vztazích různých délek či období (například narození dítěte, nemoc jednoho z partnerů apod.) je spíše opomíjeno. Humor se, stejně jako jednotlivé prvky komunikace mezi partnery, však může vyvíjet, měnit a formovat, přičemž v různých obdobích vztahu může plnit různé funkce - s pozitivním i negativním potenciálem ovlivnit vztahovou soudržnost.

Cílem této diplomové práce proto bude prozkoumat fenomenologii humoru v partnerských vztazích blíže a zmapovat, jakým způsobem se zde humor manifestuje, s jakým záměrem je produkován, co ovlivňuje jeho percepci, zda se mění v čase a zda existují situace, kde se objevuje častěji. Hlavním záměrem je zjištění, jak humor se svým protějškem vnímají samotní partneři. Co pro ně humor znamená? Jakým způsobem jej používají? Co styl humoru o jednotlivcích zvlášť a dohromady v páru vypovídá? Jak se formuje? Co musí nastat, aby byl skutečně sdílený? Jak ovlivňuje komunikaci na denní bázi, jaké funkce v ní plní? Mění se v průběhu vztahu? Co se musí stát, aby humor těšil, a čím to je, když zabolí? Na tyto a další otázky bude hledat odpovědi kvalitativní výzkum šesti heterosexuálních párů, s participací dvanácti informantů (tj. obou partnerů zvlášť), který bude realizován v souladu s principy metody zakotvené teorie.

Teoretická část

Tato část představí dva stěžejní koncepty této práce - humor a partnerské vztahy.

1. Humor

*“Imagination was given to man to compensate him for what he is not;
a sense of humor to console him for what he is.”*

Francis Bacon

Téma humoru vyvolává řadu otázek majících význam takřka pro všechny oblasti psychologie. Proč je tak příjemný, případně odpudivý? Jaké kognitivní procesy se podílejí na pochopení vtipu? Co je to smysl pro humor? Jaký vliv má humor na naše fyzické zdraví a psychickou pohodu? Jakou roli hraje v našich interakcích s ostatními lidmi - rodinou, kolegy, partnery, cizinci? Pro tuto diplomovou práci jsem zvolila výzkum zaměřený na zmapování humoru v partnerských vztazích. Nejdříve je však třeba se na humor podívat ze širší perspektivy a postupně prolnout do jeho jádra.

S humorem se setkáváme dennodenně - shlédneme vtipné video na internetu, vyslechneme kamarádovu anekdotu, někdo na nás zareaguje škádlivou poznámkou nebo se nechtěně přeřekne. V závislosti na tom, jak moc zábavné nám to přijde, se začneme usmívat, chechtat nebo propukat v záchvaty bujarého smíchu. Naše reakce je obvykle doprovázena příjemnými pocity pohody a veselí. Někdy se ale nesmějeme a pocítíme trapnost, dotčení, znechucení či dokonce zlost. Odhaduje se, že na humor takto reagujeme v průměru osmnáctkrát za den, přičemž většina těchto reakcí (mj. především smíchu) se odehrává v přítomnosti druhých (Martin & Kuiper, 1999). Možná právě proto, že je humor obvykle krátkou interakcí zažívanou tak často, tolik jej nereflektujeme a jen s ním v danou chvíli plyneme, může se na jeho důležitost v mezilidské komunikaci zapomínat. Dle Martina (2007) však empirické studium humoru skrývá mnohá zajímavá překvapení, o kterých by se mělo více mluvit. Tvrdí, že ač je humor v podstatě druh mentální hry zahrnující lehkovážný postoj k tomu, co se nám zrovna děje, mělo by se k němu přistupovat s náležitou vážností - plní totiž důležitou roli v řadě sociálních, emocionálních

a kognitivních procesů, což z něj činí fascinující a přínosné téma pro vědecké zkoumání. Následující kapitoly jsou proto věnovány různorodým definicím a způsobům měření humoru, včetně stěžejních teorií a modelů, na které se v rámci empirické části budu odkazovat.

1.1 Definice humoru

Humor lze pro jeho komplexitu jen velmi těžko definovat. Snažilo se o to mnoho teoretiků z různých oborů (lingvistiky, filozofie, psychologie, sociologie, medicíny aj.), přičemž každý přišel s trochu jinou perspektivou. Tato kapitola představuje několik definic, které budou dále analyzovány.

McGhee (1999) definuje humor jako formu hry, konkrétně hry s nápady. Hravá mysl je dle jeho slov důležitá pro “vyrobení humoru” z okolních podnětů a bez ní je tatáž událost vnímána například jako děsivá, zúzkostňující nebo otravná, ale ne jako vtipná.

Li vnímá humor jako chování, které má za cíl u druhých vyvolat smích a pobavit je (Li et al., 2009).

Veatch (1998) popisuje humor jako *“určitý psychický stav, který má tendenci stimulovat smích”* (s. 162).

Martin (2003) vidí humor jako všeprostupující lidskou aktivitu, která se vyskytuje zejména v mezilidské interakci a zahrnuje řadu sociálních, kognitivních a emocionálních procesů. Později (Martin, 2007) definici rozšířil o humor jako identitní a estetický prvek (tj. preference určitých typů humoru) a zvyklostní vzorec chování (př. někteří lidé/rodiny mají ve zvyku se častěji smát nebo vyprávět vtipy).

Peterson a Seligman (2004) svou definici vytvořili skrze popis tzv. humorného jedince: *“Ten, který se umí smát a vykouzlit úsměv na tváři druhých, škádlí a hraje si, je schopen vidět světlé stránky ve většině situací a snaží se dělat (ne nutně vyprávět) vtipy”* (s. 530).

Beermann a Ruch (2009) zařazují humor mezi transcendentní vlastnosti: *“Stejně jako například naděje nebo spiritualita nás humor spojuje s něčím větším ve vesmíru,*

konkrétně s ironií a absurditou lidského života, na kterou vtipálci upozorňují, aby nás pobavili, usadili v realitě a především nám dodali nadhledu” (s. 31).

Gordon (2014) zdůraznil, že humor je v podstatě sociální událostí. Mnohem více se smějeme, když jsme obklopeni lidmi, než když jsme sami. Vtipy jsou určeny ke sdílení s ostatními a komici vědí, že když se publikum nebaví, humor pravděpodobně není příliš vtipný. Především však humor může výrazně snížit tenzi mezi lidmi a umožnit jedincům, kteří se od sebe liší, aby spolu vycházeli, a dokonce spolu žili v harmonii.

Z široké škály podob humoru tyto definice popisují výhradně jeho ceněné a potenciálně ctnostné aspekty. Dohledat nějakou negativně formulovanou, či zároveň upozorňující na stinné stránky humoru v mezilidské komunikaci, či pro lidské zdraví, se mi nepodařilo. Pozitivně formulované definice však přesto umožňují vytvoření hypotéz o tom, které aspekty humoru se budou týkat žádoucí charakterové vlastnosti, a které nikoliv. Můžeme se také domnívat, že výzkum humoru se ubírá spíše vstřícné pátrání po benefitech, v duchu pozitivní psychologie. Definice se kromě pozitivního hlediska však různí. Rozdíl je například v zaměření na osobu hodnotící, co je zábavné - zda je jí tzv. producent humoru (mluvčí, komunikátor), nebo jeho příjemce (komunikant). Dále se výrazně liší v určení, co samotný humor je - složka temperamentu (Ruch & Köhler, 1998), komunikační strategie či styl (Ruch & Hehl, 1993; Martin et al., 2003), hra, chování, obranný mechanismus (Martin et al., 1993)? Od počátku empirického zkoumání humoru před téměř 60 lety neexistuje obecná shoda o tom, co přesně humor je a vždy byl definován spíše z funkční perspektivy, tj. dle role, jakou pro jedince a jeho vztahy plní. Definice se obecně shodují v tom, že humor je multidimenzionální rys, který zahrnuje rozpoznání toho, co je v situacích zábavné (kognitivní schopnost), objevuje se zejména v mezilidské interakci a zahrnuje schopnost rozesmát druhé lidi (socializační proces), pomáhá vytvořit určitý nadhled na nepřízeň osudu, který jedinci umožňuje od tíživých pocitů poodstoupit, přerámovat je a udržet si dobrou náladu (copingová strategie k regulaci emocí).

1.2 Úvod do studia humoru a nejvlivnější teorie

Termín *humor* má kořeny v latině, kde slovo *humorem* označuje tekutinu, či vlhkost (Martin, 2007). Dnešní význam získal později, konkrétně v pozdním středověku, kdy se slovem humor začal označovat nejprve celkový temperament, poté pouze určité přechodné nálady (Wickberg, 1998). Jelikož se slovo rychle rozšířilo zejména v označování těch, kteří byli předmětem smíchu (tzv. humoristé), s výrazem humor byl dlouho asociován výsměch. Těm, kteří na odlišnost humoristů poukazovali a rozesmívali tak druhé, se začalo říkat lidé humoru (tzv. men of humor). Termín tedy pozvolna začal označovat schopnost pobavit publikum, což vyžadovalo určitý šarm, um a důvtip - to odstartovalo spojení humoru s intelektem a sebevědomím. Pojem humor stojící sám za sebe a spojený s významem veselí a smíchu poprvé použil až počátkem 18. století filozof Anthony Ashley Cooper, třetí hrabě ze Shaftesbury, v jedné ze svých esejí. Až začátkem 19. století termín humor nabyl svého dnešního významu jakožto plně subjektivní kvality a začal být studován badateli z mnoha oborů, kteří dodnes pátrají po jeho původu v mezilidské komunikaci (Wickberg, 1998).

Co přesně činí nějaké rčení či chování vtipným? Neexistuje jedno obecně přijímané vysvětlení, ale nespočet různých teoretických přístupů, které do barevné mozaiky humoru přispívají svým jedinečným dílem. R. A. Martin (2007) ve své knize *The Psychology of Humor: An Integrative Approach* uvádí přehled nejranějších paradigmat psychologie humoru, které rezonovaly akademickým světem před počátkem 80. let minulého století. Tato kapitola se zabývá krátkými sondami do každého z nich.

1.2.1 Teorie nadřazenosti

Na humor nahlíží jako na prostředek moci, který je agresivní povahy. Lidé jej používají zejména k vyjádření vítězství nad obávanými lidmi či ohrožujícími situacemi. Charles Gruner (1997), současný zastánce tohoto pohledu, říká, že humor není skutečnou agresí, nýbrž jejím hravým bratrem - spolu sdílí kořeny v evolučním kontextu soutěživosti. Gruner tvrdí, že lidé nacházejí humor v momentech, kdy někoho přelstí a alespoň na chvíli

pocítí svou nadřazenost a dominanci nad ním. Thomas Hobbes (1991) se přidává s označením smíchu jako "náhlé slávy" pocíťované nad nešťastníkem, který se stal terčem vtipu. Zesměšňování je bezpochyby jedním z častých způsobů využití humoru, který, kromě vyzdvihovaných pozitivních emocí, může vzbudit také ty negativní, například stud a rozpaky. Nelze popřít fakt, že humor je občas nepřátelský, agresivní, ba dokonce krutý. I tato podoba humoru má však pozitivní hodnotu - umožňuje lidem ventilovat svou frustraci nebo nepřátelství vůči ostatním, místo aby svůj hněv vyjadřovali nebezpečnějšími způsoby (např. fyzickým napadením).

1.2.2 Teorie uvolnění

Teorie uvolnění (nebo také úlevy či relaxace) říká, že humor a smích fungují jako tlakový ventil pro vypouštění přebytečné energie. Sigmund Freud ve svém textu Vtip a jeho vztah k nevědomí z roku 1905 uvádí, že nevědomé procesy, které se podílejí na vzniku vtipů, jsou téměř totožné s těmi, které se podílejí na snění. Práce s vtipem, bdělý protějšek snové práce, má mnoho podobností. Humorný nápad vzniká v nevědomí a transformuje nepřijatelné podněty a emoce na příjemné, a to tak, že obscénnost, agresivitu, cynismus a hlubokou skepsi nahrazuje smíchem, který se snažíme stimulovat, abychom (mnohdy potlačované) napětí sexuální a/nebo agresivní povahy postupně uvolnili. Zatímco snová práce se snaží minimalizovat nelibost, humor má za cíl maximalizovat potěšení (Freud, 1991).

1.2.3 Teorie nesouladu a rozuzlení

V současnosti nejrozvinutější a nejpopulárnější teorie, která vysvětluje produkci a percepci humoru optikou kognitivní psychologie (mimo jiné převzatá Kantem a zdokonalená Schopenhauerem). Tvrdí, že k humoru dochází, když vznikne nesoulad mezi tím, co očekáváme, a tím, co se skutečně děje. Lidé se smějí, když zažijí něco překvapivého, co porušuje zažitý stereotyp či vybočuje z jejich představy o tom, jak by se věci měly mít. Humor nám umožňuje vnímat svět kolem nás z pohledu dvou nebo více nesourodých a zdánlivě nekompatibilních perspektiv současně. Jedním z vytýkaných nedostatků této teorie je fakt, že samotný nesoulad k vysvětlení humoru nestačí - závěrečná pointa musí být dostatečně důvtipná a musí dojít k jejímu pochopení, tedy vysvětlení

zápletky. Skotský filozof 19. století Alexander Bain ve své kritice poukázal na to, že ne všechny nesrovnalosti jsou vždy vtipné - příkladem může být rodičovská krutost, porušení smlouvy přítelem nebo rozladěný hudební nástroj (Martin, 2007). Od 70. let 20. století proto výzkumníci (př. Deckers & Buttraum, 1990) toto pojetí začali revidovat do podoby, která se dnes nazývá teorie nesouladu a rozuzlení: Lidé se smějí situaci nejen proto, že v ní něco neladí, ale také proto, že si uvědomují, že nesoulad lze vyřešit nebo interpretovat jiným, bezpečným způsobem.

1.2.4 Teorie neškodného porušení

Na konci 90. let minulého století nabídl lingvista Thomas Veatch (1998) model humoru sjednocující a rozšiřující prvky teorií výše, zejména nesouladu a nadřazenosti. Říká, že lidé se smějí, když se stanou tři věci: Zaprvé, humorem musí dojít k porušení nějakého očekávání (vznik nesouladu). Zadruhé, musíme toto porušení hodnotit jako hravé, nepřiliš ohrožující a nebrat jej vážně (neškodnost). Zatřetí, je nutné, aby současně došlo k určitému naladění na producenta humoru a rozhodnutí, zda se k němu smíchem (tedy přijetím jeho humoru) chceme přidat. Příkladem mohou být sexistické vtipy. Zesměšňují rovnost pohlaví a jsou tím pádem nejlépe přijímané jedinci, kteří s producentovým světonázorem souhlasí a jeho humor považují za neškodný, a tudíž vtipný.

1.2.5 Teorie indikátoru zájmu

Li (2009) výzkum přesouvá z fokusu na samotné humorné rčení (tj. humorný produkt) do širšího kontextu vztahu mezi komunikanty. Tvrdí, že pokud mezi nimi existuje určitá náklonnost či vazba, pak může být jakýkoliv producentův humor (neočekávaný či popichující, verbální i neverbální) implicitně interpretovaný jako projev zájmu, příjemcem vnímán jako zábavný a odměněný smíchem, který značí sdílený zájem o osobnost producenta. Pokud však není náklonnost dostatečná, i ty nejdůvtipnější humorné snahy vyzní naprázdno. Příkladem může být vcelku trapný vtip vyprávěný bratrem, kterého máme rádi, a proto i v této (obecně nezábavné) podobě vtip přijmeme a zasmějeme se. Naopak skvělá humorná narážka od obvykle nepřátelského souseda nás nepobaví.

Teorie indikátoru zájmů řináší nový pohled na funkci humoru. Podle evolučních teorií sexuální selekce a teorií nadřazenosti plní humor především funkci předvádění se a předpokládají, že implicitně způsobuje přitažlivost mezi komunikanty. Model indikátoru zájmu se proti tomu vymezuje tvrzením, že iniciace humoru a reakce na něj jsou přitažlivostí naopak řízeny. Jestli posluchači bude vtip připadat jako vtipný, záleží zejména na tom, kdo ho vypráví. Zatímco teorie nadřazenosti tvrdí, že se humor vyvinul v oblasti namlouvání, model indikátoru zájmu se vztahuje stejně na funkci humoru ve všech sociálních oblastech (Li, 2009). To znamená, že stejně jako lidé používají humor k vyjádření zájmu o jakýkoliv pro ně důležitý vztah - s matkou, kamarádem, sympatickým kolemjdoucím.

Tato teorie také odklání také směr diskurzu: Naprostá většina výzkumníků do 90. let 20. století, tvrdí, že muži iniciují humor a ženy na něj reagují (např. McAdams, Jackson & Kirshnit, 1984; Bressler, Martin & Balshine, 2006; Buss, 1988 a další). Naproti tomu model ukazatele zájmu zdůrazňuje, že každý jedinec, který má zájem o vztah, by měl s větší pravděpodobností iniciovat humor a pozitivně na něj reagovat bez ohledu na pohlaví (Hay, 2000; Li, 2009). Role genderu a pohlaví na produkci a percepci humoru bude dále probírána v následujících kapitolách.

Shrnutí

Všechny teorie studium humoru obohatily svým unikátním vhledem, i přesto, že se na danou problematiku vždy dívají z trochu jiné perspektivy a některé jejich koncepty jsou již zastaralé a modifikované. Martin (2007) zdůrazňuje, že si nemusí konkurovat, ale mohou být vnímány jako komplementární. Autoři teorií svými poznatky vytvořili pevnou základnu, na kterou další výzkumníci mohou navazovat. Koncem 20. století se směr zájmu přesunul dále na oblasti, které byly dříve v rámci teorií spíše okrajové, a sice oblast sociální, emoční a osobnostní.

1.2 Přístupy k měření humoru

Snahu operacionalizovat humor projevilo projevilo již mnoho autorů různými způsoby. Jak již bylo zmíněno, v minulosti byl humor považován za temperament,

světonázor, estetické vnímání, schopnost a postoj a pro jeho měření byla vytvořena řada testů (Ruch, 2008). Jelikož neexistuje jednotný pohled na definici humoru, je o to zajímavější podívat se blíže na pojmový přesah mezi humorem jako charakterovou/temperamentovou vlastností a ostatními přístupy, a dále je porovnat.

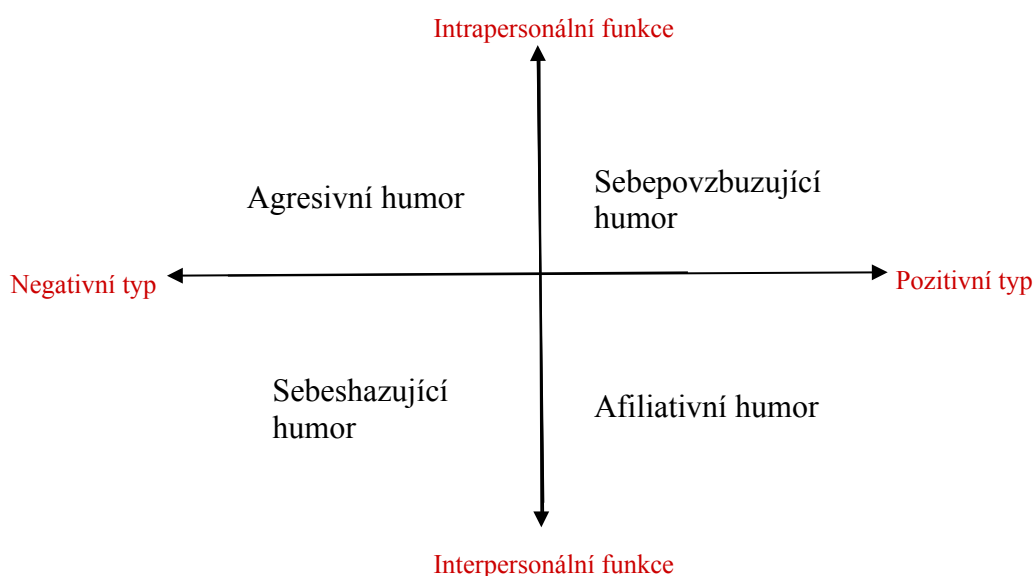
Peterson a Seligman (2004) uznávají, že oblast humoru je rozsáhlá a existuje obrovské množství terminologie pro popis jeho typů. Některé formy jsou jasně cíleny (např. utěšení, zesměšňování, sarkasmus), jiné zůstávají někde na pomezí (např. parodie, žertíky). Vlivem hnutí pozitivní psychologie se výzkumy posledních let zaměřují zejména na ty formy humoru, které člověku pomáhají: *“Činí lidský stav snesitelnějším tím, že upozorňují na jeho ironii, udržují dobrou náladu za většiny situací, budují sociální vazby a ulehčují sociální interakce.”* (s. 530)

Hall (2017) provedl rozsáhlou metaanalýzu humoru ve vztazích, v rámci které upozornil na některé nedostatky a nesrovnalosti stávajících nástrojů k měření humoru. Například to, že výzkumníci příliš nerozlišují sdílený a hodnotící humor. Sdílený humor je reciproční v tom smyslu, že *“zahrnuje oba partnery, kteří se společně smějí,”* (s. 308) a patří k němu také sdílení vtipů či zábavných historek. Hodnotící humor zase měří, do jaké míry je partnerovo používání humoru *“důvtipné, příjemné, přitažlivé a vyvolává smích”* (s. 308). Ačkoli se pojmově liší, je pravděpodobné, že se do značné míry empiricky a prakticky překrývají.

1.2.1 Humor Styles Questionnaire

Nejznámějším nástrojem k měření humoru je Dotazník stylů humoru R. A. Martina a jeho týmu (dále HSQ; Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray & Weir, 2003), který mapuje typologii stylů humoru dle četnosti/tendence v každodenním používání. Model 2x2 předpokládá čtyři dimenze týkající se individuálních rozdílů v používání humoru - styly humoru rozdělují dle jejich funkce na intrapersonální (tj. humor jako copingová strategie jednotlivce) a interpersonální (tj. humor jako nástroj k navazování a udržování vztahů). Druhá dimenze se týká emočního náboje a záměru - pozitivní humor je podpůrný pro jedince i jeho okolí, negativní humor se vyznačuje potenciálně škodlivým efektem na

jedince i jeho vztahy. Každá ze čtyř dimenzí je sycena 8 položkami, z čehož vyplývá, že dotazník obsahuje 32 položek, z nichž každá prokázala dobrou vnitřní konzistenci (Martin et al., 2003). Nástroj existuje ve formě dotazníku ve dvou variantách - sebehodnotící a pro hodnocení okolím. Níže si jednotlivé styly blíže představíme.

Obrázek 1 - Styly humoru podle HSQ (Martin et al., 2003)

Afiliativní humor: Tendence často a s oblibou bavit ostatní vyprávěním vtipů, zapojovat se do spontánního humoru s cílem posílit vztahy a snížit napětí druhých (Lefcourt, 2001). Pro rozptýlení a potěchu ostatních se jedinci s tímto stylem humoru nebojí dělat legraci sami ze sebe, přičemž si však zachovávají sebeúctu. Jedná se o přátelské a podpůrné používání humoru zvyšující vzájemnost a dobrou náladu. Martin a jeho kolegové (2003) tvrdí, že tento styl humoru koreluje s extravertzí, veselou povahou, zdravým sebevědomím, svědomistostí, reciprocitou, spokojeností ve vztazích a optimismem.

Sebevzbuzující humor: Tato dimenze zahrnuje obecně humorný pohled na život a ironii osudu, schopnost udržet si nadhled i ve stresových a tíživých situacích (Kuiper, Martin a Olinger, 1993). Jde o používání humoru jako copingové strategie k regulaci emocí (Martin, Kuiper, Olinger & Dance, 1993), čímž nejvíce odpovídá Freudově

teorii uvolnění (viz výše). Humor jedinci umožňuje vyhnout se negativismu a zároveň si zachovat realistický pohled na potenciálně ohrožující situaci (Freud, 1991). Ve srovnání s afiliativním humorem má toto použití humoru spíše intrapsychické zaměření a proto se neočekává, že bude silně souviset s extravertí. Negativně koreluje s negativními emocemi (deprese, úzkost a neuroticismus) a pozitivně s otevřeností vůči zkušenosti, sebehodnocením a psychickou pohodou.

Agresivní humor: Týká se oblíbenosti sarkasmu, zlomyslného škádlení, zesměšňování a ponižování druhých bez ohledu na jejich city. Humor je manipulativní povahy (Janes & Olson, 2000) a zahrnuje nutkavou potřebu popichovat ostatní kdykoliv je to možné. Tato dimenze pozitivně souvisí s neuroticismem, hostilitou, hněvem a agresivitou, negativně se spokojeností ve vztazích, reciprocitou a svědomitostí.

Sebeshazující humor: Zahrnuje časté pokusy pobavit druhé ponižováním sebe sama. Humor je zde prostředkem zavděčení se druhým, získání uznání či jakoukoliv formu kontaktu - člověk se nechává "zesměšňovat" ostatními a směje se spolu s nimi, i když je raněn. Dle Martina (2007) je o formu nezdravého obranného mechanismu - ačkoli jedinci mohou být považováni za vtipné (např. "třídní klauni"), je v pozadí jejich stylu humoru prvek závislosti na druhých a nízkého sebevědomí. Pozitivně koreluje s neuroticismem, depresí a úzkostí; negativně se spokojeností ve vztazích, psychickou pohodou a sebeúctou.

Autoři (Martin et al., 2003) nepředpokládají, že jsou styly humoru nutně používány vědomě nebo dobrovolně. Například při zvládání stresových situací může být humor spíše automatickou reakcí podobnou obrannému mechanismu než vědomě zvolenou strategií (Freud, 1991). Styly humoru spíše odrážejí různé způsoby, jakými jedinci používají humor ke komunikaci s ostatními a ke zvládání každodenního stresu (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray, & Weir, 2003). Bylo zjištěno, že tyto čtyři styly humoru mají silnější a konzistentnější vztah k osobnosti a psychické pohodě ve srovnání se studii, které zkoumaly humor jako jednodimenzionální konstrukt (Karou-ei, Doosti, Dehshiri & Heidari, 2009).

1.2.2 Sense of Humor Scale

Na základě své definice humoru jakožto hravé mysli (viz výše) McGhee (1999) zavedl mnohostranný koncept smyslu pro humor měřený tzv. Sense of Humor Scale (dále SHS). Hravost v něm tvoří základ humoru, který se skládá ze šesti podkategorií, tzv. humorných dovedností. Jsou hierarchicky uspořádány dle komplexity od bazálního libého prožitku z humoru, až po schopnost nalezení humoru ve stresových situacích. Čím jsou podkategorie v hierarchii výše, tím jsou dle autorových slov obtížněji rozvíjeny

Dotazník SHS se skládá ze 40 položek rozdělených do osmi oblastí chování souvisejícího s humorem: (1) radost z humoru, (2) vážnost/negativní nálada, (3) hravost/pozitivní nálada, (4) smích, (5) slovní humor, (6) hledání humoru v každodenním životě, (7) smích nad sebou samým a (8) humor ve stresové situaci. Respondenti hodnotí každou položku na čtyřbodové Likertově škále od 1 (rozhodně nesouhlasím) do 4 (rozhodně souhlasím). Hodnocení jednotlivých oblastí se sčítají a vytvářejí dílčí skóre. Dílčí skóre pro položku Smích nad sebou samým a pro položku Humor ve stresu jsou váženy koeficienty 1,5, resp. 2,0. Výsledný kvocient humoru, který se může pohybovat od 22 do 165, se vypočítá součtem dílčích hodnocení všech osmi oblastí. Dotazníkové formy jsou dvě - sebehodnotící a pro hodnocení okolím.

1.3 Humor jako identita

Skutečnost, že humor může zlepšit kvalitu našich vztahů s blízkými lidmi, naznačuje, že může hrát určitou roli při budování intimity, soudržnosti či sebevědomí (Boxer & Cortés-Conde, 1997). Cohen, jehož analýza se zaměřuje výhradně na vtipy, se touto problematikou zabývá částečně tím, že se soustředí na otázku: Proč chceme, aby naši blízcí oceňovali stejné vtipy, které se líbí nám? Podle Cohena není důvodem altruismus, ale spíše přání, potřeby a touhy sdílet tyto věci, cítit je společně. A k vysvětlení nestačí říci, že jsme koneckonců společenšší tvorové (ač je to fakt). Druhou složkou vysvětlení je skutečnost, že *“potřebujeme ujištění, že to něco v nás - to něco, co v nás probouzí humor - skutečně tvoří prvek našeho lidství, naší osobnosti. Tím, že to vtipné nacházíme, objevujeme sami sebe. A sdílením s druhými hledáme prostřednictvím humoru právě sami sebe v nich - jako ozvěnu nás v ostatních. Proto je ocenění našeho humoru ostatními pro*

naše sebevědomí tolik klíčové.” (Cohen, 1999, s. 31). Humorem jako identitní složkou se zabývalo více autorů, kteří potvrzují fakt, že preference jeho tématu či stylu jeho používání odráží naše zájmy, hodnoty, příslušnost ke kultuře či generaci - manifestuje se v něm naše osobnosti (Boxer & Cortés-Conde, 1997; Gibson, 2019; Martin, 2007).

1.3.1 Humor a gender/pohlaví

Překvapivě velké množství výzkumů z minulého století přineslo důkazy o tom, že v produkci a percepci humoru mezi pohlavími existují rozdíly (př. Freud, 1991; Ervin-Tripp, S. & Lampert, M., 1992). Ve většině případů jsou však tyto výsledky velmi sporné, jelikož se dají rozdělit dle časových úseků - studie před hnutím za práva žen a studie po něm mají výrazně odlišné výsledky. Do osmdesátých let se na humor nahlíželo tak, že muži jej častěji iniciují a ženy na něj častěji reagují, že mužský humor má agresivnější povahu a ženský je prostší a že pro obě pohlaví je humor znevažující ženy přijatelnější než humor zesměšňující muže.

Martin (2007) je toho názoru, že tato zjištění mohla být zkreslená kvůli způsobu, jakým se humor běžně zkoumá: k měření humoru se používaly "ohrané" (tj. prototyp vtípu - př. o blondýnkách) a kreslené vtípy, které jsou spíše neobvyklé když zohledníme fakt, že naprostá většina humoru v běžném dni se skládá z vtipných frází, překvapivých reakcí a nahodilých gest, které vznikají spontánně v průběhu rozhovoru. Několik studií (př. Wilbur & Campbell, 2011) navíc ukázalo, že prototypické vtípy jsou přitažlivější pro muže než pro ženy, a tudíž experimenty, které používají tyto formy humoru jako základ výzkumu, budou mít přirozeně nevyvážené výsledky. Také vzhledem k postavení žen ve společnosti lze pozorovat, že humor před hnutím za práva žen často činil terčem znevažování právě ženy, a proto není divu, že jej nepovažovaly za vtipný a vyvinuly si na něj obecně nevalný názor (Hay, 2000; Martin, 2007). Ve výzkumech, v nichž se používal neagresivní humor vůči ženám, byly rozdíly mezi pohlavími mnohem menší. To platí dokonce i pro humor sexuální povahy: ženy se stejně jako muži baví tímto typem humoru s podmínkou, že neznevažuje jejich pohlaví.

Badatelé, kteří starší pokusy replikovali a měnili obsah humoru používaného k potlačení agrese, ve výsledku došli k výrazně odlišným zjištěním (př. Marrero, R. J. et al., 2020). Martin (2007) potvrzuje, že současní výzkumníci si jsou tohoto zkreslení vědomi a počítají s ním v experimentálním designu. Navíc vzhledem k tomu, že humor je obvykle spontánní a konverzační, odklonili se od výhradního měření humoru prostřednictvím hodnocení "ohraných" vtipů a anekdot.

Crawford (1991) zjistila, že mezi muži a ženami nejsou signifikantní rozdíly, pokud jde o styly, témata a druhy humoru, které považují za zábavné. Nebyly patrné žádné rozdíly mezi pohlavími ani v četnosti produkce humoru a schopnosti zasmát se sám/sama sobě. Martin (2007) vedl studii tzv. "humorných deníků", v níž byli účastníci požádáni, aby si vedli záznamy o věcech, které je rozesmály. Konstatuje, že muži a ženy se v četnosti smíchu nelišili (v průměru uvedli 17,5 případů denně), ačkoli ženy častěji uváděly případy, kdy humor vznikl spontánně, zatímco muži častěji popisovali případy, kdy byl humor podán záměrně (př. médiu nebo někým, kdo řekl vtip).

Jiná studie (Hay, 2000) zahrnovala videozáznamy rozhovorů na koktejlových večírcích mezi skupinami osob stejného nebo smíšeného pohlaví, které zjistily, že ženy používají (až osmkrát častěji než muži) podpurný humor, jehož cílem je vytvořit hřejivý pocit reciprocity. Ženy také měly tendenci používat humor způsobem, který jim umožňoval sdílení osobních informací a povzbuzovat ostatní k témuž, což bylo základem pro vytvoření pocitu důvěry.

Hay (2000) dále zjistila, že agresivnější formy humoru, zejména ty, které se používají například ke zdůraznění vlastní dominantní role ve skupině nebo zpochybnění postavení druhých, byly mnohem častější ve skupinách stejného pohlaví než ve skupinách smíšených. Ve stejnopohlavních skupinách se také humor více užíval k moderování rozhovoru - muži častěji používali humor v souvislosti s tématem rozhovoru, zatímco ženy ho používaly k uvedení nových témat.

Za posledních 20 let tedy vzniká nový trend výzkumu humoru, který směřuje od porovnávání oblíbenosti prototypických vtipů v laboratoři k pozorování humoru v jeho spontánní, fluidní podobě přímo v konverzaci mužů a žen. Protože jsou však etnografické studie z hlediska organizace obtížné a časově náročné, mají obvykle omezený rozsah (výše uvedená studie Hay zahrnovala pouze 18 rozhovorů dvojic a skupin) a podléhají subjektivní interpretaci. Doufejme, že časem se podaří shromáždit a analyzovat mnohem více údajů, aby bylo možné výsledky považovat za více prokazatelné.

1.4 Humor jako sociálně-psychologický fenomén

Následujících kapitoly budou věnovány bližšímu představení relevantních výzkumů humoru ve vztahových kontextech. Primárně se zaměřím na humor v partnerských vztazích, který je pro tuto diplomovou práci stěžejní, neopomenou však další podoby vztahů, o kterých padne zmínka v empirické části a které s podobou partnerského humoru také více či méně souvisí - rodinné, přátelské a pracovní.

1.4.1 Funkce humoru v mezilidské komunikaci

Je třeba poznamenat, že humor není cílem konverzace - lidé se obecně nescházejí a nekonverzují za účelem toho, aby se střídali ve vtipnosti. Místo toho je humor technikou nebo nástrojem, který se používá v rozhovorech, jejichž primární téma a cíl je jiný. Proto je třeba fenomenologii humoru zkoumat spíše skrze způsoby jeho použití než ho izolovat jako jev sám pro sebe (Martin, 2007).

V rámci představení teorií humoru mnoho jeho interpersonálních aspektů a komunikačních funkcí pro producenta i posluchače již zaznělo - například vyjádření dominance, utěšení, obrana, vyjádření zájmu o vztah. Autoři při popisu humoru obvykle uvádí tři nebo čtyři základní funkce, které může humor ve vztazích plnit (Ervin-Tripp & Lampert, 1992; Martineau, 1972; Ruch, 1998; Ziv, 1988 a další). Každý z nich identifikuje alespoň jednu zaměřenou na posílení reciprocit a koheze. V těsném závěsu stojí kontrola druhých, konflikt, zkoumání komunikačního partnera a zvládnání stresových momentů

konverzace. Několik autorů se zabývalo důležitým náhledem na humor jakožto prostředek pro mapování a nastavování hranic mezi účastníky konverzace (př. Linstead, 1985).

Model vytvořený Jennifer Hay (2000) předpokládá, že většina pokusů o humor v interakci s druhými souvisí s vyjádřením sounáležitosti a zároveň s vybudováním pozice respektu a statusu ve skupině. Tannen (1993, s. 167) poukazuje na fakt, že *“ačkoli se solidarita a moc mohou na první pohled jevit jako protiklady, jeden zahrnuje druhý”*. To platí zejména v případě humoru. Kdykoli se pokusíte o humor a ten se vám podaří, váš status ve skupině je pozitivně ovlivněn. Pobavili jste posluchače a názorně tak ukázali, že s nimi sdílíte společnou představu o tom, co je vtipné. To slouží k vytvoření nebo udržení solidarity. Některé případy humoru budou mít tuto obecnou funkci a žádnou jinou, kromě vytvoření pozitivního sebepojetí (Hay, 2000).

1.4.2 Humor v partnerských vztazích

Dobry smysl pro humor je jednou z nejžádanějších vlastností při výběru partnera a často zmiňovaná vzájemná copingová strategie párů (Bressler & Balshine, 2006; Cann, Calhoun, & Banks, 1997; Storey, 2003). Mnoho výzkumníků v posledních třech dekadách přispívá k širší diskusi o tom, proč je humor při navazování a udržování partnerského vztahu tak cenný. Ziv (1988) zjistil, že jednotlivci v partnerských vztazích se obvykle shodují, že humor má pro jejich vztah zásadní význam. Překvapivých 92 % manželů a manželek (participantů Zivova výzkumu) uvedlo, že humor významně přispívá k naplněnému manželskému životu. Lauer, Lauer a Kerr (1990) uvedli, že téměř 75 % párů se spolu směje alespoň jednou denně. Několik dřívějších studií také naznačilo, že používání humoru partnery silně souvisí s kvalitou vztahu a spokojeností (např. Lauer et al., 1990; Ziv, 1988; Ziv & Gadish, 1989; Butzer & Kuiper, 2008). Nicméně s tím, jak se výzkum podob a rolí humoru v partnerských vztazích stával postupem času stále diferencovanějším a sofistikovanějším, bylo pro výzkumníky obtížné tyto příznivé účinky prokázat.

Funkci humoru v kontextu partnerského vztahu lze definovat jako zamýšlené použití humorného sdělení nebo chování k dosažení komunikačního cíle specifického pro

partnerský vztah. Při nahlížení na vztah z funkční perspektivy humoru je dle La France a Halla (2012) obvyklé a zažité zkoumat jak prostředky využití humoru (např. styl humoru), tak jeho důsledky (např. zvýšení intimity, spokojenost ve vztahu). Martin (2007) poukazuje na fakt, že výzkumy obecně podporují názor, že humor je cenný pro navázání a udržení spokojeného vztahu. Upozorňuje však, že se jedná o určitý zažitý stereotyp - automaticky humoru přisuzujeme pozitivní účinky. Ne všechny způsoby použití humoru jsou však nutně přínosné a existuje mnoho případů, kdy humor může partnerský vztah naopak podkopat. Po vlně optimistického nazírání na humor v partnerských vztazích postupně přichází na řadu paradigma zohledňující párový humor jako spektrum pozitivních, ale také negativních fenoménů.

Když humor škodí

Existuje několik často zmiňovaných negativních funkcí humoru v partnerských vztazích: vyjadřování cenzurovaných myšlenek v necenzurované formě (Bippus, 2000), distancování se od partnera (Raneseski, 1998) a projevování agrese (Ziv, 1988). Všechny sice mohou pomoci předat sdělení, ale žádná z nich pravděpodobně k pohodě ve vztahu příliš nepřispívá. Naopak mohou mít negativní důsledky v podobě méně obratného řešení konfliktů, které se natahují (Campbell & Moroz, 2014), vnímání menšího pokroku v řešení partnerských problémů a přetrvávání nepřátelské atmosféry (Bippus et al. 2011). Pokud trvají dlouho, mohou jedince zviklat natolik, že začne o vztahu se svým partnerem pochybovat (Ziv, 1988).

Studie (př. Butzer a Kuiper, 2008) ukazují, že záleží zejména na způsobu, jakými partneři humor používají. Na toto tvrzení navázali svým výzkumem Anderson a DiTunnariello (2016), kteří se párů tázali na používání negativních stylů humoru v jejich běžné konverzaci. Zjistili, že nejčastěji se objevují v situacích hádky a neshod, s cílem vyhnoutí se nepříjemnému tématu, neuznání chyby či zastínění problémů. Obecně je vyhýbání se tématu spojeno s větší nejistotou, narušenou vzájemností a sníženou vztahovou spokojeností (Miczo, N. & Averbeck, J., 2020; Dailey & Palomares 2004). A konečně, několik studií zjistilo, že nejistota v oblasti attachmentu souvisí s méně pozitivním a/nebo více negativním používáním humoru (Besser et al. 2012; Miczo et al.

2020; Winterheld et al. 2013). K uzavření této podkapitoly se nabízí citát Morrealla: *“Když se partneři hádají, jednou z prvních věcí, která z jejich komunikace zmizí, je humor. Odmítají se smát pokusům o humor toho druhého a nesmějí se ani něčemu veselému, co se jim přihodí během tohoto konfliktu, co by je za normálních okolností pobavilo. Jakmile se opět začnou smát, můžeme tušit, že konec hádky je na dosah.”* (Morreall et al., 1983, s. 115)

Když humor pomáhá

Jak již bylo zmíněno výše, studií zaměřených na mapování pozitivních vlivů humoru na partnerské vztahy je mnoho. Většina z nich se týká hodnocení podobnosti stylů a preferencí humoru mezi partnery a vlivem na párovou spokojenost. Barelds a Barelds-Dijkstra (2010) navázali tvrzením, že styly humoru partnerů (zejména jejich podobnost či odlišnost) hrají v dlouhodobých intimních vztazích pouze omezenou roli a současným badatelům doporučili, aby se věnovali nejen samotným stylům, nýbrž konkrétnímu funkčnímu využití humoru - jediné tak lépe osvětlí hodnotu humoru jako benefitu pro partnerský vztah. Na jejich výzvu reagoval Hall (2013) první studií, ve které zkoumal souvislost čtyř stylů humoru (popsaných výše - afiliativní, sebezpovzbuzující, agresivní a sebeshazující; Martin et al., 2003) s pěti komunikačními funkcemi humoru specifickými pro partnerský vztah a párovou spokojeností. V rámci výzkumu s participací 103 párů se zaměřil na to, jak zmíněné proměnné korelují. Ač Hall (2013) nepopírá negativní vliv humoru na vztahovou dynamiku, pro svůj výzkum identifikoval a vyčlenil ty funkce, které spokojenost ve vztahu posilují:

1) **Sdílení prožitku radosti a štěstí:** Bippus (2000) se domnívá, že samotná radost z humoru a snaha vtipkovat, schopnost udělat si legraci sám ze sebe a otevřenost k žertování jsou klíčovými funkcemi humoru v partnerských vztazích. Podobně De Koning a Weiss (2002) a Ziv (1988) označili nadhled a hravost za pozitivní funkce humoru. Aune a Wong (2002) prokázali, že humor významně přispívá ke kultivaci hravého a pozitivního sociálního prostředí ve vztazích.

2) **Vyjádření náklonnosti:** La France a Hall (2012) ve svém přehledu používání humorné komunikace zkoumali význam tzv. lichotivého a láskyplného humoru. Zjistili, že téměř vždy, kdy je humor použit k vyjádření náklonnosti, přispívá ke spokojenosti a posílení vztahu. Ranesecki (1998) a Bippus (2000) upozornili na to, že k prohloubení intimity ve vztahu často dochází prostřednictvím tzv. párového humoru, který zahrnuje arzenál “láskyplných legráček” vlastní danému páru (např. vymyšlení přezdivek jeden pro druhého, opakování oblíbených hlášek z filmů apod.).

3) **Zvládání stresových situací:** Používání humoru k uvolnění stresu a napětí je již dlouho označováno za jednu z klíčových funkcí humoru obecně (Martin & Lefcourt, 1984; McGhee, 1999). V romantických vztazích se humor běžně používá k přerámování každodenních těžkostí a různých vztahových problémů (Graham et al., 1992; Martin et al., 2003).

4) **Odpoutání se od konfliktu:** Pokud je humor použit ve správný čas a podpůrnou formou, napomáhá bezpečnějšímu řízení, uzavření a překlenutí konfliktů (Hall, 2013).

5) **Omluva:** Humor dokáže zprostředkovat sdělení omluvy nebo přiznání chyby (Graham et al., 1992; Hay, 2000) tím, že vytváří bezpečnou půdu pro sdělení, která se často obtížně vyjadřují (Ziv, 1988).

Výsledky Halla (2013) přinesly důkazy o tom, že v dlouhodobých partnerských vztazích existují dva přínosy humoru, přičemž oba souvisejí se vztahovou spokojeností pouze nepřímo. Prvním je intrapersonální přínos humoru pro vztah - ukázalo se, že při používání pozitivních stylů humoru (afiliativní a sebepovzbuzující), má člověk lepší pocit ze vztahu jednoduše proto, že pobaví a potěší sám sebe. Jeho dobré naladění poté může posilovat celkovou hřejivou a veselou atmosféru mezi partnery. Za druhé Hallova (2013) analýza ukázala, že benefit humoru sílí, pokud je využíván s dobrým úmyslem k pobavení sebe i partnera, a vytvoření příjemné atmosféry pomocí smíchu a dobré nálady.

Pozitivní smysl pro humor je vyhledáván při výběru partnera (Bressler & Balshine, 2006) a oceňován v dlouhodobém vztahu (Lauer et al., 1990; Butzer & Kuiper, 2008), protože signalizuje, že budoucí interakce s touto osobou budou pravděpodobně snazší a

budou zahrnovat více smíchu, hravosti a zábavy. Smysl pro humor sice nemusí mít přímý vliv na spokojenost párů, ale je bezesporu prostředkem ke zlepšení vztahů tím, že zvyšuje radost ze společných interakcí.

Shrnutí

Dostáváme se tedy k důležité otázce: Je humor v partnerských vztazích spíše symptomem spokojenosti, nebo jedním z jejích důvodů/příčin? Je možné, že jedinci s větší spokojeností ve vztahu používají humor častěji za účelem sdělování náklonnosti a radosti. Bez longitudinálních dat je obtížné prokázat kauzální hodnotu humoru ve vztazích.

Zjištění Halla (2013) ukazují, že přínosy stylu humoru mohou být spíše intrapersonální - tedy důležité zejména pro producenta humoru, ale už ne tolik pro příjemce, v tomto kontextu jeho partnera. Vliv humoru na párovou spokojenost je dle výzkumů (viz výše) navíc sporný a jen velmi těžko se měří - tento fakt je jedním z důvodů, proč tato diplomová práce mapuje humor v partnerských vztazích bez další aspirace na jeho srovnávání se vztahovou spokojeností. Výzkum této práce se tím pádem nezatížen věnuje pouze vynořujícím se podobám humoru v partnerském vztahu (a jejich analýze), a to z pohledu jednotlivců v něm.

Stejně sporná může být kauzalita mezi humorem a přitažlivostí. Jsou lidé, kteří jsou zábavní, atraktivnější? Nebo atraktivita vede k tomu, že jsou lidé považováni za vtipnější? Odpověď dlouho nabízela evoluční teorie s tvrzením, že ten, kdo nás umí rozesmát, bude mít "dobré geny" a bude tedy považován za atraktivnějšího. Stále častěji se však objevují výzkumy (např. Li, 2009) s opačným názorem. Produkce i ocenění humoru může signalizovat zájem o vztah jako takový - o navázání nového i péči o ty stávající. Většina studií tedy nasvědčuje tomu, že humor a sexuální přitažlivost spolu skutečně úzce souvisí, ale hypotéza, že vtipnější jedinci jsou přitažlivější, už není tak zřejmá. Lidé, které považujeme za atraktivní, jsou často implicitně vnímáni jako vtipnější, protože zkrátka chceme, aby takoví byli (Tornquist & Chiappe, 2020).

1.4.3 Humor v rodině, mezi přáteli a v pracovním prostředí

Následující podkapitola představí humor v dalších třech sociálních kontextech, kam také neodmyslitelně patří, a které mohou pomoci pochopit humor v partnerských vztazích. Jsou jimi rodinné vztahy, přátelské vztahy a vztahy v pracovním kolektivu. Místo pracovního prostředí by jistě mělo smysl zmínit také jemu alternativní školní prostředí - jelikož jsou však všichni informanti výzkumu této práce pracující, školní kontext zde popsán nebude.

A) Rodinné vztahy

Humor v rodině není vtipný a nepomáhá, dokud se nesmějí všichni (Wilcox, 2002). Vzájemný respekt, láska a důvěra umožňují členům rodiny sdílet a tvořit společný humor. Humor vnímaný jako kontrolující nebo sarkastický může poškodit vztahy a dát za vznik atmosféře defenzivy místo blízkosti. Členové rodiny pak nemusí důvěřovat ostatním a budou se navzájem chránit před hrubostí nebo nevlídností negativními styly humoru, nebo jeho absencí (Wilcox, 2002). Rodiče, kteří se neumí smát vlastním chybám a zlobí se, když si jejich děti všimnou jejich výchovných nedokonalostí, mohou v dětech vybudovat pocit, že ve světě dospělých humor nemá místo a jeho realita je ponurá (Martin, 2007). Členové rodiny obvykle znají slabosti a obavy toho druhého - je třeba jich nevyužívat a chovat k sobě vzájemný respekt a z cizí slabosti si nedělat legraci. Pozitivní, laskavý humor sjednocuje rodinu vřelostí, smíchem a touhou být spolu. Když rodiče pomáhají dětem všimnout si humoru v jejich životě, rozvíjet a sdílet ho, pomáhají jim udržet si nadhled, aplikovat jej do vztahů s ostatními a lépe tak zvládat problémy (Boxer & Cortés-Conde, 1997). Problematika humoru v rodinných vztazích je však komplexní, proto je třeba prostřednictvím dalšího výzkumu dospět k širšímu pochopení jeho charakteru, spolu s dalekosáhlými účinky tohoto chování na sociální, rodinný život a také kulturní prostředí, ve kterém se nezpochybnitelně liší.

B) Přátelské vztahy

“Humor prozrazuje dost o tom, jací jsme - o našich názorech, postojích a emocích. Proto jsme často ochotni otevřít se takto především přátelům a blízkým. S papežem

nežertujeme, i když vtipy o papeži můžeme vyprávět přátelům. Spíše přátelům než cizím lidem, protože o jejich postojích k náboženství obvykle nemáme tušení a nechceme riskovat, že se ztrapníme.” (Carroll, 2002, s. 205) Carroll se domnívá, že vzhledem k tomu, že humor odhaluje naši osobnost, včetně rozmarů a zvláštností, máme tendenci používat ho spíše ve společnosti přátel než cizích lidí. Právě sebeodhalující funkce humoru a smíchu, která nás činí zranitelnějšími, však může vést k většímu sblížení s přáteli. Platí zde podobné procesy jako u partnerského vztahu - větší důvěra k našim blízkým (přátelům, partnerům) může vzniknout, když pomocí humoru riskujeme a odhalujeme své nejhlubší pocity a přesvědčení, jsme autenticky sami sebou (Gordon, 2014). Od partnerského vztahu přátelství odděluje jen málo autorů (Gordon, 2014; Martin, 2007). Zmiňují, že mezi přáteli obvykle nepoužíváme humor k vyjádření sexuální přitažlivosti, případně si můžeme dovolit více škádlivý humor, kterým bychom v partnerském vztahu více riskovali vznik konfliktu.

C) Pracovní prostředí

Humor je dle autorů (př. Martin, 2007, Holmes & Schnurr, 2005; Schnurr, 2009; Schnurr et al., 2008) v pracovním prostředí obvykle používán jako strategie k posílení skupinové koheze. Dokáže stmelit pracovní tým, zvyšovat spokojenost pracovníka s jeho pracovním zázemím a v některých případech dokonce podpořit pracovní výkonnost a vytrvalost (př. uvolněný, veselý pracovník se lépe soustředí na úkol). Druhou polaritou je zjištění, že zábava na pracovišti často zahrnuje extremistický, sexistický a rasistický humor (Martin, 2007), který může způsobit buď velké antipatie mezi kolegy, nebo naopak, pro ty, kteří se k tomuto humoru přidají, poskytnout úlevný prostor pro tzv. vypuštění ventilu agresivní energie (viz teorie uvolnění výše). Humor totiž, jak je zmíněno výše, mnohdy reflektuje jedincovy postoje, hodnoty a osobnostní rysy, které mohou narušit profesionální odstup kolegů, či vztah nadřízený-podřízený.

Mnoho autorů se zabývá výzkumem humoru v zátěžových profesích, které řeší citlivá témata, jako je smrt, trauma a zdraví, a jsou ve své podstatě rizikové. Moran a Massam (1997) uvádějí, že například zaměstnanci záchranné služby, lékaři a policisté používají

humor jako pozitivní copingovou strategii ke zmírnění napětí a bezpečnému zarámování stresujících epizod výrazně častěji, než pracovníci v jiných oborech.

1.5 Shrnutí

Na humor lze pohlížet jako na druh sociální dovednosti nebo kompetence. Chytře použitý humor se může stát velmi užitečným nástrojem k dosažení vlastních cílů, a to ať už jsou prosociální či nikoliv. Pokud jednotlivec usiluje o prohloubení náklonnosti partnera, podpoření intimity vztahu, vyřešení konfliktu, nebo naopak získání převahy, dominance či manipulace s ostatními, umné zacházení s humorem mu k tomu může významně pomoci. Kvůli své nejednoznačnosti lze humor zkrátka používat k mnoha různým protichůdným účelům, a většina lidí si toho je vědoma a v různých situacích a kontextech cíle humoru střídá. Například v pracovním prostředí použijeme humor k posílení svého postavení ve skupině kolegů, zatímco při odpočinku s přáteli či partnerem po náročném dni bychom se měli zaměřit spíše na posílení soudržnosti vztahu vyjádřením zájmu o druhého. Humorem svůj protějšek utěšíme, rozptýlíme, nebo jeho pomocí z nudné všední situace uděláme zábavnou - zda tomu skutečně tak je, ověří výzkum v empirické části této práce.

2. Partnerský vztah

Tato práce se zabývá jednotlivci v partnerských vztazích. Přes to, že je jednotkou výzkumu každý z partnerů zvlášť a ne pár jako celek, pro interpretaci a analýzu rozhovorů je stěžejní párové procesy pochopit a brát v potaz. Výzkumné otázky se týkají fenoménu humoru v partnerském vztahu - jak vypadá, kdy se projevuje, jakou roli v komunikaci dvojice plní apod. (viz níže). Aby bylo možné na tyto otázky získat odpověď, musí dojít k pečlivé sondě do definic a teorií partnerských vztahů, seznámit se s modely jejich podob, procesů a fází, od samotného navazování vztahu, přes jeho udržování, po popis konfliktních situací. Následující řádky tomu budou věnovány.

Běžně používáme termín *partnerský vztah* pro označení milenců, manželského páru, důvěrných přátel a osob, které spolu úzce spolupracují. Kelley (1979) uvedl označení tohoto druhu vztahu na základě jeho trvání a intenzity - nejde o jednorázové setkání, ale dlouhodobější časový úsek, kdy spolu dvojice tráví spoustu času, vzájemně spolu sdílí důvěrné informace, své myšlenky a osobní prožitky. Obvykle také žije ve společném bydlení, nebo vlastní sdílený pracovní prostor. Dle Kelleyho se osoby často vnímají jako jeden celek a jsou takto vnímány také okolím.

Nejprve je třeba partnerský vztah, kterým se tato práce zabývá, oddělit od partnerství pracovního či přátelského. Většina autorů (Sternberg, 2006; Vágnerová, 2007 a další) spatřuje klíč k jemnější definici například v popisu prožitku párové **intimity**. Partnerský vztah by se tedy dal nazvat blízkým, intimním vztahem. Aron, Aronová a Smollan (1992) vidí intimitu v partnerském vztahu jako proces integrování jiné osoby do vlastního sebeobrazu. Mnoho autorů dále spojuje intimitu se **sebeodhalováním** (př. DeLamater & Moorman, 2007; Výrost, 2008 aj.). Sebeodhalování dle Haubertové a Slaměníka znamená *“sdělování nejhlubších emocí, názorů, přesvědčení a často tajených informací o sobě samém jiné osobě”* (2013, s. 9). Zahrnuje nahlédnutí do dosud neodhaleného soukromí jedince a zakládá na důvěře v partnera. Sebeodhalování obvykle postupně graduje od sdílení povrchních, testovacích informací a prohlubuje se s narůstajícím pocitem vzájemné důvěry a porozumění.

Člověk během života obvykle naváže více blízkých, partnerských vztahů, přičemž určité obecné charakteristiky platí pro všechny z nich. Specifikum těchto vztahů je dáno odlišnou historií společných zážitků, zájmů či potřeb, snahou o dosažení nějakého cíle, specifickými zvyky, jedinečným způsobem nahlížení určitých událostí, způsobem kooperace apod. Tyto jedinečné prožitky mají často charakter jakéhosi tajemství dvou zúčastněných lidí a přispívají k důvěře partnerů v tomto vztahu (Slaměník, 2011).

V partnerských či manželských vztazích nabývá intimita různé rozmanitosti, přičemž naprostá většina lidí si přeje dosáhnout vysokého stupně intimity, kterou považují za neoddelitelnou součást spokojujícího vztahu (Haubertová & Slaměník, 2013). Podle Collinsové a Feeneyové (2004) intimita v partnerském vztahu vyžaduje: (a) ochotu a schopnost odkrývat autentické self (pocity, myšlenky, přání, obavy); (b) ochotu a schopnost spolehnout se na partnerovu útechu, podporu a péči, a totéž druhému i poskytovat; (c) ochotu a schopnost sdílet fyzickou intimitu. Charakteristiky jako odkrývání sebe sama jsou výstižné, protože mohou nastat situace, kdy ochota k sebeodhalení může klesnout na minimum, či zmizet úplně (například po traumatu z předchozího vztahu apod.). Předchozí zkušenosti s odmítnutím provázené negativními emocemi mohou jedince učinit citlivějším k vnímání rizika, které s sebou vstup do nového partnerského vztahu nese (Mashek & Aron, 2004).

Jedním z typických znaků partnerských vztahů je **vzájemná závislost**, původně vymezená Kelleyem (1979), a později široce akceptovaná mnoha autory. Vzájemná závislost se vytváří a prohlubuje společnou odpovědností obou partnerů za psychickou pohodu druhého, aktivním zájmem o jeho potřeby, přání a cíle, vzájemnou pomocí, respektem k prožívání druhého apod. Znalost partnera umožňuje jedinci regulovat vlastní chování tak, aby se vyhnul možným negativním reakcím ze strany druhé osoby, a naopak se snažil přispět k pozitivním emočním stavům partnera (Haubertová & Slaměník, 2013). Vysoká míra vzájemné závislosti se vyznačuje tím, že partneři jsou schopni navzájem vytvářet příjemné zážitky a snaží se systematicky a dlouhodobě naplňovat potřeby druhého, aby zajistili fungování vztahu a minimalizovali možnost jeho narušení.

Se vzájemnou závislostí vzniká **závazek**, další ze znaků partnerských vztahů. Lze jej vymezit jako míru, v jaké je jedinec ochoten stát při druhém, třebaže to znamená vzdát se některých vlastních potřeb či tužeb v jeho prospěch (Slaměnik, 2011). Existuje zejména se záměrem uchování vztahu a bezpečí, vytváří hranice a mantinely. Role závazku však může mít více podob. Představuje jistou formu normy sociální odpovědnosti, kdy v partnerských a manželských vztazích brání jedincům v podlehnutí svůdným alternativám a opuštění vztahu. V průběhu trvání vztahu mohou nastat situace (nepochopení, konflikt, provinění se), kdy se závazek stane jedinou nebo dokonce poslední komponentou udržující vztah. Tato komponenta, jak uvádí Sternberg (2004), má zásadní roli v situacích, kdy je třeba přenést se přes komplikace a vrátit se tak k časům, kdy byli partneři ve vztahu šťastni. Závazek mezi partnery po nějakou dobu může přetrvávat dokonce i po rozpadu vztahu.

Partnerské vztahy se v průběhu času mění. Šestistupňový model představený DeVitem (2013) popisuje hlavních šest fází, kterými většina párů prochází:

1. **Kontakt** – počáteční povrchnější interakce, stěžejní role percepce (vnímání fyzického vzhledu, vůně, tónu hlasu), utváření prvního dojmu.
2. **Zapojení** – kladení otázek mapujících společné zájmy, testování partnera, snaha ověřit si úsudek z prvního kontaktu a navázat bližší spojení (např. flirt, vtipkování).
3. **Důvěrnost** – navázání důvěrného vztahu a oboustranné rozhodnutí pro jeho udržení a zveřejnění (zejména rodině a přátelům).
4. **Zhoršení** – nejprve intrapersonální nespokojenost, poté interpersonální zhoršení, stažení a vzdalování se partnerovi, oslabení pout, nárůst konfliktů.
5. **Náprava** – analýza přešlapů, přemýšlení nad způsoby řešení nastalých obtíží; zvažování změny vlastního chování a/nebo očekávání od partnera, hodnocení plusů a mínusů vztahu; dojde buď k pokračování za nových podmínek, nebo nastává šestá fáze.
6. **Rozpad** – zpretrhání vazeb nejprve v soukromí, poté ukončení vztahu veřejně; návrat ke svobodnému životu.

2.1 Teorie partnerských vztahů

Pro lepší porozumění problematice párových procesů, zejména pak fází jejich utváření a udržování a jakou roli v nich humor může hrát, je třeba seznámit se s významnými teoretickými modely. Mnoho z nich se zabývá otázkou podstaty nebo také motivace párů pro soužití v (dlouhodobém) partnerském vztahu.

2.1.1 Teorie sociální směny

Sociální psychologové Thibaut a Kelley (1959) popisují romantické vztahy pomocí ekonomické terminologie zisku (odměn) a ztráty (nákladů). Tvrdí, že partneři ve vztazích usilují o maximalizaci odměn (např. kamarádství, pochvala, citová podpora, sex) a minimalizaci nákladů (stres, hádky, kompromisy, časové závazky). Tento princip je známý jako princip min-max. Jakmile poměr dlouhodobě nesedí, stoupá nespokojenost a může dojít k rozpadu vztahu.

2.1.2 Teorie rovnosti

V tomto případě není rovnost (z angličtiny “equity”) jako rovnost (“equality”) - zde měli autoři Utne, Hatfield, Traupmann & Greenberger (1984) na mysli spíše určité *zadostiučinění*. Nejde o počet odměn a nákladů, ale spíše o rovnováhu mezi nimi. Pokud člověk do vztahu hodně vkládá a hodně dostává, bude mu připadat spravedlivý a tím pádem uspokojující. Úspěšné vztahy se vyznačují tak, že odměny v nich jsou rozděleny spravedlivě (ne nutně rovnoměrně). Fungují na základě určitých kompromisů, zejména pak na principu rovnováhy a stability v čase - tj. pokud jeden z partnerů v dané období častěji čeká na druhého, který je dlouho do noci v práci, mělo by nastat období, kdy mu tuto “obět” druhý partner vynahradí. Vztahy, do nichž jednotlivci vkládají více, než dostávají, nebo dostávají více, než vkládají, jsou nespravedlivé, což vede k nespokojenosti a ohrožení vztahu. Odhalení této nevyváženosti představuje šanci na záchranu provedením úprav tak, aby došlo k zadostiučinění a oba partneři si připadali spravedlivě oceněni za to, co do vztahu vkládají.

2.1.3 Teorie filtru

Kerckhoff a Davis (1962) vytvořili teorii, která předpokládá, že lidé automaticky zužují výběr potenciálních partnerů (vhodných ideálně pro navázání dlouhodobému vztahu) tím, že je podrobují řadě filtrů. Těmito třemi filtry jsou: sociodemografické faktory, podobnost postojů a komplementarita. Teorii filtru podporují i výzkumy Newcomba (1961), Grubera-Baldiniho (1995) a dalších, zatímco výzkumy například Davise a Rusbulta (2001) a Andersona (2003) ji naopak rozporují.

Prvním filtrem je sociální demografie. Předpokládá, že jedinec bude mít pravděpodobně větší přístup k lidem, kteří pocházejí z podobného prostředí jako on sám. Prostor v tomto smyslu zahrnuje například geografickou blízkost, sociální třídu, etnickou skupinu nebo úroveň vzdělání. Tyto charakteristiky zřejmě bereme při prvním setkání s novým člověkem v úvahu jako první. Lidé cítí větší blízkost, pokud znají stejná místa, disponují podobnými vlastnostmi a mají více společných témat ke konverzaci.

Druhým filtrem je podobnost postojů. Lidé mají tendenci považovat za atraktivnější osoby sdílející jejich názory a hodnoty. Tento filtr potvrdila jejich původní longitudinální studie z roku 1962, týkající se dvou skupin studentských párů (ve vztahu delším a kratším osmnáct měsíců). Po dobu sedmi měsíců páry vyplňovaly dotazníky založené na jejich názorech a postojích, které následně byly porovnávány z hlediska podobnosti. Podobnost postojů se ukázala jako nejdůležitější faktor u skupiny nejkratší délky vztahu (méně než 18 měsíců). Byrne (1997) ve svém výzkumu souhlasí a tyto výsledky dává do souvislosti s postupným sebeodhalováním partnerů. Obvykle se tyto postoje projeví až během několika schůzek, což dále zdůrazňuje důležitost prohlubování poznávání jeden druhého a upřímnosti při něm.

Třetím filtrem je komplementarita, jdoucí o krok dál za podobnost postojů. Spíše než stejné vlastnosti a postoje, jako je dominance nebo humor, má jeden partner vlastnosti, které ten druhý postrádá. Například může být dobrým organizátorem, což je slabinou toho druhého, který místo toho vyniká v pozici baviče hostů. Kerckhoff a Davis zjistili, že tato úroveň filtru je nejdůležitější pro páry ve vztahu delším, než osmnáct měsíců. Odtud

možná pochází omílaná fráze "protiklady se přitahují"; dobré by však bylo navázat dovětkem: *ovšem až po prvních osmnácti měsících vztahu.*

Častou výtkou teorie filtru je nepřesná definice dlouhodobého vztahu (dosud neexistuje jednotná, přijímaná teorie rozlišující partnerský vztah dle jeho délky) a směr kauzality, tj. namísto toho, aby si partneři byli podobní od chvíle seznámení, mohou si být postupem času podobnější, čím více se poznávají a sbližují - podobnost postojů je spíše důsledkem než příčinou vztahu.

2.1.4 Duplexní teorie lásky

Ve své publikaci *The new psychology of love* z roku 2006 Sternberg představil tzv. duplexní teorii lásky. Spojuje dva samostatné koncepty: trojúhelníkovou teorii lásky a teorii lásky jako příběhu.

Trojúhelníková teorie lásky

Dle této teorie lze lásku chápat z hlediska tří složek, které metaforicky reprezentují vrcholy trojúhelníku. Těmito třemi složkami jsou intimita, vášeň a závazek. Každá složka vyjadřuje jiný aspekt lásky.

- 1) **Intimita**, tzv. emoční složka, se vztahuje k prožitkům blízkosti, vzájemnosti a důvěry - všechny tyto komponenty, které ve vztahu vyvolávají pocit hřejivosti.
- 2) **Vášeň**, tzv. motivační složka, zahrnuje fyzickou přitažlivost, sexuální touhu, vzrušení a vše související.
- 3) **Závazek**, tzv. složka oddanosti, se jedná rozhodnutí vztah/lásku udržovat a setrvat v něm/ní.

Tyto tři aspekty lásky jsou od sebe oddělitelné, ale navzájem se ovlivňují: Například větší intimita může vést k větší vášni nebo závazku, stejně jako větší závazek může vést k větší intimitě nebo s menší pravděpodobností k větší vášni. Ačkoli jsou všechny vrcholy trojúhelníku pro naplněný vztah důležité, jejich intenzita a poměr se může v průběhu času v rámci vztahu lišit. Různé druhy lásky mohou vznikat různými kombinacemi jednotlivých složek. V případě, kdy není přítomna ani jedna složka, vztah nelze nazvat láskou.

Geometrie trojúhelníku závisí na dvou faktorech: množství a rovnováze lásky. Rozdíly v množství lásky jsou reprezentovány různými plochami milostného trojúhelníku: Čím větší je množství lásky, tím větší je plocha trojúhelníku. Rozdíly v rovnováze tří druhů lásky jsou reprezentovány různými tvary trojúhelníků. Například vyvážená láska (přibližně stejné množství každé složky) je reprezentována rovnostranným trojúhelníkem.

Láska nezahrnuje pouze jeden trojúhelník. Spíše zahrnuje velké množství trojúhelníků, z nichž jen některé mají zásadní teoretický a praktický význam. Například je možné porovnat reálné a ideální trojúhelníky. Člověk má nejen trojúhelník představující jeho lásku k druhému, ale také trojúhelník představující ideálního druhého pro tento vztah. A konečně, je důležité rozlišovat mezi trojúhelníky citů a trojúhelníky jednání.

Teorie lásky jako příběhu

K interpretaci trojúhelníků lásky lze využít příběhů. Od narození jsme vystaveni velkému množství různorodých narativů, které zprostředkovávají představy o tom, jaká láska je, nebo jaká by měla být. Mají mnoho podob - v některých je zalíbení ústředním tématem (př. romantické komedie), v jiných může láska hrát jen omezenou roli (př. thriller). Příběhy, které si vytváříme, čerpají z naší osobnosti, vyznání, životních zkušeností a kultury - z pohádkových příběhů, které jsme poslouchali v dětství, z modelů milostných vztahů našich rodičů a přátel, z médií, televize atd. Stejně jako při sledování filmu, příběhy můžeme pozorovat při pohledu na partnery ve vztazích. Ačkoli je počet variant příběhů pravděpodobně nekonečný, zdá se, že určité motivy se v analýzách vztahů, které Sternberg a jeho kolektiv provedli, objevují opakovaně. Uvedli jich dvacet šest a patří mezi ně například příběh války (tj. vztah jako série vyhraných a prohraných bitev), policejní příběh (tj. snaha neustále dohlížet na dodržování stanovených pravidel) nebo, pro tuto práci tématický, humorný narativ (tj. láska jako legrační souhra událostí, cílem je se bavit).

2.2 Faktory ovlivňující spokojenost v partnerských vztazích

Jedná se o ty faktory, které moderují nejen spokojenost partnerů ve vztahu, ale mnohdy také jejich setrvání v něm. Pro výzkumníky je mnohdy těžké je určit, jelikož jsou pro každý pár velmi individuální. Existují však určité podobnosti pro všechny vztahy, které

si níže představíme. Výše bylo zmíněno, že se spokojeností ve vztahu je také často dáván do souvislosti humor - zejména styl jeho používání v interakcích s partnerem.

Pevný a spokojený partnerský vztah by měl dle Vágnerové (2007) sytit psychické potřeby partnerů – konkrétně **potřebu citové jistoty** (sounáležitost, intimita), **potřebu seberealizace** (formální zapojení do sociální struktury, rozvoj osobnosti), **potřebu otevřené budoucnosti** (vyhlídka společného života, naplnění cílů).

Gottman a Silverová (2015) se ve své knize *Sedm principů spokojeného manželství* zamýšlí nad potenciálně silnými aspekty partnerských vztahů, jejichž kultivací se zvyšuje vztahová spokojenost a páry tak předchází rozchodu/rozvodu. Vytvořil vzorce, které umožňují určit míru důvěry, intimity a sounáležitosti mezi partnery. Tvrdí, že šťastná partnerství a manželství jsou založena na hlubokém přátelství. To však postupem času může, vlivem různých faktorů, oslabovat.

Dle Gottmana se však dá zas a znovu obnovovat - pomoci by k tomu mělo dodržování oněch sedmi principů, které formulovat v podobě rad:

- 1) *Rozlišujte své mapy lásky* (zájem o zapamatování si informací o partnerovi a vztahové historii - př. výročí, jména kamarádů, sny a přání).
- 2) *Pěstujte vzájemné sympatie a obdiv* (schopnost vyznat si lásku, zájem a pochvalu).
- 3) *Buďte k sobě vstřícní, neodvracejte se* (otevřenost, radost z maličkostí).
- 4) *Přijímejte partnerův vliv* (partnerský a přátelský, nikoliv soupeřivý postoj; uznání chyby).
- 5) *Řešte řešitelné problémy* (zaměření pozornosti na ovlivnitelné, funkční aspekty vztahu).
- 6) *Překonávejte patové situace* (dávání zpětné vazby, spolupráce).
- 7) *Vytvářejte společný smysl* (kreativita, přesah vztahu, společná vize).

2.3 Konflikty v partnerských vztazích

V předchozích kapitolách byla popsána mimo jiné role humoru ve zvládnání, ale také prohlubování konfliktů mezi partnery. Nyní bude představena obecná definice konfliktu a faktorů, které jej mohou ovlivňovat. Zohledněny budou zejména fáze konfliktní

situace s akcentem na stoupající tendenci, pomocí které lze dle autorů v některých případech předpovídat krizi (a případně až rozpad) partnerského vztahu.

Gottman a Silverová (2015) dále představili seznam varovných příznaků partnerské krize. Rozsáhlá studie, zahrnující rozhovory s několika tisíci páry, jim umožnila rozpoznat opakující se příznaky, které se u rozpadajících se vztahů vyskytují.

První z nich reflektuje způsob, jakým v nespokojeném páru začíná rozhovor - je jím **hrubý nástup**. Jeden z partnerů (nebo oba) hned zpočátku zaujme hostilní postoj a nastolí tak tempo a směr diskuze, které je poté jen velmi těžké odklonit. Gottman tvrdí, že v 96% případů je možné předpovědět konec patnáctiminutového rozhovoru na základě prvních tří minut.

Poté autoři definují ničivé vzorce chování, které na hrubý nástup navazují a mají významně negativní vliv na partnerský vztah. Sloučili je do modelu, jemuž vybrali jméno po vzoru biblických **jezdců apokalypsy**. Partneri, kteří se chtějí vyvarovat konfliktům a jsou odhodláni na svém vztahu pracovat, by se měli vyhnout následujícímu chování:

- **Kritika.** Taková podoba kritiky, která už napadá partnerovu osobnost, nikoliv čin, který udělal. Nespokojenost je například odůvodněna tím, že partner je neschopný, místo aby byla vysvětlena situačně.
- **Pohrdání.** Nejničivější jezdec apokalypsy. Jakékoliv náznaky jízlivého humoru (posměchu, sarkasmu apod.) a urážek mířeného proti partnerovi velmi zraňují, ať jsou používány přímo či nepřímo. O to více, projevují-li se před dalšími lidmi, na veřejnosti. Síla tohoto jezdce se skrývá v intenzitě odporu, ze kterého vychází pohrdání partnerem.
- **Defenzivnost.** Toto zaujetí obranného postoje v hádce má zdroj v obviňování partnera, neschopnost uznat vlastní chybu, stylizování se do role oběti a vyhledávání nedostatků na všem, co se namane (například starých ran z minulosti).
- **Zazdívání.** Tím, že se partneri přestanou bavit a cíleně začnou jeden druhého ignorovat, dle Gottmana pozvolně zabíjí svůj vztah. Mlčením mezi sebou vybudují

zed', přes kterou se nemohou slyšet a empaticky vnímat druhého, což postupně vede k tomu, že ve vztahu přestanou být citově angažovaní.

Třetím varovným příznakem je tzv. pocit psychického a fyzického **zaplavení**, k němuž dochází, je-li zloba partnera tak ničivá a náhlá, až jedince paralyzuje a ten se cítí natolik bezbranný, že chce podniknout cokoli, jen aby se to neopakovalo (Gottman & Silver, 2015). Čím častěji se poté cítí zaplavený v důsledku partnerovy kritiky nebo pohrdání, tím citlivěji vnímá náznaky, že se partner opět chystá "vybuchnout", před čímž se chce co nejrychleji ochránit - a to nejčastěji tak, že se citově odpojí od vztahu.

Posledním, čtvrtým, příznakem je dle Gottmana (2015) **řeč těla**. V průběhu konfliktního rozhovoru páru ohroženého rozchodem se objevuje hned několik nápadných fyziologických reakcí - příkladem může být zrychlení srdečního tepu, pocení a silné napětí - které prakticky znemožní partnerům vést konstruktivní a plodnou diskuzi. Opakované epizody zaplavení s sebou přináší stále rychlejší stresovou reakci těla, která sníží schopnost zpracovávat informace a pro jedince je stále obtížnější vnímat, co se partner snaží říct. Gottman dodává, že v ten moment tvořivé řešení problému a smysl pro humor vezmou za své a zbydou jen reflexivní, nepříliš inteligentní reakce - útok (kritika, pohrdání či defenzivnost) nebo útek (zazdívání).

2.4 Shrnutí

V druhé kapitole jsem nastínila možné faktory ovlivňující specifika partnerských vztahů, jejich definice a odlišnosti od jiných vztahových kontextů. Popsány byly také některé faktory ovlivňující spokojenost ve vztazích a mohou napomoci předejít rozpadu partnersví. Kapitulu uzavřel úvod do konfliktních situací mezi partnery, přičemž jsem se zaměřila především na popis různých komunikačních strategií v partnerského vztahu, které konflikt provází. Text byl koncipován tak, aby ukázal specifickou komunikaci mezi partnery a proměnné, které ji ovlivňují. Cílem bylo akcentovat ty vlastnosti vztahu, ve kterých se humor může artikulovat - jako symptom i jako nástroj. Kapitola tak připravila

půdu pro empirickou část práce, která humor, jemuž je tato diplomová práce věnována, v komunikaci mezi partnery bude rozebírat a jeho roli v ní blíže analyzovat.

Empirická část

Tato část se věnuje vlastnímu výzkumu fenomenologie humoru v partnerských vztazích.

3. Metodologie

3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu této diplomové práce bylo mapování fenoménů humoru v partnerském vztahu skrze analýzu výpovědí obou jedinců z páru zvlášť. Každý přinesl vlastní porozumění dění kolem humoru v aktuálním partnerském vztahu, své přání, dojmy a myšlenky s akcentem na emoce a funkce, které pro ně humor plní. Předmětem zájmu bylo, jak se konkrétně se humor v partnerském vztahu jeví, jaké má podoby a s jakým záměrem je používán, dále jaké aspekty jej mohou ovlivňovat, popřípadě zda existují typické situace, pro které je určitý druh humoru typičtější.

Výzkumné otázky byly položeny následovně:

1. *Jaké podoby/projevy humoru v partnerském vztahu převažují?*
2. *Mění se podoba (způsoby užívání) humoru na základě délky partnerského vztahu?*
3. *Objevují se určité situace, pro které je užití humoru typičtější než pro jiné?*
 - 3.a. *Jakou funkci zde humor plní, jak se projevuje?*

V rámci analýzy dat jsem se zaměřovala na vazbu povahy humoru k situačním, tedy ze své podstaty proměnlivým, dynamickým faktorům (které jsou tvořeny zpravidla párem společně v rámci konkrétní interakce) a k faktorům, které bychom mohli nazvat jako statické, týkající se spíše jednotlivců samostatně, zahrnující například jejich osobnostní a sociodemografické charakteristiky, rodinné zázemí, vztahovou historii apod.

Ke zjišťování dynamiky partnerského vztahu bylo původně v plánu použití dotazníkového šetření, ale po debatě s vedoucím práce došlo k rozhodnutí nepouštět se do smíšeného výzkumu a držet se pouze otevřené explorační plynoucí z povahy kvalitativního designu. Posuzování vztahové dynamiky navíc není hlavním předmětem výzkumu -

primární pozornost je zaměřena pouze na projevy a podoby humoru v partnerském vztahu, dynamika je analyzována pouze okrajově. Získaná data byla zpracována a kódována prostřednictvím programu Atlas.ti.

Po sebrání většiny rozhovorů se data začala sytit a z výpovědi informantů konkretizovat na fenomény, které se opakovaly a vystupovaly tak jako výraznější. Do vztahové dynamiky přibyla otázka “hranic” jednotlivců v páru, tedy schopnost vymezit se vůči nepříjemné situaci/zkušenosti spojené s humorem. Stále více byly zmiňován také humor v kontextu dalších vztahů informanta, které ten partnerský potenciálně ovlivňují - rodinné, přátelské, pracovní a bývalé partnerské vztahy.

3.2 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsem využila techniku polostrukturovaného rozhovoru, která je typická pro metodu zakotvené teorie (Miovský, 2006). Cílem rozhovoru není získat odpovědi na konkrétní otázky, ale formou, kterou volí informant, se dozvědět o jeho pohledu, kterým nahlíží na svůj a partnerův humor, jejich společné humorné zážitky a jak vnímá svůj partnerský vztah. Můžeme očekávat rozdíly v tom, co se informantům bude jevit jako podstatné, co naopak ve svém vyprávění spíše opomenou. Struktura rozhovoru zajistí, aby žádné ze základních témat hledajících odpovědi na výzkumné otázky nebylo vynecháno. Tempo a posloupnost témat se bude odvíjet od konkrétního informanta a může se lišit: Bude zmiňovat spíše pozitiva nebo se uchýlí k negativním vzpomínkám a zážitkům? Bude jeho vyprávění chronologické nebo vybere pouze některé důležité momenty? Tím, že bude rozhovor veden volnější formou, bude informantům umožněn přirozenější projev a tím pádem zajištěna co největší autenticita.

Jsem si vědoma toho, že metoda výběru respondentů nevede k získání reprezentativního vzorku, a proto zjištění, která vyplynou z výzkumu, nebude možné příliš zobecňovat. Výzkum považuji spíše za sondu do problematiky humoru v partnerských vztazích, která umožní nastínění stěžejních témat či nasměrování na konkrétnější

výzkumné otázky, a poskytne základ budoucím výzkumům této problematiky v oblasti psychologie.

Data byla získávána vždy během jednoho setkání ve stejném termínu s oběma partnery z daného páru zvlášť, přičemž rozhovor s jednotlivcem trval zhruba 45 - 70 minut. Pořadí bylo vždy na domluvě obou partnerů dle jejich preferencí a aktuálního naladění.

Veškerá data byla sebrána v rozmezí od 2. ledna 2021 do 20. srpna 2021. Původně bylo v plánu dva rozhovory z ledna 2021, které byly z důvodu lockdownu pandemie covid-19 jediné online, ponechat jako pilotní. Přinesly však natolik zajímavá data a nebylo třeba po nich strukturu dotazníku ani přístup výzkumníka výrazně měnit, že došlo k rozhodnutí je do výzkumu zahrnout. Zbytek rozhovorů proběhl v průběhu dubna 2021. Při posledním setkání se v rámci rozhovorů některé výpovědi respondentů již začínaly opakovat, a proto byl sběr dat ukončen pro dostatečnou nasycenost témat. Jeden pár mě zhruba tři měsíce po své účasti na výzkumu kontaktoval s prosbou o vyřazení z výzkumného souboru. Důvodem byly partnerské neshody a plánovaný rozvod. Samozřejmě jsem jim vyhověla a obratem našla náhradní pár, se kterým proběhl rozhovor na konci prázdnin 2021.

Rozhovor se všemi informanty začínal vždy stejnou obecnou pobídkou: „*Pověz mi, prosím, co se ti vybaví, když se řekne humor.*“ Tato formulace pochází z narativního způsobu vedení výzkumnému rozhovoru. Výzkumník je při tomto rozhovoru více posluchačem a respondent je v roli vypravěče (Hollway & Jefferson, 2013). Ač je dále analýza dat inspirována především metodou zakotvené teorie, tato první otázka má za cíl pozvolné vplutí do tématu humoru, který je obecně těžko reflektován. Tato pobídka také většinou odhalila informantovu vlastní definici humoru a tím pádem se lépe určovalo, čím vším humor pro něj je a jaké emoce s ním má spojené. Následně se rozhovor vyvíjel vždy individuálně, ale pokaždé, díky načrtnuté struktuře otázek, dosahoval víceméně podobného tematického rozsahu. K nasměrování k základním tematickým okruhům jsem používala předem stanovené otázky, které jsem formulovala vždy s ohledem na kontext probíhajícího rozhovoru. Některé respondenty jsem zastavovala v tématech, která pro výzkum nebyla relevantní. Jiné naopak vybízela k vyprávění. Konec rozhovoru nastal v momentě, kdy

došlo k nasycení všech základních otázek a pocitu respondentů, že vše podstatné a charakteristické o tématu humoru v jejich vztahu s partnerem bylo řečeno. Na závěr nikdy nechyběla otázka na doplnění - zda by informant rád něco dodal, pozměnil, případně zda nějaké téma, které se mu zdá relevantní, vůbec nezaznělo. Doptávala jsem se také na to, jak se mu odpovídalo a jak se po skončení rozhovoru cítí.

3.3 Výzkumný soubor

Za pomoci polostrukturovaného rozhovoru jsem se rozhodla ověřit svůj předpoklad, podpořený studiem odborné literatury uvedené v této práci, že humor v partnerských vztazích plní specifické funkce a role, které je třeba odhalit, blíže zmapovat, popsat a analyzovat. Zaměřila jsem se konkrétně na tři období charakterizované délkou partnerského vztahu, s cílem ověřit, zda se podoba humoru ve specifických obdobích v závislosti na délce může měnit. První skupinu tvořily dvojice v období seznamování (raném vztahu - tři až šest měsíců), druhou skupinu jedinci ve vztahu trvajícím zhruba jeden tři roky až pět let a poslední, třetí skupina zahrnuje dvojice v dlouhodobém partnerství trvajícím nad deset let. Každá ze skupin je sycena daty od čtyř informantů, tedy dvou párů. Celkový počet informantů činí šest párů, tedy dvanáct jedinců v partnerských vztazích. Právě jedinec v partnerském vztahu (a jeho reflexe humoru v interakcích s jeho partnerem) byl vybrán jako jednotka výzkumu.

Oba partneři do výzkumu byli zařazeni pro lepší uchopení problematiky humoru v partnerských vztazích v širším kontextu, ze dvou úhlů pohledu. V rámci čtvrté kapitoly *Popis získaných dat* budou jedinci představeni samostatně a jejich stěžejní výpovědi následně sublimovány do krátkého popisu párové dynamiky. To proběhne především prostřednictvím upozornění na momenty vzájemného (nezávislého) souhlasu ve svých výpovědích, a uvedení specifik, která jejich vztah má z hlediska používání humoru - čím je typický, jaké podoby humoru v něm převažují a co během rozhovoru s oběma partnery na povrch vystupovalo jako nejvýraznější.

Na začátku výzkumu byly provedeny tři pilotní rozhovory, které sloužily k ověření nastavené struktury otázek a celkově k lepší orientaci v problematice a ověření vynořujících se témat. Po rozboru těchto zkušebních interview došlo k ukotvení finální podoby otázek a rozhodnutí o konkrétních kritériích pro výběr respondentů.

Výběr informantů probíhal dle předem stanovených kritérií vycházejících z teoretické části diplomové práce. Na sociálních sítích byla sdílena požadovaná kritéria a zájemci o účast ve výzkumu se ozývali prostřednictvím e-mailu či zprávy na platformě Messenger. Kritéria výběru byla definována následovně:

- *Dospělý pár, v němž oba partneři jsou ochotni a motivováni se výzkumu účastnit.*
- *Jejich partnerský vztah trvá v rozmezí:*
 - 1) *3 měsíce po 6 měsíců*
 - 2) *od 3 do 5 let*
 - 3) *nad 10 let*
- *Jedná se o dyadický vztah partnerů v heterosexuálním vztahu.*
- *Před navázáním vztahu se téměř nebo vůbec neznali, či zkrátka nebyli přáteli.*
- *Oba partneři jsou české národnosti.*

Mezi kritérii nebyly zahrnuty následující skutečnosti:

- *Zda jsou partneři sezdaní.*
- *Zda mají děti.*
- *Sociodemografické charakteristiky partnerů (VŠ, místo bydliště, zaměstnání apod.)*

Kritéria pro výběr jsme stanovili s vědomím, že není pevně definován základní soubor ani jeho rozsah. Hendl (2016) píše o opakovaném výběru, který se řídí teoretickými potřebami a je ukončen teprve při jejich nasycení. Vnímám jako důležité zdůraznit, že výzkumný vzorek není reprezentativní vzhledem k populaci, které se zkoumaná problematika týká. Ač jsou kritéria pro výběr výzkumného souboru nastavena poměrně zešíroka, mnoho potenciálních skupin informantů chybí (např. lidé v homosexuálních vztazích; etnicky smíšené páry; partneři v jiném než dyadickém vztahovém uspořádání;

osoby mladší osmnácti let, prožívající své první vztahy, a mnoho dalších). Vzorek je tedy reprezentativní pouze vzhledem k výzkumnému cíli, tj. zmapování podob humoru v partnerkých vztazích. Za svou účast ve výzkumu informanti nezískali žádnou finanční či materiální odměnu.

Stručná charakteristika účastníků výzkumu¹:

Anna a Antonín – 24 a 30 let; ve vztahu 3 roky a 6 měsíců; žijí ve společné domácnosti

Johana a Jonatán – 22 a 25 let; ve vztahu 4 měsíce (a týden); žijí odděleně

Karolína a Karel – 25 a 36 let; ve vztahu 3 měsíce (a tři týdny); žijí odděleně

Lucie a Luděk – 58 a 65 let; ve vztahu 25 let a 4 měsíce; 1 společné dítě a 2 děti z předchozího manželství Lucie; žijí ve společné domácnosti

Marika a Marek – 25 a 26 let; ve vztahu 3 roky a 1 měsíc; žijí ve společné domácnosti

Renata a Richard – 33 a 34 let; ve vztahu 10 let a 6 měsíců; 1 dítě; žijí ve společné domácnosti

3.4 Etika výzkumu

V psychologickém výzkumu je z důvodu ochrany informantů důležité dbát na několik etických principů. Mezi naprosté základy patří princip nonmaleficence, který se týká snahy především **neškodit**, a princip beneficence, který znamená **konání dobra**. S respektem a cílem dodržet oba principy byla provedena následující opatření.

Výběr souboru byl založen především na **dobrovolnosti** obou partnerů do výzkumného procesu vstoupit. Každý pár, který o zapojení do výzkumu projevil zájem a splňoval kritéria stanovená pro účast, v rámci prvního kontaktu s řešitelem této práce obdržel základní informace o průběhu rozhovoru a požadavcích kladených na informanty.

¹ Údaje o věku a délce vztahu jsou uvedeny k datumu sběru dat.

Pokud i poté oba partneři stále s účastí dobrovolně souhlasili, následovala domluva termínu společné schůzky.

Dalším ze základních opatření je **zachování anonymity** všech zúčastněných. Veškerá jména použita v této práci (včetně příloh) byla změněna a nahrazena zcela náhodně přiřazenými pseudonymy, pomocí kterých není možné osoby dohledat, a které by tím pádem měly zajistit ochranu soukromí informantů.

Sběr dat probíhal v klidném, nerušeném prostředí s možností dvou oddělených prostorů tak, aby byla zachována vzájemná **diskrétnost** mezi partnery a navzájem se při rozhovoru neslyšeli. Oba informanti předem souhlasili s pořízením audiozáznamu. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a po přepisu do wordového dokumentu smazány. V rámci sběru dat jsem se snažila nastavit co nejdůvěrnější prostředí, před rozhovorem jsem se vždy doptala na to, jak jim je a jestli u sebe mají vše, co potřebují (například čaj). Čtyři rozhovory, tj. se dvěma páry, probíhaly (z důvodu dodržení protiepidemických opatření) přes Zoom, kde z mé strany nebylo možné diskrétnost příliš ovlivnit. Proto jsme se s partnerem, který zrovna nebyl zpovídán, dohodli, že půjde na procházku, nebo přijde domů z práce na daný čas, kdy už bude první rozhovor hotov. Stejná domluva proběhla s druhým partnerem, který poté, co přišla řada na jeho přítele/přítelkyni, odešel na procházku.

V rámci neformálního rozhovoru před sběrem dat jsme se také domluvili na preferovaném oslovení a tykání/vykání. Pouze jeden informant preferoval vykání, z důvodu velkého věkového rozdílu mezi námi. Myslím, že zajištění vyhovujících podmínek pro všechny informanty mohlo přispět k příjemné atmosféře a větší blízkosti. V rámci dotazování jsem se snažila co nejvíce naladit na daný kontext a jejich formou se přiblížit danému respondentovi, dynamika rozhovorů se tedy mírně liší, ale rozdíly téměř nejsou patrné. Vše proběhlo za účelem **navození bezpečné, sdílné atmosféry**.

Prostřednictvím tzv. **informovaného souhlasu** a verbálního dovysvětlení potřebných informací byli respondenti před začátkem výzkumu rámcově seznámeni s tématem diplomové práce, s účelem výzkumu i způsobem sběru dat. Účastníci byli taktéž

obeznámení s faktem, že za účast ve výzkumu nevzniká nárok na finanční odměnu. Informovaný souhlas obsahuje také informace o ochraně osobních údajů v souladu s GDPR a zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. V neposlední řadě byli respondenti požádáni o audiozáznam rozhovorů, ke kterým bude mít přístup pouze výzkumník a výjimečně také další pověřené osoby podílející se na odborném vedení diplomové práce. V rámci interpretace výzkumu budou použity pouze některé citace, ale kompletní přepisy rozhovorů budou k dispozici pouze řešitelce a vedoucímu této práce, případně dalším odborně pověřeným osobám. S těmito okolnostmi byli respondenti taktéž obeznámeni.

3.5 Postup zpracování dat

Data v podobě rozhovorů byla původně uchována jako audiozáznamy. Následně byla provedena doslovná transkripce do elektronické podoby. Pro výzkum je žádoucí, aby byl projev informantů zachycen jako co možná nejautentičtější, což by doslovná transkripce měla zajistit. Po přepisu byly audiozáznamy vymazány.

3.5.1 Metoda analýzy

Jak naznačuje povaha dat, pro tuto práci byl zvolen kvalitativní přístup výzkumu. Ten se vyznačuje podrobným popisem vybraného jevu a umožňuje hloubkový vhled do zkoumání jedince či fenoménu (Hendl, 2016). Kvalitativnímu výzkumu jde o hlubší porozumění vybranému případu, určitému sociálnímu nebo individuálnímu problému. Nehledá jednoduchou pravdu, nýbrž uznává složitost zkoumaného případu a chceme mu do hloubky porozumět. Využívá principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti a dynamiky. Slouží k popisu, analýze a interpretaci nekvantifikovatelných vlastností psychologických fenoménů naší vnější a vnitřní reality (Miovský, 2006).

Metoda analýzy dat byla inspirována zakotvenou teorií a využívá její základní principy. Nejde výhradně o metodu analýzy dat, nýbrž o komplexní přístup, který řídí celý výzkumný proces od stanovení výzkumných otázek až po prezentaci výsledné teorie a její případné další rozvíjení (Čermák, Hytych, Řiháček et al., 2013). Tato teorie je induktivně

odvozená od zkoumaného jevu, který reprezentuje. Primárně nevychází z teorie, kterou by výzkumník následně ověřoval, ale nechává významy vynořovat se ze zkoumané oblasti postupně. Hlavním cílem této metody je vybudování teorie zkoumaného jevu: jeho abstraktní, teoretické uchopení, které badateli umožní daný jev pregnantně pojmenovat, lépe mu porozumět v různých souvislostech a díky tomu být úspěšnější také v jeho předvídání a ovlivňování (Čermák, Hytych, Řiháček a kol., 2013). Usiluje o vytváření teorií pevně zakotvených v datech (odtud plyne její název), čímž se vymezuje proti teoriím, které jsou vytvářeny intuitivním či spekulativním způsobem (Glaser a Strauss, 1967).

Metoda zakotvené teorie spočívá v několikastupňovém kódování textu. Představuje proces, při kterém postupně přecházíme z ryze deskriptivní roviny do roviny hledání toho “skrytého za deskripcí”. Kódy jsou analyzované, konceptualizované a opětovně skládané novým způsobem. Konceptualizace představuje interpretační postup umožňující hlubší vhled do zkoumaného jevu. Do určité míry se týká také procesu formalizace údajů do takové podoby, která umožní lepší práci a zacházení s nimi v dalších fázích analýzy (Mioviský, 2006).

Samotnou analýzu většina autorů dle Strausse a Corbinové (1999) pro přehlednost rozděluje do tří fází:

1) **Otevřené kódování**: Pomocí pečlivého studia dat probíhá tvorba konceptů, postupné vytváření a kategorizace pojmů, které zachycují „esenci“ analyzovaných událostí či jevů. Vznikají pojmy induktivně zakotveny v datech, které však samy o sobě mají abstraktní povahu, protože vyjadřují myšlenku, princip či zkušenost, platnou napříč různými událostmi či situacemi (Čermák, Hytych, Řiháček et al., 2013, s. 48). Začíná se obvykle hledáním tzv. *významových jednotek*, tj. úseků v analyzovaném textu nesoucích informaci ve vztahu k výzkumné otázce. Údaje jsou rozebrané na samostatné jednotky a navzájem porovnávány.

2) **Axiální kódování:** Hledání a definování teoretických vztahů mezi koncepty, popis vztahů mezi kategoriemi a subkategoriemi pojmů. V případě potřeby sbíráme další data, přičemž proces končí v okamžiku, kdy nová data přestávají z analytického hlediska přinášet nové informace. V tu chvíli dojde k *teoretické nasycenosti* (Čermák, Hytych, Řiháček et al., 2013, s. 51). Pokud při výběru informantů nezískáme participanty reprezentující odlišné varianty jevu, bude se naše teorie mylně jevit jako saturovaná - je třeba tuto fázi nepodcenit.

3) **Selektivní kódování:** Volba ústředního konceptu či centrální kategorie a formulace teorie. Až doposud se výzkumník soustředil na dílčí koncepty a vztahy, nyní potřebuje věnovat svou pozornost celku. Ústřední koncept se stává hlavním předmětem analýzy, často se vyskytuje v datech, snadno a smysluplně jej propojujeme s ostatními koncepty, je analyticky nejbohatší, jeho saturace trvá déle než u jiných konceptů a především je dimenzí samotného problému a nejlépe ze všech konceptů jej vysvětluje (Čermák, Hytych, Řiháček et al., 2013, s. 52). Dále dojde k jeho propojení a integraci s ostatními koncepty (kategoriemi, kódy) do výsledné teorie tak, aby co nejlépe a nejvýstižněji odpovídala na výzkumnou otázku, a zároveň tak, aby nezahrnovala více konceptů, než je nezbytné.

Po kódování je třeba ověřit a konfrontovat vzniklou teorii či model s původními údaji a následně doplnit, zpřesnit alebo více rozvinout dané kategorie. Výsledkem bude zjednodušená verze původních dat či souhrnného příběhu v podobě modelu. Při nasycení dat a úspěšné rekonstrukci celé vztahové sítě lze na vytvořeném modelu vysvětlit také data od dalších informantů zahrnutých do výzkumu později (Mioviský, 2006).

V této diplomové práci byly použity principy kódování a následné kategorizace těchto kódů dle podobností a vztahů mezi nimi. Po celou dobu byly sledovány fenomény humoru v aktuálním partnerském vztahu informantů, jejich podoby a manifestace. Pro přehlednost analyzovaných dat došlo k rozdělení sledovaných rovin humoru na dvě - statickou a dynamickou, které budou popsány níže. V souvislosti s produkcí a percepcí humoru partnerů bylo přihlédnuto k funkcím a strategiím humoru, které mají potenciál ovlivňovat vztahovou soudržnost mezi partnery (tj. spíše je sbližovat, případně rozdělovat).

Toto rozdělení proběhlo s využitím poznatků ze studia humoru popsaných výše v teoretické části práce; zejména definice stylů humoru od R. A. Martina (2003) a teoretická pojetí dalších autorů (například Hall, 2013; Hay, 2000; Ziv, 1988). Tato diplomová práce je tedy základním výzkumem a snaží se zorientovat v dané problematice - znamená to, že podoby a projevy humoru byly sledovány především na základě výpovědí jednotlivých informantů v kontextu jejich partnerského vztahu a nezachází tolik do hloubky, ani nepopisuje data z hlediska porovnání s jiným aspektem vztahu či komunikace (např. nesrovnává produkci humoru se spokojeností ve vztahu apod.). Tvoří spíše vnější rámec pro uchopení rovin, strategií a funkcí humoru v partnerských vztazích a upozorňuje na důležité okolnosti, které jej ovlivňují či přímo utváří.

Jednotlivé kódy byly sčítány a poté pro snazší orientaci kvantifikovány, při analýze bylo přihlédnuto zejména k jejich kvalitě. Kromě vertikálního uspořádání kódů do kategorií došlo také k porovnávání jednotlivých kódů (tj. fenoménů) také napříč kategoriemi, některé by mohly spadat do více z nich. Toto postupné hledání vztahů mezi fenomény dalo za vznik taxonomickému modelu humoru v partnerských vztazích, který je výstupem této práce.

4. Popis získaných dat

V kódovacím procesu vzniklo 29 kódů, které byly rozděleny do šesti kategorií: percepce humoru, manifestace hranic, dynamika vztahu, okolní vztahy, vlastní humor a mocenský aspekt humoru. Už podle názvů kategorií je možné pozorovat, že kódy nesledovaly jen podobu různé podoby humoru, ale také faktory je ovlivňující - osobnost informanta, kontext partnerského vztahu a vztahy nepartnerské, tedy všechny ostatní, což jsou jiné jevy, které v průběhu rozhovorů výrazně vstupovaly do popředí. Následuje stručný popis jednotlivých kategorií a rozpis kódů, které do nich spadají.

4.1 Kategorie a jejich kódy

Percepce humoru se týká tzv. “vhodných podmínek” pro produkci i ocenění humoru, které pomáhají odhalit, co se musí stát, aby humor těšil a měl potenciál náladu

zlepšovat. Tyto vhodné podmínky obvykle zahrnují záměr producenta, jeho pochopení posluchačem, který na situaci posléze reaguje. To vše je ovlivněno aktuálním kontextem komunikační situace mezi partnery (Hall, 2013).

Kódy:

- *Záměr producenta*: Zahrnuje cíle, s jakými je humor produkován a tvořen. Mezi ně spadá například záměr humorem pochválit, utěšit nebo rozptýlit.
- *Pochopení záměru posluchačem*: Označuje situace, kdy informant popisoval záměr humoru, který sám přijímal. Například tedy věděl, že se ho partner snaží utěšit, nebo naopak odhalil, že ho škodolibě škádlí.
- *Reakce na humor*: Týká se různorodých reakcí na humor producenta. Může jím být přijetí humoru např. smíchem, nebo posunutí humorné iniciativy dál vlastní návaznou humornou poznámkou.
- *Kontext aktuální komunikační situace*: Obsahuje informantovo hodnocení aktuálního naladění dané situace, tedy zda šlo o poklidnou konverzaci, nebo hádku.

Manifestace hranic odkazuje na mantinely ohraničující bezpečný prostor partnerů, které když se překročí, humor vztahu mezi nimi škodí.

Kódy:

- *Mé vlastní hranice*: Zachycuje momenty, kdy informant definoval své vlastní hranice a popisoval, jak se projevuje jejich překročení. Co a kde cítí, jak se v tu chvíli chová. Tento kód zahrnuje informantovy hranice v produkci humoru i jeho percepci (tj. momenty a témata, kdy by sám humor do dané situace nepřinesl, a chvíle, kdy se ho humorná poznámka jeho partnera dotkne).
- *Hranice partnerovy*: Veškerý informantův popis a zamyšlení nad hranicemi jeho protějšku. Jak se manifestují, kdy je poznal, zda toto téma diskutovali apod.
- *Překračování hranic vědomé*: Cílené narážení či testování hranic partnera informantem a naopak. Momenty, kdy humor získává explorační funkci (tj. testování, mapování hranic partnera), nebo má záměrně vyvolat silnou emoční reakci.

- *Překračování hranic nevědomé*: Chvilce, kdy má producent humoru záměr neškodný, ale nevědomě na hranici partnera narazí. Spadají sem veškeré mo
- *Nepříjemné emoce spojené s humorem*: Veškeré emoce, které informanti zmínili při popisu překročení svých vlastních hranic, nebo souhrnně v momentech, kdy humor určitou situaci zhoršil (nejčastěji úzkost, pohrdání, hněv, stud, bolest, strach).

Dynamika vztahu zahrnuje humor jako vztahový aspekt, který se neustále rozvíjí a na kterém se dá pracovat. Snaží se zaznamenat vývoj humoru mezi partnery v čase a jeho změny na základě konkrétní vztahové dynamiky páru.

Kódy:

- *Humor při seznamování*: Mapuje výpovědi informantů o podobách a specifických funkcích humoru v momentě, kdy se se svým protějškem poznali. Podle prvních odhadů měl být tento kód sycen především daty od párů, které jsou spolu krátce, ale nebylo tomu tak - na humor v období seznamování vzpomínali téměř všichni respondenti.
- *Humor v začátcích vztahu*: Obdobně jako kód předešlý, tento zahrnuje popisy podob a projevů humoru mezi partnery v době, kdy navázali vztah. Informanti se vraceli zejména do období od začátku do doby kolem dvou let trvání vztahu (samozřejmě kromě čtyř informantů ve vztahu dlouhém v řádu měsíců).
- *Ustálení humoru*: Informanti popisovali chvíle, kdy postupně docházelo k ustálení humoru tak, že před sebou mohli být autentičtí a měli zmapované hranice jeden druhého, cítili se spolu bezpečně. Informanti v krátkém vztahu zmiňovali touhu po tomto ustálení, např. potřebu zkusit před partnerem projevit zvlášť potenciálně negativní styly humoru, např. svůj štiplavý, černý či sarkastický humor.
- *Párový humor*: Týká se všech podob humoru typických výhradně pro aktuální partnerský vztah informantů. Specifické typy a projevy humoru, přezdívky, situace, vzpomínky či interní vtipy, které zpravidla nepochopí jiné osoby.
- *Specifické období vztahu*: Zachycuje změny humoru v intenzivních, specifických fázích vztahu informantů, například během stěhování, narození dítěte apod.

- *Láskyplný humor*: Produkce humoru s cílem vyznat druhému lásku, humor jako ocenění, pomyslné pohlazení, projev důvěry.

Ostatní vztahy zahrnují pohled na partnerský humor v zrcadle okolních, “nepartnerských” vztahů.

Kódy:

- *Humor s přáteli*: Popisy chvil, kdy jsou partneři společně mezi přáteli, případně když je informant s přáteli sám (např. čím se humor s partnerem a přáteli liší, v čem je podobný), případně jak se cítí, když svůj protějšek ve společnosti pozoruje (zda je jeho produkce či percepce humoru odlišná a jak se informant v roli pozorovatele cítí).
- *Humor v rodině*: V rozhovorech s informanty se objevovala komparace humoru vlastního či partnerova s rodiči, případně sourozenci. Také popisovali, jak je pro ně důležité, když rodina přijme jejich protějšek takový, jaký je, a to včetně humoru. Opačně platí totéž - radost/obavy z přijetí rodinou partnera, když se ne/dokáží naladit na jejich humor.
- *Humor v pracovním prostředí*: Zahrnuje situace z konverzací s kolegy či nadřízenými, kde se humor obvykle liší od toho partnerského například vědomou snahou předhánět se v úspěšnosti humoru, být v roli producenta humoru dominantnější, nebo se naopak nutit do smíchu i v případě, kdy vtip nadřízeného není příliš vtipný atd. Informanti popis humoru v pracovním prostředí, obecně jako všech “nepartnerských” vztahů, využívali k lepší definici humoru partnerského tím, že je porovnávali.
- *Humor v bývalých partnerských vztazích*: Týká se veškerého humoru s bývalými partnery informanta, který porovnávají se stávajícím vztahem. Často dochází k hodnocení a komparaci toho, který z partnerů (tj. minulý a současný) přinášel humor do různých situací, jak se vyrovnával se zesměšněním, jak se projevovaly jeho hranice, jak se choval ve společnosti apod.

Vlastní humor sleduje individuální rozdíly mezi informanty, zejména z hlediska vlastností, které vstupují do jejich produkce a reakce na humor v partnerském vztahu.

Kódy:

- *Vlastní preference humoru*: Typy a druhy humoru, které jedinec považuje za oblíbené, které mu vyhovují, baví jej a preferuje jejich používání. Týká se zejména konkrétních témat často se objevujících v humorné produkci a jeho ocenění informantem.
- *Vlastní styl a strategie humoru*: Týká se stylů a strategií, tedy vlastní sebereflexe informanta při označení, v jakých situacích a jakým způsobem humor používá, např. jako prostředek cílené regulace emocí v emočně vypjatých či jinak zátěžových momentech (tj. obranný mechanismus), nebo pro oživení nudné situace, kam cíleně humor vnáší. Jelikož použití stylů a strategií humoru probíhá mnohdy zcela nevědomě (Martin et al., 2003), zachycuje tento kód spíše vlastní názor informanta na tento proces.
- *Osobnostní charakteristiky*: Zahrnuje momenty, kdy informanti dávali humor do souvislosti se svými osobnostními vlastnostmi, mezi které patří například věk (generace), pohlaví (gender), národnost apod.
- *Rozdíly v preferenci humoru*: Obsahuje veškeré výpovědi týkající se odlišností v oblíbenosti druhů a typů humoru mezi partnery, zejména pak tématicky (např. “*On má rád ty Kameňáky, ty já nemusím.*”).
- *Motivace ke změně*: Informanti popisovali situace, kdy by humor s partnerem chtěli jinak (př. při hádce méně útočný), případně by se sami pro sebe rádi vnášeli humor do jiných situací, než jsou aktuálně zvyklí (např. zkusit vypjaté situace obměkčit humornou poznámkou). V průběhu rozhovorů, kde se informanti nad humorem intenzivně zamýšleli, často dospěli k tomu, že je důležité jej reflektovat a případně se o něm pobavit také s partnerem - zda mu vyhovuje, případně jak by ho potřeboval. Tento kód je sycen také daty opačného náboje, tedy tvrzení informantů, která se týkají neschopnosti či demotivace ke změně humoru (“*Jsem jaký jsem, nezměním to.*”).

Mocenský aspekt humoru shrnuje specifické způsoby uplatňování síly humoru se záměrem ovlivnit chování partnera, případně čekání na impuls od partnera; týká se případného vymezení rolí partnerů v produkci a oceňování humoru.

Kódy:

- *Humor jako vizitka kvalit*: Týká se popisu humoru jako charakterových vlastností. Informanti popisovali způsoby, kdy humor ukazuje, jak je producent kreativní, inteligentní, empatický či depresivní. Tyto ukazatele aplikovali jak na sebe, jakožto producenta, tak na svého partnera, o kterém jeho humor vypovídá výše zmíněné.
- *Humor jako kontrola partnera*: Zahrnuje snahy informanta kontrolovat humorem chování partnera a naopak. Například situace, kde
- *Submisivita v humoru*: Momenty, kdy informant přijme humorné tendence svého partnera i v případě, kdy je nevnímá jako zábavné, ale chce se mu zavděčit, případně ho nerozhněvat. Patří sem také situace, kdy informant vnímá produkci humoru svého partnera jako náznak, že je krizová situace zažehnána (humor přichází jako první testovací komunikační prvek například po hádce, nebo trapném či vypjatém momentu).
- *Humor jako prostředek (chvilkové) nadřazenosti*: Shrnuje momenty z výpovědí informantů, kdy jim humor posloužil jako prostředek k dominování nad partnerem. Například partnera přelstili důvtipnou či trefnou poznámkou, upozornili na nějaký jeho přešlap, nebo svůj úspěch v kontrastu s jeho např. neschopností.

Proces kódování probíhal ve třech etapách, kdy se jednotlivé vztahy mezi kódy měnily a rozvíjely, až vyústily do výše uvedené podoby a daly tak vzniknout návrhu taxonomického modelu humoru v partnerském vztahu, který bude blíže představen v páté kapitole níže (viz Analýza dat).

4.2 Představení informantů

Následující podkapitola blíže představí každého informanta zvlášť a poté shrne specifika jeho vztahu s partnerem (tj. dalším informantem - jednotlivcem z páru), v rámci partnerské dvojice jako celku. Jinými slovy oddělí hledisko "JÁ" (intrapersonální) a

“MY” (interpersonální). Všechny údaje jsou uvedeny k termínu sběru dat od daného páru. Popisy jsou proloženy citacemi z rozhovorů s danými respondenty, které jsou psány kurzívou a odděleny uvozovkami.

4.2.1 Anna a Antonín

Dvojice je ve vztahu 3 roky a 6 měsíců.

Anna

Základní informace: Anně je 24 let a pochází z Prahy, kde aktuálně také žije ve společné domácnosti s Antonínem. Dokončuje magisterské studium humanitního oboru, k tomu pracuje na částečný úvazek jako konzultantka a vychovatelka. Humor definovala jako pestrobarevné balonky (vyzdvihuje jeho tendenci “*nadlehčovat*”) a něco “*volnočasového*” (musí být čas, klid a pohoda, aby humor vznikl a pobavil).

Vlastní humor: Má zálibu ve filmových a seriálových hláškách, kterých se “*jen tak nepřejí*”. Trápí ji akorát to, že je ne všichni pochopí. Popsala, že se “*vyžívá v sarkastickým humoru*” a mrzí ji, že si dovolí říct “*jen 10% vtipů*”, které ji ve společnosti napadnou. Má pocit, že umí pobavit lidi, zvláště své přátele, se kterými je jí dobře a všechny impulsy k humoru využije a řekne nahlas.

Názor na humor partnera: Styl humoru Antonína vnímá jako určité břemeno (“*Ne každé ho unese - lidi ho musí znát aby věděli, že si dělá srandu.*”), ale zároveň ho obdivuje (“*nebojí se, jde do toho*”). Hranice v percepci jeho humoru jsou pro ni občas těžko předvídatelné (“*Poznám je až v momentě, kdy slyším jeho vtip.*”) a občas pociťuje šok a překvapení, z čeho si umí udělat legraci.

Manifestace hranic: Sama je ve společnosti cizích lidí i přátel spíše opatrnější, hodně mluví o hlídání hranic ne přímo svých, ale spíše neustále mapuje, kde mají hranice ostatní a zda už je nepřekračuje (“*Snažím se to hlídat za ně, asi tím pak ztratím dost energie, která by mohla jít do toho fóru*”). Ve společnosti Antonína se dokáže uvolnit a hranice v produkci posouvá znatelně dál (“*Tam se víc rozjedu.*”). Má tendenci škádlení vracet i v

momentě, kdy je jí nepříjemné. Jakmile však přeteče pohár, uzavře se a čeká na reakci Antonína (*“Neřekla jsem to do té doby, než se sám zeptal”*). Hovoří také o tom, že ve chvílích, kdy jsou o samotě, je hranice posunutá dál, než když jejich vzájemné výměně ostrých humorných narážek přihlíží přátelé.

Humor s partnerem: Okomentovala ho jako únosnou formu *“beztrestné agrese”* (*“Vždy přece můžeš říct, že to byl jen vtíp”*). Zažili spolu střet postojů v rámci ladění humoru - hodně se *“stírali”* a *“měli poznámky jeden na druhého”* a jeden druhému překračovali hranice natolik, až to museli navážno oslovit a domluvit se, že takto to dál nejde a trápí je to. Změna nastala po společném sestěhování (*“Víme, na čem jsme, máme víc společných témat.”*). Se současnou situací kolem humoru je spokojená, ale mohlo by být lépe. Popisuje stesk po humoru těžcího z nových zážitků (společných výletů apod.), nemají na sebe tolik času. Jejich humor se poslední dobou cyklí (opakuje se) a chybí jim *“dětská radost”* a *“hlava v módu dovolená”*. Když ta se zadaří, přijde *“hravost a smích, až tě pak bolí břišní svaly - jen se směješ a cítíš spojení, tu lásku.”*

Antonín

Základní informace: Antonínovi je 30 let a pochází z Prahy, kde aktuálně také žije ve společné domácnosti s Annou. Vystudoval vysokou školu technického zaměření a pracuje na plný úvazek v oboru. Humor definoval takto: *“Je tu od toho, aby bavil, ale i pobuřoval, boural hranice a budil emoce.”*

Vlastní humor: Označil ho za velmi černý - jmenoval oblibu v tématech smrti, příslušníků odlišné etnicity, handicapovaných a dalších (*“Nebojím se expresivních výrazů”*). Humorem se mu daří změkčit bolest a tvrdou realitu. Popisuje snahu druhé šokovat a testovat právě prostřednictvím humoru. Zmiňuje však, že je pro něj humor také formou obrany a myslí vše s velkou nadsázkou. Humor vnímá jako prostředek vhodný také k vyjádření lítosti - ukazuje větší zájem o druhého a jeho pocity právě humornou poznámkou, než vážným slitováním. Humorem také rád *“uráží druhého a pobaví tím”*

třetího”. Dle klasifikace stylů humoru R. A. Martina (2003) ten Antonínův nejvíce odpovídá mixu agresivního a sebeshazujícího.

Názor na humor partnerky: Reflektuje, že je Anna opatrnější a někdy jí za něj může být trapně. Vnímá ji jako velmi inteligentní ženu a její humor popisuje jako důvtipný. Vidí pozornost mezi jí a jejím otcem - oba se smějí hláškám z filmů (*“Mně stačí slyšet vtip/hlášku jednou, Anně tak 10x.”*). Raději s ní nesdílí humor s kolegy, který je tak tvrdý, že by ji nebavil.

Manifestace hranic: Záleží na tom, od koho a s jakým záměrem humor přijde. Kdyby to byl cizí člověk, *“to už by litaly pěsti,”* ale *“Kdyby to byl Žid dělající si legraci z Židů, je to ok, jinak ne.”* U *“svých”* lidí má hranici nastavenou dál a Anna dle jeho slov *“může všechno, je to ryzí člověk. (...) Já se radši zasměju, než naštvu.”* Své hranice v produkci má nastaveny vysoko, pouze ty Anniny by si nedovolil překročit (př. *“Já si zásadně nedělám srandu z jejich ženskéjch rysovejch vlastností.”*).

Humor s partnerkou: Cení si společného „*blbnutí*“ s Annou, jejich humor nazval *“animovanou postavičkou plnou eskapád”*. Humor v páru vnímá jako *“vědomé nabourání šedi dní”*. Mají *“troubáckej”* humor na veřejnosti a *“suchej, černej”* humor doma (*“Občas by si ti lidi mohli myslet, že jsme na sebe zlí, ale my se strašně milujeme.”*). Mnoho jejich radostných a humorem nabytých okamžiků souvisí s jejich domácími mazlíčky. Mírně naznačoval, že spíše on je ve vztahu bavičem a Anna ho naopak odměňuje smíchem (který má moc rád).

Dohromady

Humor mezi nimi vždy byl, jen v jednu dobu nabral směr výrazného negativního škádlení, že ho museli ladit - před tím, než spolu bydleli, si často vjížděli do vlasů a používali ho k *“řešení nevyřešeného”* a vyjádření *“štiplavých komentářů”* (*“Byli jsme oba připraveni, ale nikdo z nás pro to (pozn. navrhnout společné stěhování) nic neudělal, byli jsme napjatí”*). Po společném sestěhování se situace zklidnila. Spoléhají, že hranici, za kterou by humor neměl jít, na tom druhém poznají (například dle miminky). Stalo se však, že

problém museli explicitně oslovit a probrat. Oba hodně mluví o humoru ve vztahu velmi obecně a pokud přibližují nějakou historku zahrnující humor, většinou v ní figurují další lidé (především kamarádi). Sama Anna humor v partnerském vztahu popsala jako něco “*volnočasového*”, což by nasvědčovalo jeho četnosti spíše v momentě klidu po práci, kdy chodí do společnosti, nebo na dovolené - sami spolu příliš času netráví. Anna je v humoru spíše citlivější, empatická, zdrženlivější (zejména v produkci) a přiznaně úzkostnější; Antonín se jeví bez zábran v produkci a nejasnou reflexí svých vlastních hranic (celý rozhovor tvrdil, že ve vztahu k Anně je nemá, ale zároveň momenty, kdy popisoval, že mu nevadí, když si dělá legraci z jeho “*koňskýho ksichtu*” byly nabity emocemi).

4.2.2 Johana a Jonatán

Dvojice je ve vztahu 4 měsíce (a týden).

Johana

Základní informace: Johaně je 22 let a narodila se ve středočeském městě, v jehož okolí stále žije s rodiči. Aktuálně odstartovala navazující magisterské studium technického zaměření, pracuje na částečný úvazek jako konzultantka v oboru. Humor definovala jako “*Prostě obecně legrace, něco, co mě rozesměje. Dál nadsázka nad určitou věcí, aby člověk nebral veškerý věci úplně vážně, ale dokázal se na ně podívat s nadhledem. A tím pádem také uvolnění. Od všedního života, kterej může být občas nudnej, občas zlej. To souvisí s tou nadsázkou, kdy je třeba nebýt v tý věci ponořená, ale vylézt po žebříku nahoru a s nadhledem shlédnout na tu propast pod tebou. Ten žebřík je humor.*”. Fantazijní představa humoru: “*Nechci říct strašák, ale prostě takovej hrozně rozevlátej. (...) Neměl by jednu barvu, ale celý spektrum všech barev, který do sebe prolínají, nejsou vedle sebe, ale vplouvají do sebe. Je to určitě kladná, sympatická postava.*”

Vlastní humor: Produkce humoru opatrnější, určovaná genderem: “*Musí začít ten kluk, od holky se čeká něžnost.*” Tohle je jedna z věcí, která ji zastavuje v projevoování se, jelikož o sobě mluví jako o někom, kdo má v oblibě “*hraniční humor*” (sarkasmus, legrace z “*hloupých a tlustých lidí*”), který je pouhou nadsázkou a může být pochopen špatně.

Názor na humor partnera: Oproti Jonatánovi humor dle svých slov používá víc “*na sílu*”, kdežto on s ním “*plyne*” - což je podle ní paradox, protože humor zároveň dost promýšlí a má rafinovaný vtipy a hlášky, ale přesto dokáže se situací plynout a lépe odhadne, kdy a jak je říct.

Manifestace hranic: Má patrnější začátky z hlediska humoru, ale jakmile začne druhému důvěřovat, utrhne se ze řetězu. Kontroluje okolí a hodnotí, zda je dobrý nápad zkusit humor jí vlastní (“*černý a sarkastický*”), kterým lze situaci trochu opepřit. V humoru je přísným soudcem a nesměje se ničemu jinému, než je její druh humoru. Říká, že si ze sebe neumí tolik dělat legraci, bolí ji to (“*Nemám asi tolik nadhled.*”). Své hranice si brání, jakmile jde o její osobu, “*nepustí nikoho*”.

Humor s partnerem: V popisu humoru s Jonatánem se často vrací k ex vztahu s partnerem, který dle jejích slov nebyl vtipný: nesmál se skoro ničemu, měl rád odlišný druh humoru. Johana s ním cítila nepříjetí, pocit samoty a divnosti ve svém smyslu pro humor. Rozdílný humor mezi partnery je podle Johany ok, důležitý je spíš pocit bezpečí a tolerance. Potom si trochu protiřečí a řekne, že by přece jen nějaká podoba být měla, nebo spíše tolerance. Jonatán je mezi nimi v humoru ten “*dominantní*”, ona spíše čeká na jeho impuls a pak naváže. Jeho humor je pro Johanu často hromosvodem - potřebuje, aby si z těžkých situací uměl udělat legraci a byl v tu chvíli tím “*držákem*” a situaci deeskaloval. Ovšem ne, aby si bral na paškál ji nebo její chování, ale aby si dělal legraci spíše z nastalé situace jako takové. Johana vidí humor jako airbag, což znamená, že absence humoru zajistí náraz síly a tíhy celé situace. Ačkoliv se s Jonatánem ještě nepohádali, popisuje humor jako účinný mediátor hádek - vychází ze stavebního kamene důvěry a bezpečí, které se humorem v té chvíli manifestuje. Oceňuje způsob, jakým ji Jonatán v situaci her (deskové, minigolf), kdy nerada prohrává, umí podržet především humorem: “*Nebude mi vadit, že prohraju, když mám vedle sebe tak milýho kluka.*” Jonatán je v tu chvíli schopen udělat si legraci sám ze sebe, trochu své vítězství shodit a to Johanu uklidní.

Jonatán

Základní informace: Jonatánovi je 26 let a narodil se ve středočeském městě, přičemž nyní žije v Praze. Aktuálně začal navazující magisterské studium ekonomického zaměření, pracuje na plný úvazek jako konzultant v oboru. Definuje humor jako *“Smích, ironie, narážky mezi lidmi, který víš, že ten druhý pochopí. Hranice mezi tím, co je někomu nepříjemný, ale zároveň to na tu vtipnost naráží. Taková mnohoznačnost, skoro neuchopitelná.”* Fantazijní představa humoru: *“Jelikož mám rád oranžovou barvu, byl by to asi nějaký vysmátej oranžovej smajlík”*.

Vlastní humor: Jonatán vykazuje velkou motivaci humor pochopit a rozlousknout vtipy a spontánní konverzační situace - potřebuje (v teoretické části zmiňovaný) “nesoulad”. Obecně ho baví být v humoru především kreativní a poté za to chce být náležitě oceněn. Důležitý je pro něj humor s kamarády, kdy se *“promění ve zvíře”* a je *“strašně sprostěj”*, což by si v humoru s partnerkou nedovolil; naskakuje mu poté blok ve sdílení tohoto “animálního humoru” s Johanou z důvodu, aby nepůsobil jako *“úplnej úchyl”* a nepřišel o její přijetí. Děsí ho představa, že je v humoru po svém otci (*“On se tak často opakuje v říkání různých fórů, až mě to štve, ale já se občas přistihnu, že to dělám taky.”*)

Názor na humor partnerky: Stěžejní rozdíl v humoru jeho a Johany vnímá v intenzitě pobavení - Johana *“padá ze židle”*, on se spíš pousměje. Nerad se směje tomu, co je *“smutný nebo trapný”*, protože to je *“ztráta času”* (odkazuje na Johaninu oblibu v humoru zesměšňujícím určité skupiny obyvatel - př. v pořadech typu Výměna manželek a Prostřeno). Prošel velkým prozřením na konci rozhovoru, kdy přiznal, že si dlouho nemohl vybavit produkci humoru Johany *“Je ta holka vůbec vtipná?”* Došel k tomu, že humor u nich ve vztahu chce pochopit a bavit se o něm explicitně.

Manifestace hranic: S bývalou partnerkou v humoru zažil těžké nepochopení, začal tedy postupně vyhledávat humor s kamarády (kompenzační funkce). Po této zkušenosti byl v produkci humoru zdrženlivější, bál se, že nebude přijat. Snažil se být o to empatičtější s druhými, zkusit odhadnout, co za humor budou mít rádi (snaha nepoškodit a neztrapnit se).

Hranice obecně spíše neřeší, humor se nebojí použít kdykoliv, pokud se mu zdá dostatečně propracovaný - respektuje však hranici nastavenou druhými, např. pokud se jen v jednom případě neseťká s úspěchem, moment si zapamatuje a už stejný pokus nezopakuje.

Humor s partnerkou: Cítí, že Johana jeho humor chápe a přijímá, což je pro něj úlevné. Výrokem *“Ona bude ten typ holky, kterou si člověk získá humorem.”* vyzdvihuje roli muže jakožto dominantního producenta humoru. Holky, které si humorem nezískat nelze, se nesmějí a je na ně třeba jiná strategie, třeba *“chválit, nebo říkat chytrý věci.”* Holka, která umí ocenit humor druhých a zároveň si za tím svým stojí, je sexy. Obecně ženy vnímá spíše jako někoho, kdo humor chválí a v jeho produkci je submisivní. V humoru s Johanou vyzdvihuje odraz zájmů a oboru působení (*“Chápe moje technický vtipy.”*) Fakt, že Johana umí napřímo a asertivně vymezit své hranice vnímá jako znak vyspělosti, Johana ho tím překvapila a posílila tak pocit bezpečí mezi nimi. I přesto, že o ní tohle ví, stejně má tendenci ji ochraňovat před humorem s kamarády a kolegy - vlastní hranice má vůči ní nyní spíše nízko a krotí se.

Dohromady

Jsou spolu sice krátce, ale z hlediska humoru rozhodně měli co sdílet. Stěžejním momentem jejich vyprávění byla situace, kdy si Jonatán z Johany udělal legraci ve snaze ji utěšit v náročné situaci, která se jí dotkla. Místo dotčení nebo urážky od Johany však přišlo asertivní vymezení hranic, kdy dokázala z humoru vystoupit a konstruktivně popsat, co potřebuje jinak (*“Promiň, normálně bych se zasmála, ale teď nejsem v dobrým rozpoložení a nedokážu ten vtip přijmout.”*). Místo toho ji Jonatán utěšil a pro příště dle svých slov ví, jak se zachovat. Dále oba popisovali několik situací, kdy humor hrál významnou roli ve vyjádření podpory a bezpečí během potenciálně nebezpečných situací (prohra ve sportu či hře), kde byl Jonatán vždy ten v roli konejšivého, Johana utěšované. Oběma jejich role, zdá se, vyhovuje. Jejich výrazné specifikum tkví ve velkém porovnávání mnoha příkladů s ex vztahy, které oba skončili poměrně nedávno. Tuším, že to může být typické pro takto čerstvé vztahy, kdy oba partneři mají ten minulý v živé paměti. Jelikož jsou spolu teprve krátce, na hodnocení humoru jdou spíše optikou své (vzájemné) produkce a reakce, ne

prostřednictvím společných zážitků a vzpomínek (sami se shodují že jich ještě tolik nemají).

4.2.3 Karolína a Karel

Dvojice je ve vztahu 3 měsíce (a dva týdny).

Karolína

Základní informace: Karolíně je 25 let, narodila se v Praze, žije střídavě v České republice a ve Francii. Vystudovala vysokou školu ekonomického zaměření a nyní pracuje na plný úvazek jako projektová manažerka v zahraniční firmě. Její definice humoru zní: *“Smích. Buď to, co ta druhá osoba řekne v nějaký situaci, nebo, nějaký moment během dne, a člověku to přijde pozitivní, nebo zajímavý, chytrý. Nebo (...) cokoliv, co ulehčí tu danou (komplikovanou) situaci.”* Její definice humoru později v průběhu rozhovoru obsahuje náznak sebeobětování: *“Upřednostníš toho druhého před sebou.”* Není jisté, zda to sama tak má při produkci, nebo to chce od druhého? Fantazijní představa humoru: *“Je barevnej jako duha.”*

Vlastní humor: Během rozhovoru popisuje hlavně Karlův humor, ale svůj moc nereflektuje (*“Mám okno.”*). Poté se dostane k tomu, že používá humor, když je *“vystreslá”* (*“V tu chvíli mě rozesměje skoro všechno, protože si prostě chci pomoci.”*), a tedy jejím humorným stylem je tzv. *“vylepšovací a pomáhající”*. Inklinuje tedy ke stylu sebezobuzujícímu a snaží se v tuto chvíli pomoci také jiným (patrná silná kompenzační a obranná funkce humoru). Karel jí *“řekl, že si ze sebe umím udělat legraci, nemám typickéj ženskéj humor,”* což ji potěšilo. Humor je pro ni především o regulaci úzkosti, kdy jí, ať už ho produkuje či přijímá, přináší vytouženou úlevu.

Manifestace hranic: Popisuje tendence překračovat své hranice (*“svést se na humoru”* dřív, než by vlastně chtěla). Nepřímo během rozhovoru však zaznívá, že do jisté míry s Karlem dokáže komunikovat, kdy se jí jeho škodolibá poznámka nelíbí.

Humor s partnerem: Má ráda *“blbý fóry”* Karla, cítí z nich autenticitu, možnost se prostřednictvím nich uvolnit, *na nic si nehrát a nepředstírat “chytrost”, ale jen blbnout (“Já se před ním pořád trochu stylizuju a on to tím humorem rozseká tak, že už nemusím. (...) Hned jsme si blíž.”)*. Karla vnímá z jedné strany jako zachránce (*“Oba nás vysvobodí vtipem, (...) když vidí, že jsem smutná.”*), z druhé vnímá jeho roli v moderaci konfliktu, který by občas potřebovala vést bez humoru (*“Dá tím signál o tom, že už to nechce řešit, ale já v tom tématu občas potřebuju zůstat navážno.”*). Humor neměli vždy podobný, zpočátku ji ten Karlův dokonce nebavil a připadal všední (*“Poté, co člověka znáš víc, i preference humoru se promění”*), postupem času začal i on být víc přitažlivý - Karel dokonce obdržel za humor určité body, které přispěly do souhrnného vyhodnocení, zda Karolína do toho vztahu s ním vůbec chce vstoupit. Humor má tendenci strukturovat (*“Karel udělal (sarkastickou) poznámku na mou práci, nesmála jsem se proto, abych nepotvrdila jeho tvrzení.”*) a hodnotit dle schopností (*“Předáváme si štafetu, kdo zrovna produkuje a je v kondici.”*).

Karel

Základní informace: Karlovi je 36 let, narodil se na Vysočině a aktuálně žije v Praze. Vystudoval dvě vysoké školy, jednu humanitního, jednu technického zaměření. Pracuje jako projektový manažer v zahraniční firmě. Humor definuje jako *“Obranný mechanismus. Ale taky vzpruha, rozptýlení od vypjatých situací, ale zároveň instantní zlepšení nálady. (...) Ale zároveň podkopnutí druhého, nějakou moc.”* Fantazijní představa humoru: *“Plyšák s tvrdou výplní. Na první pohled měkoučkej a vyzývající k pomazlení, na druhou stranu v něčem dost tvrdej.”*

Vlastní humor: Má rád klasické vtipy, hodně z nich si pamatuje. Humor používá k vyjádření přetlaku, nepřímé kontrole druhých (*“už jsem chtěl, aby přestala, tak jsem si z ní začal dělat legraci”*), nebo k přivedení pozornost na něco, co je nevyřešené. Přinesl úvahu o ideálním prostředí pro humor - když je *“zle”*, má tendenci být v humoru uštěpačný, a když je *“dobře”*, humor se manifestuje jako *“láskyplný a pohodový”*. Úplná absence humoru značí průšvih. Během rozhovoru také definuje tzv. *“chlapskej humor”* a je toho

názoru, že humor je třeba *“vybít se s kamarády”*, aby byli oba ve vztahu schopni užít si klidný párový humor.

Názor na humor partnerky: *“Občas je dost chladnej. Ale to spíš jen ke mně. Jinak vlastně laskavej. Přijde mi u ní zajímavý, že se hodně směje, aniž by říkala něco vtipnýho. nebo někdo říkal něco vtipnýho. Spíš se směje jako doprovod k té konverzaci. Je taková vysmátá holka, na to, že na první pohled působí hodně odtazitě.”* Dál zmiňuje prvky ironie a sebeshazování (*“předevsím sama k sobě”*), což ho nutí k tomu, aby ji humorem nazpět utěšoval a opečovával. Opakovaně popisuje, že si ho získala svým smíchem.

Humor s partnerkou: Humor vnímá jako zrcadlo vztahu a mluví o něm často v budoucím čase (*“Doufám, že se budeme hodně smát”*). S Karolínou se zasměje víc, než s jeho bývalou přítelkyní, která dle jeho slov není moc *“humorná”*. Rád používá humor při seznamování a flirtování, ale do vyznání lásky nepatří (*“Aby to brala vážně, že jo.”*). Rád Karolínu škádlí, povětšinou dle jeho slov *“láskyplně”* (*“Kolikrát ukončí moje vtipy větou “Ty jsi ale debil,” což беру jako pochvalu.”*). Uvádí humor jako dobrou strategii utěšování a odvedení pozornosti od konfliktu, což se mu ne vždy podaří. S Karolínou popisuje humor ve spojitosti s dotekem (*lechtání, hravost, legrační objetí* apod.)

Manifestace hranic: Hranice ve své produkci humoru si uvědomí až v případě, kdy jsou překročeny (*“Hranice mi nejdou nastavit, protože jsem líný a spoléhám na to, že mi ostatní řeknou.”*). Hranice v reakci na humor umí komunikovat (*“Většinou jí v tuhle chvíli řeknu, že je mi to nepříjemný a třeba jedu domů,”* nebo *“Způsob “zatni zuby a bav se na povel” mi moc nejde.”*), ale dodává, že má jen pár témat, která ho zabolí.

Dohromady

Nepříjemná situace, kdy Karel stále paralelně řeší rozchod se svou bývalou přítelkyní, trvá skoro celou dobu jejich vztahu, a tím pádem v humor používají zejména k deeskalaci či naopak stimulaci hádky, k utěšování, nebo jako obranu. Oba dva popisují rozdílnou potřebu humoru - Karolína se hlídá a potřebuje emoce v momentě, kdy je jí špatně, pro Karla je zase zrcadlem vztahu a rád jím situace zpestřuje, občas ho baví také popichovat. Z

Karolíny strany přichází jasná struktura - kdy humor mohu přijmout a co už je nemístné, je poměrně nekompromisní - navíc by už ráda měla vztahovou situaci vyřešenou a cítila stabilitu.

4.2.4 Lucie a Luděk

Dvojice je ve vztahu 25 let a 4 měsíce, má jedno společné dítě a dvě děti z předchozího manželství Lucie.

Lucie

Základní informace: Lucii je 58 let, narodila se v Olomouckém kraji a nyní žije v malém městě za Prahou ve společné domácnosti s Luděkem a nejmladší ze tří dcer. Vystudovala vysokou školu humanitního směru, dlouho pracovala jako šéfredaktorka a aktuálně je čerstvě na nemocenské. Když se řekne humor, vybaví se jí jako první *závist* (“*Závidím lidem, kteří ho mají. Myslím, že to musí být hrozně fajn pro život.*”). Humor s Luděkem si představila jako *ducha* (“*něco imaginárního, co neexistuje*”).

Vlastní humor: Potřebuje se cítit příjemně a uvolněně, aby humor mohla produkovat i přijímat. Je jí dobře mezi kamarády, kteří se z těžkostí života nehroutí a dokáží se bavit. Ve svém vyprávění se často dostává k tomu, že je její nálada dost určena lidmi, se kterými zrovna je (“*Cítím to z lidí okolo, kteří jsou také dobře naladěni.*”).

Názor na humor partnera: Nikdy ji nebavil, ani v době, kdy spolu chodili čerstvě. Luděk používá dle jejího názoru příliš “*jednoduchý*” humor, má rád například Kameňáky, které ona nesnese (“*Já u toho jen kroučím hlavou a je mi s ním najednou nepříjemně.*”). Vnímá velké rozdíly mezi nimi, které ovlivňují také humor (“*Já se dokážu víc uvolnit, on je upjatěj, o pocitech míň mluví.*”). Líbí se jí, když se ve společnosti dokáže uvolnit, hned ji to k němu táhne víc. Naopak když ho něco nebaví, “*dává to okázale najevo*” a Lucie se za něj stydí.

Manifestace hranic: Jako by byly u Luděka ještě níž a dotýkal se jich téměř vším, co řekne (“*Čím víc mě zná a já jeho, tím víc mě štvou jeho blbý poznámky cílený na to, jak mě co*”).

nejrychleji vytočit.”). Uvědomuje si Ludřkovu škodolibost v humoru a snahu *“hrát si”* tímto prostřednictvím; už je na jeho způsob komunikace zvyklá, každopádně vyjadřuje nespokojenost. Raději by měla po boku partnera, se kterým se uvolní a humor bude *“příjemné zpestření, ne rozdělující prvek”*.

Humor s partnerem: Pohodové naladění s Ludřkem nezažívá, proto humor mezi nimi chybí - spolu si ji navzájem zrcadlí špatnou náladu a nikdo se dle jejích slov nepokouší udělat to jinak. Jako modelový pár, jehož humor obdivuje, uvádí kamarádku a jejího manžela (*“Vlastně na nich z jejich humoru vidím, jak se znají, jak mají se rádi a je mezi nimi vášeň.”*), kteří jí připomínají to, co ve vztahu s Ludřkem postrádá. Humor je pro ni o přijetí a lásce, dynamice. Vztah s Ludřkem vnímá jako statický a nudný. *“Ráda bych, aby mě můj muž uměl rozesmát a zlehčil tak některý věci, místo toho, aby je ztěžoval,”* a jiný scénář nepřipouští: *“A jak jinak by to mělo být? Nechci na párovku, aby mě někdo předělal tak, aby mě bavily vtipy mého muže.”* Cítí stud za Ludřkův humor, který se projevuje především popichováním druhých, což se do společnosti nehodí (*“Kazí tím vztahy i doma.”*). Přiznává, že se k Ludřkovi vztahuje podobně: *“Možná ho taky občas popichuju svýma narážkami,”* a nedařilo se jí vybavit si situaci, kterou by humor naopak zlehčil. Při závěrečné otázce, jak se odpovídalo, řekla: *“Jako bych byla za matným sklem.”*

Luděk

Základní informace: Ludřkovi je 65 let, narodil se v Praze, a nyní žije v malém městě za Prahou. Vystudoval vysokou školu přírodovědeckého zaměření, celý život pracoval v oboru a čerstvě přešel do důchodu. Humor se mu těžko definoval, skončil u odpovědi: *“Něco veselého.”* Poté do definice zahrnul určitou *“škodolibost”*. Fantazijní představa humoru: *“Modrý pandulák, který se hodně směje.”*

Vlastní humor: Z jeho výpovědí byla cítit samota a vzdor. Nabyla jsem dojmu, že je tak trochu *“sám proti všem”* (*“Nikdo se obvykle nesměje, kromě mě. To mi nevadí, protože to přijde vtipný mně.”*). Po celou dobu rozhovoru tvrdil, že se druhé rozesmát nesnaží a stačí mu, když pobaví sám sebe (*“Vyhrává ten, kdo se baví, (...) člověk nemusí aspirovat výš”*).

Pokud bych použila terminologii Martinova (2003) modelu stylů humoru, Luděkův humor bych označila za mix agresivního (“*Jdu do toho rovnou s tím, že to dopadne špatně.*”) a sebezobuzujícího stylu. Nepřipouští změnu (“*Já jsem holt takový, je to můj humor, nezměním ho a nikdo ho nemá rád.*”) a nereflektuje, čím by ono nepřijetí mohlo být způsobeno (“*Mně moje vtipy připadají vtipné jestli se to někomu nelíbí, nic s tím neudělám. A ani kdybych mohl, udělat nechci.*”). Chvíle, kdy zažil podobné naladění na humor s někým jiným, byla kdysi dávno s jedním kamarádem a jedním kolegou v dospělosti. Ani s jedním už není v kontaktu. Povedenou humornou interakci popisuje takto: “*Já reaguju, on reaguje na moji reakci a pak se můžeme dohadovat o tom, kdo měl tu reakci lepší.*”

Názor na humor partnerky: Při hodnocení humoru Lucie je poměrně nekompromisní (“*Humor jí nejde, je s ní těžké pořízení*”). Stejně jako Lucie, i Luděk upozorňuje na vzájemné odlišnosti v preferenci humoru: “*Každý jsme jinak založenej; má to jinak a já nevím jak.*” Vnímá ji jako “*nehumorného člověka*” a jediný moment, který si vybavil v souvislosti s jejím humorem se týkal chvíle, kdy je Lucie šťastná a zpívá si, nebo když se společně baví tím, co dělají jejich psi.

Manifestace hranic: V hádkách humor nezvládá, Lucie na něj “*něco začne ječet*” a on musí odejít, aby si argumenty promyslel. Neumí dle svých slov reagovat rychle a obratně, nestíhá. Občas ho dřív, než pádný argument, napadne nějaká vtipná poznámka, kterou zkusí říct a obvykle se nesetká s úspěchem (“*Když po mně Lucie chce nějakou reakci, trvá mi to, tak odpovídám humorem.*”) - z toho vyplynula jeho hypotéza, že je Lucie impulzivní člověk a na humor jí nezbyvá “*mentální kapacita*”. Člověk pro humor dle Luděka potřebuje kromě dědičných vlivů (“*Osud rozhodne, zda se budeš smát, nebo brečet.*”) také dostatek mentální kapacity apod. (sedělo by např. k teorii arousalu, viz výše). Svě, ani Luciiny, hranice explicitně nepopisuje. Humor Lucie je občas zaměřen na výsměšné poznámky o Luděkově (“*Zní to, jako by se chtěla hádat.*”), kde je úspěšná (“*Ostatní se tomu občas smějí.*”), což je mu prý jedno, i když se situace odehrává před dcerami, nebo

rodinnými přáteli. Zároveň dodává: *“Nikam spolu radši nechodíme, (...) chodíme ven sami, ale spíš nechodíme nikam.”*

Humor s partnerkou: Humor je pro něj na přičce vlastností ideálního partnera vysoko a je toho názoru, že Lucie to tak určitě nemá. Ze svých nároků snížil vlivem okolností jejich vztahu (musel být oporou, ne bavičem). Rozdíl mezi humorem například v práci a humorem doma vnímá v tom, že v práci se krotí a doma nechce, tam to *“pustí”* a je mu *“fuk”*, jak s tím naloží ostatní.

Dohromady

Oba se shodují na specifickém začátku jejich vztahu, který by se dal nazvat jako účelový. Lucie potřebovala oporu, kterou jí Luděk poskytl a místo pro humor tolik nebylo, jak sama shrnuje: *“Já jsem to (pozn. humor) spíš oželela na úkor jinejch věcí, který jsem v té době potřebovala. Zemřel mi manžel a jediný, co jsem u novýho partnera hledala, byla stabilita a zodpovědnost, abych svým dvěma holkám zajistila stabilitu, no. Humor byl pro mě důležitěj dřív, v týhle životní fázi tolik ne.”* Na tomto se oba shodují a jsou s tím smířeni, ač ve výpovědích Lucie často zaznívají slova jako *“smutek”* a *“nespokojenost”*. Luděk to spíše komentuje jako hotovou věc (*“status quo”*), která taková prostě je a nezmění se.

Pár se od zbytku informantů výrazně liší také věkem a životním obdobím, ve kterém se (mimo jiné s již dospělými dětmi) nachází. Původně byl rozhovor s Lucií a Luděkem pilotní, jelikož však přinesl tolik zajímavých podnětů, rozhodli jsme pro jeho zařazení do oficiálního výzkumného souboru. Došli jsme k závěru, že jelikož v rámci analýzy nedochází přímo ke komparaci párů ani jedinců, ale spíše objevování různých podob humoru v partnerských vztazích a jejich funkcí (jde spíše o základní sondu do dané problematiky), nemusí být výzkumný vzorek z hlediska kritérií věku striktně reprezentativní.

V rozhovorech s Lucií a Luděkem zazníval prožitek určité *“rezignace”* na snahu naladit se jeden na druhého a navzájem se pochopit, oba zároveň vyjadřovali přijetí situace (*“Je to holt tak, jak to je, už se to nezmění.”*). Několikrát si navzájem protiřečili o vlastnostech

toho druhého (např. jeden tvrdí, že ten druhý má určitě v oblíbě Kameňáky, a ten druhý se vůči nim vymezí; oba mají pocit, že se ten druhý o humor nesnaží, nebo ho dokonce nemá; oba říkají, že oni jsou ten větší bavič ve vztahu). Objevovaly se znaky Čtyř jezdců apokalypsy (viz druhá kapitola teoretické části; Gottman, 2015): odchází z konfliktů, nebo si ze sebe (pomocí sarkasmu) utahují. Jejich pojítkem je humor těžící ze společných zážitků (př. rodinných dovolených, výchovy dětí) a legračních momentů spojených se dvěma psy, které vlastní. Lucie v závěru popisuje frustraci z období vládních opatření proti covidu-19, kdy nemohou chodit do společnosti a pouze málo se vídají s kamarády, což může ovlivňovat jejich aktuální nastavení pro produkci i reakci na humor.

4.2.5 Marika a Marek

Dvojice je ve vztahu 3 roky a 1 měsíc.

Marika

Základní informace: Marice je 25 let, narodila se v Praze, kde nyní žije ve společném bydlení s Markem. Vysokou školu nemá, aktuálně pracuje jako HR Business Partner. Humor definovala jako *“každodenní náplň života”*, *“věc, která by měla nějakým způsobem odlehčit situaci”*, *“obrannej mechanismus”*, *“něco, podle čeho jako dokážeš trošku líp poznat druhého člověka”* a *“něco, co lidi dokáže občas hodně spojit, ale zároveň taky dost rozdělit”*. Fantazijní představa humoru: Modrá vlna s bílou pěnou.

Vlastní humor: Vnímá se jako submisivnější (čeká, až humor zazní od Marka - často jako potvrzení toho, že je vše v pořádku) a opatrnější v *“dělání si legrace z druhých”*, tak ji raději dělá ze sebe (dle Martina (2003) tzv. sebashazující styl humoru). Při popisu svého humoru je zdrženlivější, hodně skromná s tendencemi se shazovat (*“Můj humor je hloupější.”*) Zároveň sdílí svou oblibu v cynismu a sarkasmu, který si ale ve společnosti málokdy dovolí.

Názor na humor partnera: Inteligentní (*“sečtělej, geekovskej”* a *“chytřejší, propojenější s (...) výraznejma událostma z politiky, současného dění”*), nemusí se za něj nikdy stydět.

Rád si dělá legraci buď ze sebe, nebo z cizích lidí, ale zároveň *“bezpečným, neškodným”* způsobem.

Manifestace hranic: Humor potřebuje takřka v jakékoliv chvíli k regulaci negativních emocí. Také v hádce se humorem Marka nechá *“uklidnit a nasměrovat k jinému tématu”*. Humor však musí být použit laskavě a s dobrým záměrem, jinak se objeví hranice, za kterou nejde (*“Třeba ‘‘Haha, ok, tak se spolu rozejdeme’’. Nevím, jestli zaznělo přímo tohle konkrétně, ale něco dost podobnýho, a to je pro mě už prostě no-go zóna, o tom se vtipy nedělaj.’’*)

Humor s partnerem: Popisuje ho jako prostředek k vyjádření lásky a potvrzení vzájemného přijetí (Marek jí humornými narážkami poskytuje projev náklonnosti). Jakmile se humor vytratí, je smutná a našťvaná. Humor typický pro ně dva s Markem charakterizuje jako *“blbnutí a pitvoření”* a *“tanečky, kroucení zadkem, hraní si na někoho, parodie”*. Vyjadřuje velkou spokojenost a radost z toho, že se *“smějí pořád”*. Uvolňují se humorem v napjatých situacích, rozesmívají se hláškami z oblíbených filmů a zkrátka si jím zpestřují všední dny po práci.

Marek

Základní informace: Markovi je 26 let, narodil se v Ústeckém kraji, nyní žije v Praze ve společné domácnosti s Marikou. Vystudoval vysokou školu humanitního zaměření, aktuálně pracuje jako redaktor ve filmové branži. Humor v partnerském vztahu definuje takto: *“Drobnosti, minimalistický legrace plynoucí z každodenních situací. Než nějaký velký komediální momenty, fakt jako maličkosti, který klidně můžou být doma, při nějaký úplně běžný činnosti, obvykle třeba večer při práci.”* Fantazijní představa humoru: *“Žlutá, hopsavá, rozzářená postavička od Pixaru, která se jmenuje Radost. (...) Měkký barvy, měkký tvary, něco hrozně miloučkýho. Je laskavej, tulící, stejně jako ta postavička. Cítíme se díky němu většinou líp, často budí, respektive má budit, ty pozitivní emoce. Proto je to měkkoučký a hodňoučký. Rozhodně není chladnej, lidi k sobě spíš pomáhá dostat. Není ani tvrdej, neřekl bych, že má hrany.”*

Vlastní humor: Těží z filmů, her a má rád lingvistický humor. Většina jeho humoru spočívá v děláním si legrace sám ze sebe a mířená na pobavení sebe. Zároveň si snaží dělat legraci laskavou a podpůrnou pro druhé, rozptýlit je a *“rozpouštět nudu”*. Z těch si také rád utahuje, ale s *“mile škádlícím”* způsobem.

Názor na humor partnerky: Tematicky její humor příliš nepopisuje, spíše ho definuje skrze ten svůj, případně z hlediska funkce, kterou jejich humor plní (rozptýlení, uklidnění, sdílení společných zážitků a pocitů radosti). Marika ho oceňuje a směje se mu, pitvoří se spolu s ním, na oko se zlobí, když si z ní dělá legraci. Humor je pro něj *“měřítkem správnosti holky”* a ví, že Marika se neurazí, když si z ní vystřelí, vyzdvihuje její schopnost nadhledu.

Manifestace hranic: Obecně se o nich příliš nezmiňuje, spíše popisuje, že je rád překračuje, avšak s ryze dobrým záměrem (pobavit, uklidnit, ne škodolibě napadat). Nepříjemné téma, kde se mu humor těžko hledá, je Marika a alkohol (*“Když přijde opilá z párty s kamarády, humor jí chybí - jako by ho ten alkohol v té chvíli uhasil, místo podpořil.”*).

Humor s partnerkou: Příjemná každodennost, boj proti *“šedi dni”*. Vymezuje ho od humoru s kamarády (ten je charakterizován hurónským smíchem a intenzivními zážitky - *“cíleně po tom humoru jdeme”*). V začátcích se dost krotil (rád si dělá legraci sám ze sebe a měl pocit, že by tak v Maričiných očích klesl), poté zjistil, že si v humoru rozumí a ona je dobrý posluchač. Rád s Marikou sdílí zážitky s kamarády, ale nerad na oplátku poslouchá její příhody z práce, nebo z dob studií na střední - raději je v humoru sám dominantní a vypravěčem, než posluchačem. Nebojí se před Marikou upustit kontrolu humorné produkce, věří jí a vidí v ní partáka (důvěra, bezpečí). V závěru rozhovoru sdílel *“pocit prozření”*: chtěl by humor ve vztahu kultivovat, nenechat ho převálcovat vážnou náladou z práce apod., rád by se o tom pobavil s Marikou. Váží si přijetí jeho humoru rodiči a sestrou Mariky.

Dohromady

V rozhovorech s Marikou a Markem figuroval humor zejména jako kontrola situace nudy a/nebo napětí (eskalace, katalýza). Často ho užívají k ukončení hádky, zpětnému přeměnění krizové situace na veselou, nebo jako cílené povzbuzení vztahu v “nudě” nebo “šedi”. Způsob vnášení humoru do konfliktních situací si vyloženě vyvinuli: mají tuto techniku “*nabourávání hranic na sílu*” explicitně pojmenovanou a v hádkách s ní počítají. Většinou je to Marek, který humor vnáší, a Marika, která jej očekává a bere ho často jako určitý “*odpuštěk*” a Markovo potvrzení, že je vše v pořádku a “*má ji rád*”. To naznačuje určitému rozdělení rolí v jejich vztahu. Markův přístup by se dal označit jako dominantní (humor spíše produkuje a rozhoduje, zda se do dané situace hodí či ne, bere jako svou zodpovědnost ho přinášet), kdežto Marika je submisivnější a jeho humor očekává a odměňuje oceněním (často až automatickým, jelikož je pro ni znamením ocenění Markovi osobnosti jako takové). Jeho humornou produkci bere jako vyjádření jeho lásky k ní, a proto je v momentech, kdy humor chybí, úzkostná, vyděšená nebo našťvaná. Obecně se popisují jako kompatibilní pár: Marek ví, že se o Mariku může opřít (“*Nenechá mě v tom, tý trapnosti.*”), a Marika to cítí stejně: “*Vím, že jeho humor není blbej a ani v neznámý společnosti se za něj nemusím stydět.*”

4.2.6 Renata a Richard

Dvojice je vztahu 10 let a 6 měsíců a má 1 dítě.

Renata

Základní informace: Renatě je 33 let, narodila se v Praze, kde nyní žije ve společné domácnosti s Richardem a jejich synem. Vystudovala vysokou školu uměleckého zaměření a pracuje v textilním průmyslu. K definici humoru řekla: “*Napadne mě, že když humor lidi nemají, je to dost smutný. Nebo s těma lidma neumím vycházet. (...) S těmi já nevím, jak najednou navázat, vést konverzaci, nějak se k nim dostat, abych s nima mohla být. Vlastně vždycky, když se mi někdo líbil, tak to bylo hlavně kvůli tomu, že má dobrej humor a rozesměje mě, takže je to pro mě klíčový. Ale samozřejmě i u kamarádů a tak, humor je*

rozhodně něco, bez čeho nejde bejt. Je to důležitý vztahový pojítka. Taky se z humoru dá o člověku hodně zjistit. Třeba v konverzaci s někým novým, když zjistíš, že ten člověk má rád stejnej seriál jako ty, třeba Black Books, tak už ti to říká, že si s ním budu rozumět. Zasmějeme se podobnejm věcem, ale tím pádem je to nápověda i o maličko podobným pohledu na některý další věci. Jakmile bude mít rád Black Books, vím prostě, že je dobrej.”

Fantazijní představa humoru: *“Hodně prolínajících se barev.”*

Vlastní humor: Jde na něj přes seriály, miluje suchý britský humor. Používá ho hodně často a nahrazuje spoustu z jejích komunikačních technik. Udává humor jeden z jejích hlavních nástrojů flirtu (*“Jinak to neumím, třeba flirt ve stylu “hey baby” mi fakt nejde, jediný, co mi zbývá, je tedy dobrej humor.”*), nebo jako ventil úzkosti. Ráda si dělá legraci sama ze sebe a ze svých blízkých přátel - nestává se jí, že by se kdokoliv urazil, nebývá totiž nikdy *“příliš ostrá”*.

Názor na humor partnera: Nechápe, odkud je Richard tak vtipný a má zdravé sebevědomí - v jeho rodině totiž humor příliš nefiguruje. Renata obdivuje, že si Richard dokáže udělat legraci ze svého koktání, které lidi kolem něj často trochu rozhodí), protože v rodině to moc nefungovalo → otázka “naučení” či dědičnosti humoru zde nefunguje, získali to oba spíše od kamarádů

Humor s partnerem: Je toho názoru, že s Richardem mají podobný humor od začátku vztahu, nikdy ho nemuseli nijak víc ladit. Dokonce byl právě humor hlavním důvodem, proč jsou nyní spolu - Renata se během začátků jejich vztahu prakticky nepřestala smát. Náročnější období (nejen) z hlediska humoru přišlo po narození syna, kdy humor chyběl, a to hlavně proto, že péči o novorozence nechtěli podcenit. Nevěděli, co brát s vážností a co ne, začali spolu soutěžit a předhánět se, kdo je lepším rodičem, místo aby více spolupracovali, nebo chyby brali s nadhledem a humorem. Po zhruba půl roce se to stabilizovalo a humor se vrátil ve stejné podobě. Specifickým tématem, které v rozhovoru vyvstalo, byla komunikace o sexu, kterou Renatě humor znepríjemňuje: nedaří se jí pojmenovat to, co by potřebovala říct, bez pitvoření se a nadlehčování. Připadá jí to

nevhodné a cítí, že ji humor jakožto silný obranný mechanismus svazuje ve chvíli, kdy potřebuje být *“autenticky vážná”*.

Manifestace hranic: Jsou k nim oba vnímaví, Renata popisuje, že se snad ještě nestalo, že by nepoznala Richardovu hranici a překročila ji. Nemusí se o tom bavit, vycítí to. Obecně pro ni hranice nejsou velkým tématem, nepopisuje, že by je měla vědomě nastavené a málokdy se setká s někým, kdo by se jich dotkl. Občas Richard nějakou poznámkou, která dle Renatiných slov není téměř zapamatováníhodná.

Richard

Základní informace: Richardovi je 34 let, narodil se v Praze, kde nyní žije ve společné domácnosti s Renatou. Vystudoval vysokou školu humanitního zaměření, ale v oboru nepracuje. Humor definoval jako *“Pevnou základnu každého člověka, která mu pomáhá, jemu vlastním, přirozeným způsobem, překonávat těžké stavy vědomí a nezbláznit se z toho všeho, černé emoce přebarvit na žluto a rychleji ho propojit s těmi “jeho” lidmi.”* Fantazijní představa humoru: *“Balanční deska křiklavých barev z hodně pevné gumy.”*

Vlastní humor: Rád humor pojímá kreativně, různě překrucuje jazyk, vymýšlí neotřelé podoby trapného humoru, který moc lidí nemusí pochopit. Naštěstí je i pro okolí vtipný už jen tím, jakým způsobem ho prezentuje - označuje anglickým termínem *“goofy”* (tj. bláznivý nebo *“neškodně výstřední”* projev). Má oblibu v suchém, dětinském humoru. Rád si dělá legraci z druhých, ale především ze sebe. Humor se snaží používat *“laskavým způsobem, který neublíží druhým”*. Plní pro něj funkci *“boostu sebevědomí”*, což vysvětluje tak, že si ve své produkci humoru věří a ví, že lidi baví. Dokáže taky pobavit sám sebe. Je spíše veselá povaha, proto je pro něj humor *“nevědomě obranný mechanismus”*, nepoužívá ho na sílu ve smyslu funkce (např. sebepovzbuzující), ale spíše formy (tj. aby byl vtip originální).

Názor na humor partnerky: Líbí se mu Johany autenticita v tom *“dokázat si ze sebe udělat srandu”* a *“působit občas trapně”*. Její humor je pro něj přitažlivý, sálá z ní sebevědomí a je pohotová, chytrá. Okouzila ho hned při prvním setkání tím, s jakým

nadhledem vše brala a jaký kulturní přehled humorem prokázala (“*Starý sketche Monty Pythonů nazpaměť jen tak někdo našeho věku nezná.*”). V humoru se druhých “*umí zastat*” a “*používá ho pro činění dobra*” - vždy se záměrem rozveselení a pozvednutí nálady, případně utěšení. Líbí se mu, jaká je “*máma srandistka*”. I když jí nějaké chování jejich syna štve nebo je z něj ve stresu, umí se nad to prostřednictvím humoru povznést a pobavit sebe i syna.

Humor s partnerkou: “Jde to s ní jako po másle, naprosto přirozeně,” popisuje Richard, který je během rozhovoru při hodnocení Renaty humoru veskrze pozitivní. Objevují se slova jako *přijetí, pochopení, soudržnost, láska a obdiv*. Jediný moment, kdy si v této oblasti nesesdnou, je větší úzkostlivost Renaty, která “*je ve stavu přepracovanosti a vyčerpání místy více vztahovačná,*” a Richardův vtip pochopí až později. Shoduje se s Renatou, že v momentě narození syna si “*zvykali na nové pořádky a nebyl tolik prostor pro legraci,*” což si zpětně Richard bere za vinu a slibuje si, že pokud budou mít druhé dítě, nebo někdy přijde jiná, významná změna, už se humor nevytratí a bude to mít na paměti. Často společně točí “*running jokes*” (tj. opakované vtipy, které pochopí jen oni dva) a oslovují se přezdívkami. O Renatě řekl: “*Kdyby o ní byl natočen film, nebude hrát hlavní roli. Bude veselou majitelkou květinářství, ke které se všichni půjdou potěšit, poklábosit a pobavit se, načerpat inspiraci a budou odcházet znovuzrození. Je dost skromná a v ústraní, ale jakmile se k ní jednou dostaneš, už nechceš pryč.*”

Manifestace hranic: Nemá rád nepořádek, proto v momentě, kdy přijde unavený z práce, dokáže se naštvat při pohledu na neuklizený byt, nebo chaoticky rozházené nádobí. Renatu vnímá jako “*chaotika*” a “*free spirit*”, který často něco nedokončí (“*Dá například špinavé nádobí do čerstvě umyté myčky, nebo nezavře lednici.*”). Snaží se na to koukat s humorem, aby sám sebe uklidnil a neshodil hádku, ale ne vždy se to daří (humor často používá jako sebezobušující techniku). Dokáže se tomu zasmát až zpětně.

Dohromady

Dvojice působí téměř idylicky, sdílí téměř totožný pohled na život a podobné humorné zaměření. Ladění humoru v průběhu vztahu zažili a nezávisle na sobě uvedli stejný moment, kdy to bylo a jak ladění probíhalo (narození syna). Oba se shodnou také ve stylu humoru a na cílech, který jim přináší (pro oba je humor prostředkem ocenění partnera, flirtu a přitahuje je také na druhých).

4.3 Shrnutí

Tato kapitola se věnovala popisu získaných dat nejprve prostřednictvím popisu kategorií a kódů vzniklých v kódovacím procesu, které byly dále definovány a proloženy citacemi z rozhovorů s informanty. Poté následovala druhá popisná část, která zahrnovala představení každého z informantů zvlášť, a to z hlediska pěti hlavních témat polostrukturovaného rozhovoru: položka *základní informace* shrnula sociodemografické charakteristiky informanta a jeho definici humoru, položka *vlastní humor* se týkala sebereflexe vlastní humorné produkce a ocenění, položka *názor na humor partnera/partnerky* uvedla představu informanta o humoru jeho polovičky (včetně zamyšlení nad vzájemnými podobnostmi a rozdíly v percepci či produkci humoru), položka *humor s partnerem/partnerkou* zahrnul prožitky, myšlenky a názory informanta na jejich párovou dynamiku s partnerem/partnerkou z hlediska humoru (např. popis toho, jak jejich společný humor vypadá, kdo jej obvykle iniciuje, zda na něj musí být specifická nálada či situace, co pomáhá, co rozděluje apod.) a poslední položka *manifestace hranic* pomáhá pochopit a odhalit momenty, kdy a v jaké podobě je humor humor informantovi příjemný a kdy už ne, s akcentem na to, jak vypadá situace překročení hranic. Po shrnutí všech těchto položek u obou partnerů následovalo krátké uvedení páru jako celku, které se soustředilo zejména na momenty, kdy se partneři nezávisle na sobě v rozhovorech shodli, kdy si protiřečili a jaká témata se v rozhovorech s nimi nejvíce objevovala a jsou pro ně, jako celek, významná. Toto krátké propojení obou samostatných jednotek do jedné, párové, pomáhá lépe vysvětlit situační vztahový kontext partnerů a může významně přispět k pochopení fenomenologie humoru konkrétně mezi nimi dvěma.

4. Analýza dat

Po seznámení s informanty a jejich vztahovou dynamikou v minulé kapitole přichází část společná. Následující kapitola bude hledat souvislosti výpovědí všech jedinců v partnerských vztazích, jelikož právě oni jsou jednotkou analýzy této práce, které se dále pokusím vysvětlit pomocí návrhu taxonomického modelu humoru zaměřeného na jeho funkce a uplatňované strategie jeho používání jedinci v partnerských vztazích.

V rámci několikanásobné fáze kódování a následné interpretace dat začaly vystupovat do popředí některé opakující se fenomény, lze je nazvat také určitými vodítky, dle kterých humor v páru bylo možné lépe identifikovat. Záměr humoru jednotlivce mířící k jeho partnerovi, funkci pro jejich vztah či konkrétní strategie k uplatňování těchto funkcí. Mimo výše zmíněné jsem však v analýze dat stále narážela na určitý zdroj či potenciál humoru - to, čím je utvářen, odkud se "rodí". Rozhodla jsme se je tedy do výzkumu částečně zařadit, a k lepšímu ukotvení celé problematiky identifikovat tzv. dynamickou (aktuálně probíhající humorné děje v partnerském vztahu) a statickou rovinu (dané skutečnosti, které je ovlivňují). Obě roviny stojí vedle sebe a navzájem na sebe působí - není to tak, že by jedna vycházela z druhé, obě mají zcela jiný charakter a z principu jejich odlišností je porovnat nelze. Mezi statickou a dynamickou rovinou existuje jednoznačná závislost, ale struktury se během života mění - způsob proměny je závislý na zákonitém sledu změn v životě jedince (nálada, věk, období vztahu a jeho krizové momenty, vývoj osobnosti apod.).

4.1 Statická rovina humoru

Humor ovlivňuje mnoho aspektů - statická rovina zahrnuje ty z nich, které souvisí s něčím "daným" (buď od narození, nebo minimálně pro dané období), ze své povahy spíše stálým, v průběhu času relativně stabilním, prvkem ovlivňujícím dynamiku. Produkci humoru, či reagování na něj, ovlivňuje spíše z dálky, ne tak explicitně, jako dynamika, která funguje více na principu "tady a teď".

Jde o přetrvávající vlastnosti dynamiky, které jsou pro člověka příznačné. Projevují se významově soudržnými způsoby chování, zahrnuje organizaci rysů osobnosti, její struktury, potenciál a dispozice. V tomto kontextu je do ní zahrnuto penzum vztahové - kontext aktuálního vztahu s partnerem a ostatní vztahy, které do něj více či méně vstupují: rodinné, přátelské, pracovní a bývalé partnerské vztahy. Pro rozdělení statické roviny jsou tedy příznačná hesla: JÁ, MY a ONI.

4.1.1 JÁ

Během rozhovorů s informanty často zaznívaly věty hodnotící humor jako aspekt reflektující osobnost jeho producenta, nejčastěji jejich partnera, případně jejich vlastní charakterové vlastnosti manifestované humorem. Naše osobnost je logicky základem pro percepci humoru, která určuje veškeré způsoby naší komunikace a vztahování se k druhým. Do našeho humoru prostupují naše přání, touhy, světonázor, zájmy a vše, čím se denně obklopujeme (zejména média, kultura apod.). Také autoři podporují názor (př. Greengross et al., 2012), že skrze humor můžeme zjistit mnoho vlastností druhého a stejně tak dokážeme sdílet či maskovat informace o nás. Informanti často vyzdvihovali důležitou roli humoru při seznámení se s partnerem, kde byl humor byl faktorem přitažlivosti, nebo se naopak svěřovali, že se kvůli němu za svého stydí, nebo zlobí. Svou definici přináší například *Renata*, která říká: *“Humor může vypovídat o tom, že je někdo přitažlivej, zajímavěj, kreativní, chytrej a záleží mu na tobě, proto si dá třeba s tím humorem, který tě baví, práci. Nebo tě tím vtipem, tónem, scénkou pobaví, aby ti bylo líp. No a všechno to je na partnerovi obrovsky sexy.”* Opačný efekt má humor jejího partnera na *Lucii*: *“Cítím takový jako: “Jeežiš, TOHLE tě fakt pobaví?”, krouším hlavou a je mi s ním najednou nepříjemně.”* To vše naznačuje, že je humor tak trochu “vizitkou” našich kvalit, jak zmiňuje také *Johana*, která popisuje situaci, kdy s *Jonatánem* navštívila jeho rodiče, nepochopila některé humorné narážky na filmy a nyní je chce dohnat: *“Beru to tak, že ten humor je vlastně trochu vizitka - kdo ho nepochopí, je nevzdělaněj. (...) I kvůli němu se to chci nějak naučit, dohnat, protože si myslím, že si je podobnej s rodiči a je mu mezi nima vlastně dobře, tak nechci nějak vybočovat. A ony ty některý hlášky vtipný jsou. Není to tak, že by mě to nebavilo.”* Odkazuje na fakt, že humor může být prostředkem k předvedení

našeho obecného (v tomto případě kulturního) přehledu. *Johana* se v tomto případě chce snažit a jít lepší sebe prezentaci naproti (nějak se to “*naučit, dohnat*”).

Druhý pól pak přináší *Luděk* svým tvrzením: “*Mám takovou povahu. Nehne se mnou jen tak něčí názor. Nezměním se. Ani to nechci po druhéjch. A jestli jsem spokojenej? Jede to celejch 25 let ve stejnejch kolejích. Máme každej svůj vlastní píseček. A to já nemůžu změnit. Nemůžu ze sebe udělat lidovýho vypravěče vtipů, nebo se na sílu smát něčemu, co mi nepříjde vtipný. Jen proto, že to někdo jako humor vydává. Tohle nezvládnou. Beru to jako status quo.*” Obě tvrzení zohledňují různé přístupy k humoru na základě osobnosti jejich autorů. Jelikož je cílem této práce zachycení způsobu humoru informantů a toho, jak se manifestuje a co jej ovlivňuje, nezabíhám zde do hlubší analýzy vlivu humoru na spokojenost ve vztahu. Ve výpovědi *Johany* i *Lud'ka* se může zrcadlit dynamika jejich vztahu s partnery, v obou případech jistě délka (4 měsíce versus 25 let), ale zejména pak jejich přístup k celé situaci a jejich osobnostní nastavení. Pro hlubší analýzu obou těchto přístupů by bylo třeba dalšího výzkumu zaměřeného na souvislosti mezi humorem, dynamikou partnerského vztahu a osobností obou partnerů.

Kuiper a Martin (1993) označují humor jako prvek identity self. Kromě toho, že (často implicitně) reflektuje naše hodnoty, zájmy a postoje, odráží se do něj další identitní složky - gender, společenské postavení, věk apod. (Ruch, 1998) Většina informantů při popisu svého humoru, či humoru svého partnera reflektovalo povahové vlastnosti, schopnosti a dovednosti, nebo zájmy či obecný přehled. Často skloňovanými termíny byla inteligence, kreativita nebo sebevědomí. Bezespору všechny tyto aspekty, tedy osobnost aktéra, se podílí na utváření humorné produkce i ocenění humoru druhých. Patří sem také preferovaný styl humoru, jeho prezentace a charakteristické momenty či nálady, kdy ho používá více či méně. Zde se hodí příklad z rozhovoru s *Marikou*, která popisuje rozdíl mezi svým humorem a humorem *Marka*: “*On má humor chytřejší, propojenější s událostma, který se staly...jako významnejma a výraznejma událostma z politiky, současného dění. A já těžím spíš z toho našeho života doma a nebo tý daný chvíle, (...) co se děje nám tady a teď, ne nějak globálně.*” *Renata* zase popisuje, jak je pro ni klíčová tematická náplň humoru jejího partnera: “*Vlastně vždycky, když se mi někdo líbil, tak to*

bylo hlavně kvůli tomu, že má dobrou humor a rozesměje mě (...). Je to důležitý vztahový pojítko. Taky se z humoru dá o člověku hodně zjistit. Třeba v konverzaci s někým novým, když zjistíš, že ten člověk má rád stejnej seriál jako ty, třeba *Black Books*, tak už ti to říká, že si s ním budeš rozumět. Zasmějete se podobnejm věcem, ale tím pádem je to nápověda i o maličko podobným pohledu na některý další věci. Jakmile bude mít rád *Black Books*, vím prostě, že je dobrý.” a když to je naopak, řekne Renatě humor o člověku: “Že je mi vzdálený, že si asi moc nebudeme rozumět v náboji té konverzace. Bude to hned skřípat a chytne to takovou...trapnost? Asi se pak v té konverzaci přestanu postupem času angažovat a nebude tam ten výhled do budoucna, že bychom měli na čem stavět, ty společný základy tam nebudou. A ty humor umí dát moc dobře.” Příklad přímo ze svého vztahu s partnerkou přináší *Jonatán*. Cítí se své partnerce Johaně o něco dál kvůli tomu, že ji baví pořady zesměšňující určité společenské vrstvy lidí: “Štve mě v tom ta hloupost těch lidí. Já se snažím žít v domnění, že jich na světě není tolik. (...) Takoví lidi prostě jsou mezi náma. A kdykoliv je můžeš potkat. A je ztráta času na ně koukat. (...) Došlo mi ale to, že já se vlastně často docela setkávám s nepochopením v humoru. Mám rád ty různý hlášky, nebo reakce na nějaký věci, který člověk předtím musí znát. A lidi to třeba často neznaj. Tak přemýšlím, kolikrát se Johy zasmála něčemu “jen tak” aby mě potěšila, když ji to třeba nebavilo. Jako já ty *Výměně manželek* a podobnejm věcem.” Právě tematická preference leží v základech naší osobnosti, jak potvrzuje několik výzkumů, které zároveň tvrdí, že pro spokojenost ve vztahu s partnerem není tematická podobnost signifikantně důležitá (např. Barelds a Barelds-Dijkstra, 2010). Spíše záměr s způsob humoru je to, co ovlivňuje pocit blízkosti, vzájemné důvěry a bezpečí ve vztahu (př. Butzer a Kuiper, 2008; La France & Hall, 2012). Frustraci z tematické, ale především pak obecně povahové rozdílnosti popisuje *Lucie*: “*Ted*, když jsem popsala sebe, vnímám, jak moc se v tom humoru lišíme... Já se dokážu mnohem víc uvolnit. No, já nevim, Možná to bude i tím, že on je prostě takovej upjatej. Má jiný koníčky, každýho nás baví jiný věci. Je takovej svázanější, uzavřenější, o pocitech míň mluví, humor je pro něho tím pádem asi taky těžkej, musí lízt z dlouhý ulity.”

Výzkumy posledních dvou dekad ukazují (př. Wilbur a Campbell, 2011), že obliba určitého tématu humoru se na základě pohlaví či genderově příliš neliší, stejně tak významně neovlivňuje dynamiku páru. Důležitější je spíš přístup, jakým je humor prezentován, styl humoru a především to, jak se na sebe partneři dokáží naladit a empaticky jeden druhému naslouchat. Je to moment, kdy se z “JÁ” stává “MY”.

4.1.2 MY

Mezi partnery často vzniká nová identita - párová. Je charakterizována zejména tím, jaký jejich vztah je: jak se znají, navzájem si důvěřují, kolik času spolu tráví, kolik zájmů sdílí a jakým způsobem spolu komunikují (Martin, 2007). O tom, jaká reakce na její humor je ideální, promluvila Johana: *“Kromě zasmání je dobrá odezva taky reakce svým humorem, povýšení to na další level. To je potom lahoda, když si dva lidi takhle nahrávají a korespondují spolu. Takový nahrávání si, pinkání si. Když si člověk hraje sám, o zeď, je to snad lepší, než když hraje s někým, kdo to neumí, nebo na ping pong si vezme golfovou hůl. Moc toho neodehraje. Asi tak. Mně sice občas baví trochu posílat ty míčky i na ty golfisty, ale do vztahu bych je nechtěla.”* Stěžejní pasáží Johaniny metafory ideální humorné interakce je poslední věta. Pokud si nějaký “golfista” vezme na “ping pong” golfovou hůl, je sice fajn s ním hrát zvláštní hru, která je v Johanině pojetí spíše škodolibá, ale do partnerského vztahu to nepatří. Důležité je především “hrát” (tzn. činnost vracet nazpět), poté umět se sehrát a naladit se na své styly humoru. Přitakává Marek, pro kterého je velmi důležité ocenění jeho vlastního humoru: *“Pro mě je tohle zlehčování každodennosti strašně důležitá psychohygiena a hromosvod, vlastně způsob přežití, proto bych vedle sebe asi nesvedl mít člověka, kterej by to se mnou nesdílel. Ten náš vztah je skvělejší v tom, že my se spolu fakt jako umíme smát, a já mám takovou blbou vlastnost tím, že když se snažím pobavit sám sebe, projevuje se to tak, že já fakt sebe hrozně rozesměju nějakým naprostým nesmyslem, kterej jen tak plácnu, a je to něco, co by lečjaká holka mohla považovat za hrozně trapný, debilní nebo dětinský, ale na Marice se mi strašně líbí, že jí hrozně pobaví, jak já sám sebe pobavím.”*

Humor v partnerském vztahu často vyescaluje v tzv. “párový humor”, jedinečný mix hlášek, vtipů, gest či veselých vzpomínek, typický pro jeden konkrétní pár, kteří druzí

lidé tolik nechápou (v angličtině se soubor tohoto specifického humoru označuje jako “inside jokes”). Termín “párový humor” používám zde výhradně pro označení sublimace dvou “JÁ” v jedno “MY”, což se u mnoha párů manifestuje právě tímto fenoménem společného humoru. Ranesecki (1998) a Bippus (2000) právě tento typ humoru posiluje intimitu partnerů. Obvykle zahrnuje přezdívky, hlášky, pitvoření, scénky nebo jiné prvky, které se specificky pojí k partnerům. Příklad uvádí *Antonín*: “*Hodně parafrázujeme hlášky, který nám sedí na tu konkrétní situaci. Pokud to zahrnu mezi ostatní lidi, tak máme často společný cíle našeho humoru. A to ať už jsme přímo s nimi, nebo pak sami doma. Strašně rádi si děláme srandu z našich zvířat. (...) Zrovna včera jsme slavili druhé osvojeniny našeho kocoura. Dostal oslavenecký čepičky a dort. Jsme v tom fakt ujetý, zároveň nás to hrozně sblíží - je to takový zpestření našich dní.*” Dodává, že je pak záleží už jen na kreativitě páru, jaké rozličné obměny stejných vtipů vymyslí: “*Záleží na náladě, na tom, co zůstalo v hlavě a zejména na tom, jak je ten stejnej vtip použitěj, jestli v různých situacích třeba. To pak může (...) pořád znít jako novej.*”

Pojem “MY” je zde stanoven jako statický, může však podléhat aktuálním změnám v nastavení dvojice. Je tedy ze své podstaty v čase trvalejší, ale plyne v určité pulzaci (odstředivosti a dostředivosti). Informanti popisovali, že některá období jsou si blíží, jiná dál. *Marek* popsal aktuální situaci mezi ním a *Marikou* takto: “*Poslední dobou nějak to vážno začíná pomalu...asi je to věkem a věcma, kterýma musíme řešit, pragmatickýho a organizačního rázu...začíná prostě nějak převažovat. Ta energie tam je, ale toho humoru je tam fakt míň, humornej nadhled je zadupanej do země nějakou (...) řekněme relativní vážností těch situací, je utlumenej. Jak jsem říkal, že se ho tam snažím nechat úplně vždycky ve všech chvílích a někdy i po nich, tak teď se stává, že je to pro mě mnohem těžší. Často se tam stejně vracím a dostanu, třeba tak, že se ta hádka nebo debata tím humorem stejně rozsekne, ale je tam třeba až na tom konci, není to takový lehký, nebo plynulý, celou dobu. Spíš když jsme na mrtvým bodě a není nosný pokračovat. Spíš je to takovej exit z mrtvý situace. Ale během té situace je to tam poslední dobou míň, než bych jí chtěl. Což ale není ničí chyba, a když už, tak spíš moje, protože jak jsem říkal, já jsem ten, co ho tam většinou vnáší a má vnášet. Poslední dobou prostě...(vzdech)...se asi tak ztratím v tý*

situaci, že na ten humor zapomenou, no.” Marek zde naráží na náročnou pracovní situaci ovlivněnou pandemií covid-19, která je sice přechodná, s optimistickým výhledem do budoucna, ale už teď ovlivňuje jeho vztah s Marikou. Dal tímto příklad změn, které ovlivňují “MY”. Místo, aby humorem krizovou situaci zachránil, což je dle jeho slov jeho “posláním”, naprosto přirozeně, musí tam humor v tomto období víc vědomě tlačit a nejprve si uvědomit, že tam má být vnesen. Vlivem tíhy aktuálního období je to pro něj těžší.

Také Karel a Karolína se nacházejí v tíživé situaci (viz výše v představení informantů), která se odráží v jejich humoru. Následující úryvky z rozhovorů obsahují Karolínino objasnění aktuální situace a přání do budoucna a Karlovu vzpomínku na chvíli, kdy jim humor jde: *“Asi jsem vlastně spokojená vzhledem k situaci, ale přála bych si, abychom do toho víc investovali. Investovali tak, aby se ty věci rozvíjeli dál. Jsme teď ve stádiu, kdy to všechno dost stagnuje. Není tam ta harmonie tolik, jak by mohla být. Ty věci, který by nám připadaly vtipný, nám teď vtipný nepřipadají, protože prostě nejsme tolik v pohodě. Nemáme takovou tu bilanci toho všeho, protože jsme trochu vachrlatý. Celej ten vztah je. Musíme být v tom vztahu oba dostatečně angažovaný a v klidu, aby i humor mohl být dobrej,” (Karolína) “Čistá hlava. Na prázdninách nám to jde. Když jsme spolu třeba ten prodloužený víkend v kuse. To se nám podařilo nedávno, jeli jsme k nám na chatu a úplně vypnuli celej svět kolem. Zakázali jsme si bavit se o práci a soustředili se jen na sebe. Pak tam ten humor taky přišel.” říká Karel.*

Respondenti se shodují, že ke “správnému” fungování humoru v jejich vztahu je třeba vyhradit si prostor pro trávení společného času, odpočinek a klid. Pomoci mohou také společné zážitky, o kterých se zmiňuje například Lucie: *“Člověk si uvědomí, že toho humoru v životě až tak moc nemá. Ale fakt je to asi ovlivněný tou covidovou situací. Nikam do společnosti nechodíme, moc zážitků pozitivního charakteru nemáme... V práci propouštění, světlo venku skoro nevidíš a pořád se to horší... Normálně je v životě mnohem víc srandy.”* Všechny uvedené výpovědi informantů by mohly naznačovat, že humor skutečně může být symptomem aktuálního dění ve mezi partnery. Vnímám zde

nutnost dalších výzkumů, které by hledaly odpovědi na otázky týkající se změn humoru: Pokud humor ze vztahu zmizel, nebo začal být hostilní, co tuto změnu ovlivnilo?

4.1.3 ONI

Následující podkapitola je věnována přátelským, pracovním, rodinným a bývalým partnerským vztahům, skrze které se dá lépe definovat humor ve vztahu partnerském. Informanti tyto vztahy často používali k porovnávání vymezení se proti nim, nebo jejich pomocí upozorňovali na důležité aspekty humoru se svými aktuálními partnery.

A) Bývalé partnerské vztahy

Často omílaným tématem byly vztahy s bývalými partnery (tzv. “ex”). V rozhovorech o nich informanti hovořili především s jedním ústředním cílem. Dal by se označit jako vymezení proti tomu, co bylo dříve, aby se dalo lépe vyzdvihnout to, co jedinec prožívá nyní, ve vztahu s aktuálním partnerem. O to lépe se nám dařilo prolnout do toho, co v současném vztahu mají, jak to lze definovat a během rozhovoru jsme se k tomuto srovnání opakovaně vraceli. *Johana* popisuje: “*Zkusila jsem si jiný vztahy, a když ten partner nebyl vtipnej, tak...ne, že bych si s ním neměla co říct, to ne, ale netáhlo mě to k němu. Když se nedokážu s tím druhým zasmát, tak je to bez náboje, taková nuda. (...) Snažila jsem se tam humor vnést já a on se stejně nesmál. On vůbec na to nereagoval jako. Prostě asi nepochopil moje vtipy, což je tak či tak smutný - buď mu nic nepřišlo vtipný, nebo jen moje vtipy. On vždycky tak jako koukal a já se cítila trapně. Takže je pro mýho partnera asi důležitý porozumět mýmu humoru. A reagovat na něj. Mám asi podivínskej humor, ale je můj.*” To samé tvrdí *Johanin* partner, *Jonatán*, který porovnal aktuální vztah s minulým takto: “*Smějeme se spolu od začátku, hodně jsme si v humoru sedli, a jelikož já mám tu zkušenost z minula, kde to bylo opravdu špatný a většinou jsme jen dlouze debatovali bez nějaký úlevy, přestávky, blbnutí, který humor přináší.*” Ač jsou spolu *Johana* a *Jonatánem* teprve krátce, výrazně se ohradili proti začátkům s minulými partnery a svůj vztah vnímají jako, minimálně z hlediska humoru, výjimečný a příjemnější.

Marek sdílí pocit většího přijetí *Marikou*, kterého se mu v minulých vztazích nedostávalo: “*A pak tu je vyprávění různějch vtipnejch historek z minulosti, čímž se*

potkávají humory těch dvou světů - toho s tou přítelkyní ve vztahu, a toho s těma kamarádama, protože s těma máme spoustu, řekněme subjektivně, ale vtipných historek. No a tam se dostáváme k dalšímu prvku humoru u nás ve vztahu, a to je to, že mě na Marice strašně baví a těší, že ji tyhle moje historky baví, řeže se u nich smíchy. Prostě holku baví šílený a nesmyslný příběhy šesti kluků, chce je dobrovolně poslouchat a směje se jim. Upřímně. V jiných, ex vztazích, jsem zažil, že bývalou partnerku tohle vůbec nezajímalo. No a ten svět kamarádskej, tyhle historky jsou pro mě strašně důležitý a myslím si, že mě strašně definujou, tak mě mrzelo, že to s tím partnerem nemůžu sdílet.”

Karel hovoří o náročné situaci, kdy stojí mezi nevyřešenou situací s ex přítelkyní Klaudíí a novým vztahem s Karolínou: *“Humor v tom není a vlastně nikdy nebyl. Klaudie moc vtipná není, spíš je to taková...luční víla, žijící v jiným světě. Měli jsme oba dost rozdílnej smysl pro humor. Říkal jsem si tenkrát, že to nevadí, ale vadilo dost. Začal jsem si o to víc hledat kamarády a vlastně i jiný holky, se kterejma bych se zasmál.”* Situaci, kdy dochází k určité kompenzaci humoru, popsal Freud (1905) ve své teorii uvolnění. K uvolnění přebytečné energie musí dojít, a je jedno, kde to bude - ale někde to být musí. Pokud se to tedy Karlovi nedařilo, tak jak by potřeboval, ve společnosti Klaudie, je dle některých autorů (př. Ziv, 1988; Lauer, Lauer a Kerr, 1990) logické, že začal hledat mimo tento vztah. Někteří lidé však, zdá se, k tomu, aby spokojeně tenzi v podobě humoru vypouštěli, nutně nepotřebují ocenění druhého. Jedním z nich může být *Luděk*, který říká: *“Kdo se baví, vyhrál. (...) Je třeba pobavit primárně sebe, co si myslí druhý, je vlastně jedno. Sami sobě jsme nejlepšími soudci.”* Hampes (2005) a Martin (2003) zkoumali vztah mezi styly humoru a potřebou ocenění. Zjistili, že ze všech stylů humoru je ze své podstaty to právě agresivní styl, který jí vyžaduje nejméně (v závěsu za ním stojí sebezobcovující styl humoru). K *Ludčkově* výroku o vyhrávání v humoru by tato hypotéza mohla být také potenciálně vhodná.

Další příklad přináší *Renata*, která se v minulých vztazích snažila stylizovat do jiné podoby, než která je jí vlastní: *“Když to porovnáám se svým urážlivým bývalým - tam jsem pořád žila ve strachu, jestli ho náhodou někdo z mých kamarádů omylem neurazí. (...) U Ríši jsem nejvíc sama sebou, což je skvělý. S tím Amíkem jsem se dost snažila být někým*

jiným, abych se mu líbila. A s tím urážlivým jsem se zase dost snažila ho zachraňovat a našlapovala kolem něj po špičkách. Ani jedno jsem s Ríšou nikdy nemusela. A když jsme u těch ex, ještě se mi vybaví jeden, se kterým byl humor zase jen to jediný, co nás spojovalo. Nic jiného tam nebylo. Sbalili jsme se na podobnej humor a jakmile mě ten kluk měl "jistou" a řekli jsme si, že spolu tedy ofiko chodíme, přestal se snažit a jen jsme leželi u něj doma, vařili a on pařil videohry. (...) Tenhle kluk měl ten humor snad jen hrane nebo (...) jako by ho měl na volume. Když mě balil, jelo to na plný obrátky. Když mě měl, snížil výdej na minimum. S Ríšou je to pořád stejný po celou dobu, co jsme spolu. Jsem vděčná."

Poukazuje tím na potřebu projevení vlastní autenticity před partnerem, možnost uvolnit se a být sama sebou i v humoru, což se jí v bývalých vztazích nedařilo. Kromě toho je dle Renaty důležitá nějaká kontinuita humoru v čase, aby to nebyla jen "strategie k navázání vztahu", ale přetrvávající povahový rys partnera.

B) Přátelské a pracovní vztahy

Přátelé, ať už společní, či jen jednoho z partnerů, také svým vlivem přispívají do humoru v páru. Informanti je jako příklad dávali velmi často hned v několika kontextech.

Velkou roli zde hrál humor partnera v přítomnosti přátel a pocity, jaké v informantech vyvolává, když ho ve společnosti pozorují. Pro Lucii je to občas vysvobození, občas přitížení: *"Je najednou úplně jinej, takovej přirozenezej. Když jsme ve společnosti a je sranda, tak jako, jako kdyby začal jinak reagovat, je pozitivnější. Hned to na něm poznám, má to mezi náma hned jinou dynamiku. Je to pro mě nádherný, je to totiž málokdy. Stejně tak na něm poznám opak, když se nebaví. To mi dává okázale najevo. A když tohle je ve společnosti, je mi strašně trapně. Já se třeba snažím smát a on tam jen našťavaně sedí otočenej zády a nemluví. (chvilě zamyšlení) Jo, a taky zaručeně poznám, když se baví jen on a mě to nebaví. Když se směje divnejm věcem a třeba se snaží udělat vtipy, který jsou naprosto nevhodný a úplně se mi svírá srdce a žaludek, nechci s nim bejt, chci hned domů. Ten humor je pak strašně trapnej, levnej a až odpornej, když je to v tý společnosti. Třeba takový ty poznámky na alkohol, pivo, bučky, chlastačky a prsatý ženský. To bych se fakt propadla. Zároveň vím, že to pochází z jeho rodiny, kdy se tomuhle smějou s bráchou. Jejich máma se nad tím vždycky jen pousměje, spráskne ruce a řekne "No, ti*

moji kluci, není s nima sranda,” a já bych se radši nenápadně vzdálila a odjela daleko od nich. Je to ale v jeho výchově, za to ho prostě nemůžu vinit.” Na příkladu *Lucie* je vidět široká škála myšlenek. Společné “MY” se jí těžko tvoří, přes své “JÁ”, které neladí s tím *Ludkovým* a fakt, že jsou přítomni “ONI” (kamarádi a rodina) situaci ještě eskaluje. Vyústí to v nepříjemné pocity, které jsou projevem nárazu na *Luciiny* hranice toho, co lze ještě snést. Mísí se zde také dynamická rovina humoru s tou statickou. Statická je obsažena zejména v její zpětné reflexi a zahrnutí “*Je to ale v jeho výchově, za to ho prostě nemůžu vinit*”, není aktuálně zaplavena silnými negativními pocity, které by ji nutily k reakci na *Ludkův* humor (př. hádce či úniku ze situace).

Opačný vliv společnosti přátel popisuje *Renata*: “*Vím, že když ho dotáhnu do společnosti, můžeme se na sebe spolehnout, že jsme dobrá společnost pro tu společnost. (smích) Že tam doneseme humor, je s náma sranda. On ví, že já u jeho kamarádů nebudu sedět v rohu a nebudu náladová, protože takový lidi taky znám, ale budeme spolu a budeme si nahrávat. Já mám taky jistotu, že on bude vtipnej a zábavnej, a o to lidi jsou pak smutnější, že se mnou nechodí na akce tak často, protože on umí být fakt vtipnej v té společnosti, uvolní se hned, i když je jinak spíš introvert. To na něm miluju! Jsme zpátky u té přitažlivosti, protože je fakt sexy, když tvoji kamarádi mají rádi tvýho kluka a líbí se jim, schvalují ho a vidí to jeho charisma taky.*“ Klíčové jsou na těchto ukázkách pocity - zde přitažlivost, bezpečí, důvěra.

Dalším důležitým aspektem srovnávání s přátelskými (v následujícím příkladu také s jinými partnerskými vztahy) vztahy může být jejich funkce modelového příkladu. Kromě toho, že mohou být odstrašující, mohou nám také ukázat, jak humor s partnerem může vypadat. *Lucie* vzpomíná na přátele, se kterými se uvolní a připomenou jí sílu humoru jako copingové strategie: “*Pokud někam jdu a vím, že tam budou oni, hned to humorný podhoubí jede a já se tak těším, že se hned směju všemu, co řeknou, je to výhra. Prostě u nich víš, že i když jim teče do bot, nedaří se, budou ve srabu, tak jsou spolu natolik silní, a právě dost tímhle humorem a nadhledem, že to překonají a ještě se u toho pobaví. A pobaví všechny kolem sebe.*” Termín “*humorný podhoubí*” odkazuje k mé otázce na situaci, kde humor vnímá intenzivněji, kde ho sama produkuje či si ho víc užívá. Jde na to

právě přes vztahy s lidmi, ve kterých se cítí uvolněná a klidná: *“Je to pro mě hrozně důležité. Cítit tu vřelost a teplo, o tom humor hodně je.”* Takto vztah s *Lud'kem* nepopisuje, ten hodnotí opačně, například: *“směje věcem, který se mi zdají trapný,”* a potvrzuje, že humor může být něco, co je v určité momenty spíš rozděluje a způsobuje antipatie, případně co je znemožněno v určitém vztahovém nastavení partnerů.

Další oblastí, kde humor s přáteli může přicházet do souvislosti s humorem párovým, je jiná dynamika, jiná témata, jiná povaha. *Jonatán* přináší vhled do svého fungování v partě kamarádů: *“Většinou, když jsem v partě kamarádů nebo kolegů, většinou tedy jen čistě s klukama, rád upouštím páru tím, že se vůbec nehlídám a jsem hrozně, ale hrozně sprostěj. Beru to opravdu jen jako vypuštění páry a dočasný uvolnění sebe sama, který ale nepotřebuju ventilovat na veřejnosti nebo před holkou, který si vážím. Tam se chci naopak vyvarovat toho zvířete ve mně, toho bytí ultrasprostěj nechuťák. (...) Kluci jsou prasata. A nic mě k nim neváže - neplánuju s nima mít rodinu, bydlet, spát s nima. Jsou to kámoši, zapomene se na to. Nepřijde mi vhodný, zajímavý ani vtipný otevírat tohle s partnerkou. A to i v případě, kdyby tomu rozuměla asi...nevím, třeba se to ještě změní, ale nezažil jsem zatím, že by to tak bylo.”* To vše může být lákavé a pro fungování v partnerském vztahu důležité. Podle výroku *Jonatána* by se dalo soudit, že humor může být něco, co je třeba vybit - opět se tím dostáváme k teorii uvolnění Sigmunda Freuda (1905). Kromě toho je fakt třeba upozornit na rozdílné povahy obou vztahů - *“vypouštění ventilu”* s kamarády, zatímco *“plány mít rodinu”* s přítelkyní, které si vážím. Cílené posunutí hranic ve skupině kolegů a přátel potvrzují také další výzkumy (př. Holmes a Marra, 2002), které ale tvrdí, že záleží na osobnosti jedince - někdo může mít naopak tendence být před přáteli (a samozřejmě dokonce kolegy) naopak upjatější a krotit se. Podobné pocity zmiňuje také *Karel*: *“Já se bavím hlavně s chlapama, takže máme takovou klasickou chlapeckou kancelářskou zábavu. Střílíme ty prvoplánový vtipy, bavíme se hodně o sportu. Asi jsou tam i jiný témata, než který bych řešil s Karol. Ona třeba sport vůbec nesleduje. (...) To, o čem se bavím s kamarády, odráží ty chlapecký koníčky. Mezi mužem a ženou je (humor) jemnější. (...) Myslím, že to je protnutí dvou světů a nějaký kompromis. Holky s klukama taky neřeší dámský seriály, u kterých se baví. Je v tomhle případě třeba, aby*

každý z toho páru ty kamarády v první řadě měl a dokázal se tam vybit.” Styl humoru, který je pro spokojenost v partnerských vztazích dle výzkumů klíčový, by neměl být agresivní, ale spíše podpůrný (Butzer a Kuiper, 2008; La France a Hall, 2012) . Podobný pohled na věc má také Marek: *“Když se řekne humor s Marikou, tak mě se asi nevybaví žádný obrovský komediální momenty, který by se mi vybavili třeba když si vybavím zábavný zážitky s kamarádama, kdy děláme děsný nesmysly a blbiny různě po dovolenejch a tak, a fakt po tom humoru cíleně jdeme, ale s tou Marikou to jsou takový drobnosti, minimalistický legrace plynoucí z každodenních situací. Než nějaký velký komediální momenty. (...) Klidně můžou být doma, při nějaký úplně běžný činnosti, obvykle třeba večer po práci.”* Právě maličkosti a zpříjemnění si každodenní rutiny, které podpoří intimitu, sdílenou radost a pohodu, mohou tvořit silný základ humoru v partnerských vztazích. Souhlasí také Antonín, který popisuje, že stejně jako humor s kolegy, který je pro jiné skupiny lidí nepochopitelný, jejich ”párový humor” s Annou vnímá jako pro ně dva velmi specifický: *“On by to někdo třetí vůbec nemusel pochopit, kdyby nás slyšel. Stejně tak kdyby slyšel mě a moje kolegy v práci. Je to podle mě o tom, že s Anny vytváříme takovej vlastní vesmír, kterej je ostatním cizí. Stejně tak my s kolegama. (...) Na rozdíl od kolegů je tam ale ta láska. U nich je mi fuk, když je nechtěně, a občas i chtěně, urazím. Ale u ní ne, tam je kolikrát potřebná zpětná kontrola, jestli se nějak netrápí, nebo jestli to nebylo moc.”* Ač některé charakteristiky oba vztahy (s kolegy a partnerkou/partnerem) sdílí - tedy výlučnost a specifčnost jen pro pár jedinců, jsou jinak ze své podstaty rozdílné. Hranice kolegů, v případě Jonatána a Antonína, není třeba tolik chránit a tím pádem si s nimi mohou užívat jiné druhy humoru a zábavy, který by jim s přítelkyněmi ani nepřišel vtipný.

Richard přichází s jiným úhlem pohledu na propojení pracovního a partnerského světa: *“Dřív, když jsem dělal v novinářině, seděl jsem v kanceláři s dost nudnejma lidma. Všichni byli nontop busy a jen málokdy někdo prohodil něco vtipnýho. Těšil jsem se o to víc domů, až z toho úmoru vypadnu, bude tam sedět Renča a spolu se nasmějem různějm historkám. Často jsem vyprávěl třeba právě o tom, co ti moji nudný, divný kolegové zase říkali, vymysleli za titulky a tak. Teď pracuju ve firmě, kterou spoluvlastníme s Renčí bráchou, kterej má hodně podobnej humor jako ona. A to miluju, dost si sedneme a i v*

krizových momentech vím, jak na něj, co ho pobaví, protože už tu šablonu znám od ní. (smích) Každopádně i tak, když přijedu domů, Renče vyprávím, co ten můj jedinej, pro ni naprosto neznámej, kolega zase pronášel za kecy. (smích)“ V tomto případě naopak vztah s Renatou přinášel vytouženou úlevu v podobě humoru, ale především pak plnil úlohu sdílení příběhů a historek z části dne, kdy nejsou spolu, což může přispět k oživení jejich vztahu a posílení důvěry, příjemného pocitu ze sdílení a zkrátka zlepšit náladu obou zúčastněných. Pasáž z Richardova sdělení o bratrovi a jeho podobnosti s humorem Renaty nám poskytla příhodný oslí můstek k dalšímu tématu.

C) Rodinné vztahy

Zmínka o vlivu rodinných vztahů na humor mezi partnery padla hned v prvním pilotním rozhovoru, který proběhl dle očekávání a natolik sytil data, že je v této práci nakonec použit. Jedním z jeho velkých benefitů byl impuls k přivedení pozornosti také na rodiny obou informantů - ty totiž také mohou s tématem souviset. Zmiňovaný první impuls přišel od Marka, který na závěrečnou otázku: *“Chceš ještě něco dodat, nebo existuje nějaké téma, o kterém bys rád mluvil a v našem rozhovoru nezaznělo?”* odpověděl, že rodina. Jeho, i Maričina: *“Čeho si já cením, je vlastně to, že ten můj humor není AŽ TAK debilní a nemusím ho projevít jen když jsme spolu sami, ale i třeba před její rodinou. Že prostě i její rodiče a sestra se smějou mým vtipům, za to jsem hrozně rád. Je to pro mě taky dost důležitý vlastně, aby mě přijímali takovýho, jakej jsem. A stejně tak, že naši mají hrozně rádi Mariku, ale tam to není asi kvůli tomu, že by se smáli jejím vtipům, ale spíš si hodně sedli povahově a tak.”* Vtipné je, že Marika v rozhovoru tvrdila v podstatě opak: *“Nebo když si vezmu moji rodinu a humor Máry v prostředí její rodiny, širší rodiny, tak tam je to třeba zase trošku jiný, protože to jsou lidi z úplně jiný sociální bubliny a mám pocit, že jeho humor trošku nechápou, a v tu chvíli já si říkám “do háje, tak to teda...ach jo...co se děje...no..nevadí” a já se radši směju a je mi to fuk, protože mi jeho humor často vtipnej přijde.”* Rozdílem je, že Marika popisuje spíše širší rodinu, tedy takovou, se kterou se schází jen výjimečně na rodinných sešlostech. Tak či tak, emoce to v obou vyvolává. Pocit přijetí rodinou partnera, popřípadě přijetí partnera svou rodinou jsou obvykle klíčové momenty mnoha vztahů (Hall, 2011). Nemusí to vždy sednout okamžitě, ale člověk musí

rodině vyjít vstříc. *Johana*, která s *Jonatánem* chodí pouze krátce, právě teď zažívá tuto seznamovací fázi: *“Jonyho rodina má dost specifické humor totiž, oni mají strašně najetý filmy a pořád hláškují. Propojují to s reálným životem, takže třeba jako narážku, já nevím, na mytí nádobí, použijou nějaký kultovní film, kterej jsem samozřejmě neviděla, a já na to nemůžu reagovat, protože to neznám. Takže nevím, kdy se smát, nebo se směju nervózně, a nevím, jak to na ně působí. Netuším vlastně doted, co se tam dělo, protože fakt nejsem filmovej fanoušek... Tohle je pro ně typický. No a já se to chci naučit, já teď dokoukávám filmy a jednou se chytanu, určitě!”*

K tématu rodiny se poté někteří informanti dostali sami, někteří po mém dotazu. Sklouzli jsme zejména k debatám nad otázkou, zda je humor něco zděděného, nebo naučeného a jak je možné, že někteří mají mají totožný humor, jako jejich rodiče. Vyjádřil se k tomu *Jonatán*: *“Pak si najednou uvědomuju, že v tolika věcech jsem třeba jako táta. A pak přijdu na to, že se mi to u něj vůbec nelíbí, takhle vlastnost, kterou po něm já mám. A pak přemýšlím, jak to asi působí na ostatní, když na mě to u táty působí takhle.”* Po otázce, co v něm toto uvědomění dělá, odpověděl: *“Jediný, na co se snažím dát pozor, je neustálý opakování vtipů/hlášek/zkazek. (...) Tisíckrát slyšet ten samej trapnej vtip před tisíci jinejma lidma. Říkám si, že když mě něco napadne, musím být opatrněj a nenechat se tím strhnout, hlavně třeba hláškama. Třeba ty Přátele, já už je mám tak najetý, že to může leckoho odradit.”* Rodiče a sourozenci nastavují důležité zrcadlo vztahům obecně - kromě genů, formujících (nejen raných) zážitků a výchovy samozřejmě mnoho dalšího. Výzkumů, které by se zabývaly vlivem dědičnosti a výchovy na produkci či ocenění humoru, není příliš. Přesto jich však pár existuje, zejména takových, které mapující vliv genetiky na styl humoru - obvykle se jedná o studie dvojčat (př. Vernon, Martin, Schermer, Cherkas a Spector 2008a, 2008b; Cherkas, Hochberg, MacGregor, Snieder a Spector, 2000). Cílem těchto studií bylo odhadnout, do jaké míry je vnímání humoru ovlivněno genetickými faktory, prostředím nebo výchovou jedince. Výsledky sice přinesly různé výsledky, souhrnný výstup by se však dal shrnout tím, že percepce humoru je ze všech zmiňovaných ovlivňována především prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a žije (a obecnými sociodemografickými charakteristikami). Nad otázkou dědičnosti se zamýšlí

také Renata: *“Říkám si, že je přece ale snad jasný, že mají rodiče jiný humor než my asi, oni jsou jiná generace úplně a taky jsem to hodně přebrala já třeba od bráchy, my máme dost podobnej humor. Ale je to o tom, že jsme spolu čuměli na Simpsony a Office a já nevím co. Říša ten si se ségrou není moc blízkej a ta má zase dost podobnej humor jako jeho matka, takže vlastně, já asi nevím. (...) Vtipný je si to přenést na Romču, jak to asi bude mít v budoucnu on, jestli se od nás bude tolik lišit. Už teď si vymýšlí vtipky s jasným cílem nás rozesmát, tak jsem zvědavá, jak to bude mít v pubertě a dál.”* Do této kapitoly jistě spadají také vztahy s vlastními dětmi, na které sice právě upozornil výrok Renaty, ale ostatní informanti děti buď nemají, nebo o nich během rozhovoru nemluví.

Lucie hovoří o postupném rozčarování z humoru *Ludka*, který jí od počátku přišel trapný a *“zkostrnatělý”*. Měla potřebu se mu spíše vyhýbat a vymezovat se proti němu. Poté přišla další, pro ni přelomová, chvíle: *“Dost jsem se zděsila, když jsem poprvý přišla k jeho mámě a bráchovi domů, kde si říkali tyhle tupý vtipy, takže to u mě trochu klesl.”* Jsme zpět u role humoru v přitažlivosti partnerů. Zde vlivem pozorování *Ludka* v jeho interakci se členy rodiny *Lucii* přepadla určitá frustrace a znechucení z toho, že to opravdu takový i mezi jinými lidmi.

4.1.4 Shrnutí

Ať už je však humor v partnerských vztazích explicitně spojen s rodinou, přáteli, kolegy, bývalými partnery či nikoliv, jejich vliv bychom neměli opomenout - spojitost může být totiž implicitní, jak potvrzuje mnoho výše zmíněných výzkumů a samotných informantů. Touha vyhnout se opakované chybě z nevydařených vztahů, znovuobjevená přitažlivost, když vidím svou polovičku vtipkovat ve společnosti přátel, nebo snaha zapadnout do partnerovy rodiny, která se baví používáním hlášek z filmů, jsou všechno určující momenty pro pár a vztahují se k humoru.

4.2 Dynamická rovina

Rozdělení obecné roviny humoru na dvě - statickou a dynamickou, pro tuto práci bylo klíčové. Některé příklady, které informanti udávali, se nedaly nutně přičíst pouze daným skutečnostem jejich vztahu (statická rovina), ale odehrávaly se v závislosti na

aktuální náladě, či s určitou tendencí působit na vztah v tu danou chvíli a vyvolat v něm změnu. Následující kapitola představí humor v partnerských vztazích z hlediska dynamiky, která se rozdělí na několik kategorií a podkategorií.

Dynamická rovina zahrnuje všechny konkrétní humorné děje, které probíhají ve vzájemné interakci člověka s okolím (v tomto kontextu v rámci komunikace s partnerem či partnerkou). Jejich výskyt je vázán na právě přítomné podmínky (nálada jedince, záměr humoru, emoce). Dynamická rovina je, na rozdíl od té statické, vždy ze svého principu funkční (tedy nějak zacílená) - výsledkem bývá změna stavu jedince či přímé působení na okolí. Ne nutně vědomě, spousta humorných tendencí probíhá také nevědomě (Martina, 2007). Je poněkud problematické zkoumat dynamickou složku retrospektivně pomocí rozhovorů s jedinci v partnerských vztazích, přílehavější by se jevil experiment, který provedli například Hay (2000), nebo Li (2009).

Dynamická rovina je tvořena funkcemi (odvíjí se od záměru, cíle) a strategiemi určenými k jejich naplňování (finální podoba humoru).

4.2.1 Funkce humoru

Během rozhovorů s jednotlivci z párů se začaly objevovat sklony k používání humoru s určitým cílem - zajištěním nějaké ze vztahových funkcí. Tím mohou být, výše zmiňované, vyjádření důvěry, blízkosti, lásky, utěšení (Hall, 2013) - souhrnně je tedy lze označit jako funkci podpory "soudržnosti", či určité vzájemnosti ve vztahu, cílené na jeho zlepšení, případně zlepšení psychické pohody druhého. Dále se opakovaly popisy humoru s cílem uplatnění moci nad partnerem, mezi které spadá zesměšňování, udržování v nejistotě, vyvolání či podpoření konfliktu a další (Bippus, 2000; Raneseski, 1998; Ziv, 1988). Ne všechny byly nutně negativní, ale pojila je snaha v konverzaci nad partnerem (prostřednictvím humoru) dominovat, proto jsem jim zvolila zastřešující pojem *mocenská funkce*, ale bylo by příhodné nazvat je také například *silové* (partnera humorem někam tlačí). Poslední, ipsativní, funkce se týká humoru produkovaného s cílem pomoci sobě – je zaměřen na sebepéči, ve smyslu vylepšení či ochránění své nálady či postavení.

Funkce a strategie nejdou proti sobě. Mnohdy se doplňují, přelévají. Jedna konkrétní situace použití humoru může obsahovat hned několik funkcí zároveň, zejména pak ipsativní a podpůrnou. Dějí se i případy nepochopení - tj. jeden z partnerů pronese svůj vtip či reakci s dobrým úmyslem, druhý ho nepochopí a vyloží si celou situaci jinak. V tomto případě do hry vstupuje zejména široké spektrum dalších faktorů - nejčastěji emoce (Bippus, 2000). Pokud by ji narušily obsahy ze statické složky, humor by mezi partnery skřípal dlouhodobě. Dynamika se týká výhradně konkrétních případů a toho, jaké emoce vyvolávají, jaká přání a intence sytí a čím to je, že některé humorné snahy na úrodnou půdu dopadnou a některé nikoliv. Dynamiku vnímám jako více univerzální (tj. u všech se potenciálně může manifestovat podobně), než statika, která činí každého člověka ve své produkci i ocenění humoru jedinečným.

A) Funkce podporující soudržnost partnerského vztahu (podpůrné funkce)

Strategie první: *Sdílení a sebeodhalení*

Johana: *“Vlastně vyčkávám. Nechci působit divně hned od začátku, proto si každou skupinu lidí nebo jednotlivce nejdřív proklepnu, nějakou chvíli pozoruju. Nesnažím se dělat nějaký extra humor, abych si je hned neodstříhla, tam se tedy radši nevyjadřuju. Ale u lidí, který pak už hodně dobře znám, třeba blízký kamarádky, tam už platím za člověka, kterej vždycky dělá nějakou srandu a je ten bavič. Nestydím se, dělám si legraci skoro ze všech, co projdou okolo. A je to takový, asi až někdy trapný, ale já se pak už neumím ovládat. Když ty lidi znám, jsem jak utržená ze řetězu. Prostě plácám odkazy na věci okolo.”*

Autoři (př. Bressler, Martin & Balshine 2006; Hay, 2000) uvádí, že v rámci procesu sdílení člověk často používá právě humor, který o něm něco prozrazuje opatrným, nepřímým (místy až trochu odosobnělým) způsobem, a umožňuje posluchačům ho lépe poznat. Partneři se se tak postupně dozvídají o svém světonázoru, zájmech, preferencích, přáních a podhalují své hranice. To vše je důležité pro blízkost, vazbu, důvěru a samozřejmě přitažlivost (Lippa 2007; Sprecher a Regan 2002). Sdílení citlivých informací obecně svědčí o narůstajícím pocitu intimity. Člověk se odevzdává bezpečným způsobem,

který mu umožňuje zároveň ukázat důvtip či inteligenci a otestovat zda se k partnerovi hodí a jestli také on je hodný jeho pozornosti (Tornquist a Chiappe, 2020).

Pro účely této práce je příhodná zmínka o dalším dělení této konkrétní strategie na dvě podkategorie. Dle výpovědí informantů se totiž ukázalo, že má jinou podobu v začátcích vztahu a jeho následném pokračování. Zajímavé je, že se výrazněji lišily pouze dva páry v začátcích svého vztahu, trvajícím v řádu měsíců (Johana a Jonatán, Karel a Karolína). V rozhovorech s ostatními páry se ukázalo, že když popisují tuto funkci, buď vzpomínají na vlastní začátky vztahu, nebo popisují události po každé větší životní změně (stěhování, narození dítěte, odchod z práce, nemoc apod.). Rozhodla jsem se proto tuto podpůrnou strategii dále rozdělit na: 1) na začátku vztahu (strategie používaná ryze k poznávání a sebeodhalení) a 2) v průběhu delšího vztahu (udržovací funkce, případně způsob, jak překlenout vztahové milníky a změny).

1) Začátky vztahu

Na způsob používání humoru v rámci seznamování se s Johanou vzpomíná Jonatán takto: *“Byl jsem pořád sám sebou, svůj humor asi nezměníš. Jen jsem měl takový lehčí zábrany. Pořád tak jako zkoušíš, jak na co ten člověk reaguje. A říkal jsem si, ty jo, může na tohle a támhleto reagovat nějak špatně? Já si občas dělám legraci z nějakých typů lidí třeba, tak jestli se neurazí, nebude mít vůči nim názor úplně jinej. Vždycky jsem začal opatrně a zmapoval, jestli není vůči někomu předpojatá, aby to nebylo pochopený úplně jinak, než se zamýšlelo. (...) Je to určitě víc reflektovatelný - protože (na začátku vztahu) víc přemýšlíš nad tím, jak chceš působit. A přijde mi, že právě v rámci toho přemýšlení nějak jako víc vidíš ten svůj humor. Pak se to asi rozplyne a jsi s tím člověkem otevřenej. Sám sebou. Jseš bez filtru, ten člověk totiž, protože už tě zná, pozná, že to není tak společensky za hranou, ale jako by ten humor chytl jinej level. Už to bere s rezervou? Protože tě zná? A my, protože se s Johy moc neznáme, tohle možná zatím blokujem.”*

Marek přináší reflexi začátků s Marikou, kdy zpočátku nebyl autentický, ale spíše opatrný a Marika tento jeho humor zrcadlila svým oceněním, což se mu tolik nelíbilo: *“Já si myslím, že jsme ten humor v jádru měli podobnej asi vždycky, potkali jsme se v něm, ale*

odkrývalo se to postupně. Tím začátkem chození. Vlastně hlavně já jsem byl uvolněnější a uvolněnější, dával jsem si hodně snahu na tom, že jsem ze sebe tolik nedělal debila. Ale základem toho humoru před vztahem bylo, že jsem ten náš humor nějak probudil. Já jsem tam jako ten, kdo dělá ty kraviny, takže to vychází ze mě a ona hrozně dobře najela na vlnu a přijala ho za svůj. A to souvisí s tím, že já jsem ze sebe ze začátku nechtěl dělat toho debila, Mari neměla na co najíždět a vezla se se mnou i v tom humoru, kterej mně byl vlastně...možná nepříjemnej, protože nebyl autentickej tolik. A ona ho vlastně jakoby...opětovala, a mně se možná proto nelíbil, protože sice vycházel ze mě, ale nebyl můj. (...) A taky si pamatuju, že jsme se jednou zakecali na chodbě a já jsem ji do ní dvakrát rejpnul a ona se urazila, já měl zato, že trochu jo, ale ona mi pak zpětně řekla, že vůbec ne, že to bylo to její okatý. A vlastně asi bylo, jen já ho tenkrát neznal, tak jsem si to přebíral asi jinak.” Naráží tak na další důležitou charakteristiku seznamování - nejen, že postupně prolne do témat, která s námi náš partner sdílí, nebo má sám v oblíbené, ale postupně začínáme chápat jeho jedinečné způsoby užívání humoru, styl humoru, díky kterému je nám poté čitelnější.

Richard byl “sám sebou” dle svých slov v podstatě ihned: “Já byl tak šťastnej, že je Renata holka, se kterou od samýho začátku, hlavně díky humoru, můžu být v klidu a sám sebou. Jasně, testoval jsem trochu, hlavně tím, že jsem se snažil vymyslet fakt důvtipný balicí vtípky - ale ne ve flirtujícím slova smyslu, spíš laděný na to, abych udeřil hřebíček na hlavičku a týkaly se toho, co o ní skrze ten její humor vím.” Souhlasí s ním Renata, která jeho záměr odhalila a ráda na to období vzpomíná: “Ty začátky s Ríšou byly o tom smíchu nahlas, když tě až bolí břicho z toho jak dlouho se směješ. On se totiž strašně snažil, že jo, protože věděl, že na to mě může chytnout, když mi předvede ten svůj humor, skrze kterej já se uvolním, budu mu blíž. A fakt se mu to dařilo.”

Právě v období seznamování se tato strategie humoru ukazuje jako, minimálně dle četnosti, nejvýraznější a nejdůležitější pro navázání vztahu (Tornquist a Chiappe, 2020). Humor partnerům umožní se o sobě dozvědět informace nepřímou a zábavnou formou, která je může sblížit o to rychleji, než kdyby k vyprávění o sobě používali pouze “vážnou

formou rozhovoru” (Lippa 2007). Rozdíly mezi pohlavími v iniciaci humoru nebyly prokázány (Martin, 2007).

2) Dlouhodobý vztah

Strategie sdílení prostřednictvím humoru se s narůstajícími roky vztahu, kdy se partneři již dobře znají, může odsunout do pozadí. V období zvykání si na novou životní etapu (př. narození dítěte) či změnu (př. stěhování) se znovu objeví.

Renata sdílí pocity z období narození prvního syna: “Tam se hranice humoru posunula hodně nízko, protože jsme tu situaci brali za prvé dost vážně, jak jsem už říkala, ale za druhé jsem si to tenkrát nějak neuvědomovala, ale fakt zpětně musím zhodnotit, že jsme doma mockrát měli velký dusno. Ani si nepamatuju proč. Jen ten pocit. Vím, že jsem říkala lidem, že je to nový, že se musíme sehrát... A i když jsme si s Ríšou podobní, tak přece jen jsem nečekala, že bude najednou v roli táty tak starostlivej, tak pečlivej. Že je to člověk trošku jinej, než jsem si myslela, v rámci péče o to dítě. A on si to dost možná o mně myslel taky, takže je to znovu o hledání toho vztahu a sebe navzájem. Poznáváš znovu sebe a poznáváš znovu partnera. A do toho to dítě, který je úplně nový. Celý nanovo. A tam jsme byli všichni tři tak křehcí, že ten humor neměl místo. Ale samozřejmě nás jinak Romča o humor spíš obohacuje, tohle dusno bylo opravdu spíš jen ze začátku, třeba první půlrok. Teď jsou mu tři a neskutečně nás jeho prupovídky a hry rozesmívají, najednou máme jedno velký téma, který můžeme řešit, po tolika letech si teda máme pořad o čem povídat a Romča nám dává další a další podněty. Ty děti jsou asi taky přirozený obohacení toho vztahu, máš o čem mluvit furt. (...) Jinak nám ale zůstal i ten náš klasickej humor, základ máme stejnej. V tom jsme si pořad podobný. A potom, co jsme se “znovu poznali” po jeho narození, je to zase úplně stejný a víme, že jsme základem parťáci.” a dodává: “Oba jsme sami sebou před sebou a vlastně si tolik nevadíme, jen občas a umíme si z toho udělat prdel. Nějak jsme establishovali, že humor prostě máme a víme, že to nemusí být taky pořad, nebo na sílu, jako to bylo na tom začátku. Kolikrát se pobavíme už jen tím, jací přirozeně jsme, když se o humor ani nesnažíme. Ale ten druhej nás zná a toho to pobaví... uděláme humor z potenciálně nevtipné situace, ba dokonce z potenciálně krizové situace.”

Lucie přidává opačný příklad kdy by se ráda snažila dlouhou nevyhovující situaci zlepšit, ale jde to ztuhá: *“My jsme v průběhu hodněkrát ladili celej náš vztah. Humor byl možná to poslední, co tam hrálo roli. Ale...no, z jedny strany bych řekla, že jsme si na sebe po těch letech dost zvykli a tím pádem líp chápeme humor toho druhýho, ale na druhou stranu nás zase víc štve. V rámci toho, jak na něj pořád ječím a nadávám, asi mu ani nedávám šanci, aby přestal být trapnej. Myslím, že ho mám dost v šachu a dávám mu najevo, že mi na něm ta legrace a nadhled chybí.”* Také Luděk přitakává a popisuje, že se o humor s cílem znovu nějaký vztah navázat, občas pokusí: Luděk: *“Neuděláme s tím nic, když jsme každěj jinej. Lucii se můj humor prostě nelíbí a já si to tedy nechávám pro sebe už od začátku. Občas vypustím nějakýho kontrolního chrousta, jestli se mu někdo zasměje, ale né, no. (smích)”*

Strategie druhá: Vzpomínka na společné zážitky

Informanti se při svých zamyšlení nad zdroji humoru často vraceli ke vzpomínkám na společné zážitky. Nemusely to být nutně veselé příhody, kolikrát (dokonce možná častěji) se jednalo o situace v tu chvíli náročné, trapné či jinak nepříjemné, které humor postupem času přeměnil na legrační, nebo veselé. Marek vyzdvihnul situace, kdy se Marikou po večerech občas koukají na staré fotky z dovolených a hodně se u toho pobaví: *“Takhle jsme zjistili, při zpětným koukání na ty fotky, že i když byl člověk naštvanej ze situace, kdy ho podělali za zmrzlinu, se nějakým způsobem snažil tu situaci otočit tím humorem. A i když jsme se tomu tenkrát nezasmáli tolik, teď zpětně jsme to hrozně docenili. (...) Strašně jsme se smáli, že jsme si dali nejdražší zmrzlinu na světě.”* O vlastnosti humoru v přerámování vzpomínek či tíživých situací hovoří například Ziv (1988), který upozorňuje také na to, že v tomto případě nejde jen o funkci obrany vlastního ega v tu danou chvíli, ale především pak o snahu propojit se s partnerem skrze poukázání na to, že i těžké situace lze společně zvládnout a ověření si toho, zda to vidí stejně. Pokud tento humor vyjde, dojde k posílení pouta mezi partnery a posílení resilience páru (Martin, 2007).

Ve výpovědích informantů se často opakoval důraz na *“zpětné docenění”*, což poukazuje na fakt, že v moment incidentu humor spíše chyběl, případně nebyl hodný zmínky oproti tomu, který přišel později. Popisovali intenzivní zaplavení (většinou

negativními) emocemi v tu chvíli, které přiliš humorné nebylo. Pro *Marka* a *Mariku* je typické, že se humor snaží vnášet do všech situací, včetně hádek a situací náročných. *Marek* je v tyto chvíle většinou producentem a *Marika* jeho humor oceňuje, těší se na něj a poskytuje jí úlevu. Postupně ho tedy začala očekávat. Na mou otázku, zda si vybaví nějakou situaci, kterou humor spíše zhoršil, odpověděla popisem situace, kde humor nepomohl tím, že chyběl, ač ho očekávala: *“Když jsme loni byli na dovče v Řecku, já odřela auto. V tu chvíli jsem strašně potřebovala, aby tam přišla legrace. Respektive aby si z toho Mára udělal legraci, ale zároveň nějakou milou, která ba mě uklidnila, a on si ji v tu vůbec nedělal. On tu situaci bral hodně vážně, až překvapivě. Což já jako taky, já se v tom autě hystericky rozbrečela, takže to není myšleno nějak negativně proti němu, ale ta situace byla celá tak jako zvláštní. A já čekala, že tedy, když mě takhle vidí, přijde s nějakou srandou typu “To nevadí, to se stává i...třeba v lepších rodinách,” nebo nějakéj hlod, cokoliv trapnýho, ale nic takovýho nepřišlo a on mi v tu situaci začal vysvětlovat, s naprostou vážností, co jsem měla udělat jinak a líp, skoro až zvýšil hlas, a to jsem si fakt myslela, že z toho auta vystoupím a dojdu na to místo pěšky, ať si to odřídí jak chce. No a potom, když si z toho začal konečně dělat tu legraci, mně to bylo najednou hrozně nepříjemný, protože to prošvihlo takovou tu situaci, kdy to bylo vhodné a na místě, skoro až nutný, ale vnímala jsem to jako nemístný a spíš mě to dohnalo do úplnýho mentálního breakdownu. (...) Pro mou existenci bylo naprosto nutný, v tom momentě, aby mě podržel, ne srazil na zem. Ale je mi jasný, že i on byl v šoku a bylo to celý zmatený, děsivý. Zpětně jsme se tomu pak zasmáli, ale třeba tak dva dny potom.”* K lepšímu popisu absence humoru využiji studii týkající se jiného tématu, jejíž výsledky jsou však relevantní - dle autorů studie zaměřené na podoby humoru v hasičském sboru se ukázalo, že humor pomáhá určovat vážnost situace - právě absence humoru byla nejvýstražnějším znamením pro velitele posádky k tomu, aby věnoval zvýšenou pozornost vzniklé situaci (Dangermond, Weewer, Duyndam a Machielse, 2022). Lze tedy uvažovat nad tím, jak je tomu v partnerském vztahu.

Příklad *Lucie* a *Lud'ka* zahrnuje humor, který odkazuje na společné zážitky, a humor, který vyzdvihuje podobnosti. Je to téměř jediný způsob, jak se oba v humoru

protnou a kdy si připadají bližší. Těží ze společných zážitků: *“Když jsem se s jednou dcerou hádala, když byla menší, něco jsem jí na to řekla, nějakou radu, ona to třeba moc neuposlechla, chovala se jinak a tak. A teď přijela domů a zrovna povídala o tom, jak řešila nějaký problém a říkala přesně to samý, co jsem jí kdysi v hádce doporučovala já. A s Edou jsme si to pamatovali, tak jsme na sebe potichu po očku mrkli, jakože oba víme a zpětně, o samotě, jsme se tomu dost zasmáli. Tam se setkáváme, v takových situacích. Prožili jsme spolu už nějaký pátek a ty společný situace se nám vrací.”* Případy, kdy jde jen o krátký moment smíchu a hřejivých pocitů vyvolaných sdílením společného zážitku, klidně zpětně, lze podle mnoha autorů zařadit mezi humor (Aune a Wong, 2002). Ziv (1984) definuje jednu z funkcí humoru jako *“poukázání na vazbu mezi mnou a posluchačem”* (s. 94). Řadí sem veškerý humor, který identifikuje nebo oslavuje společné myšlenky, společné zájmy a další podobnosti mezi partnery, včetně odkazů na společné zážitky a vzpomínky na ně. Když partner odkaz pozná a vzpomene si, naznačuje tím, že byla tato konkrétní situace i pro ně zapamatováníhodná, což opět posílí vzájemnost páru a poukáže na pouto mezi nimi (Hay, 2000).

Nabízí se také zarámování této strategie humoru a vymezení oproti jiným - výlučně zahrnuje sdílení společných zážitků. Ty, které zažil pouze jeden z partnerů mohou, ale také nemusí být stejně lákavé. Tam jde spíše o strategii sdílení (viz výše), často týkající se kamarádů, práce, nebo vlastních dojmů (tedy statický prvek JÁ či ONI). Příkladem může být Marek, který říká: *“Jak jsem ti říkal o těch mých historkách a kamarády, který považuju za úsměvný, nebo hodně vtipný, a jak j pro mě důležitý sdílet je s Marikou... Tak tím míň rád já poslouchám historky od ní. Není to tak, že by mě vyloženě štvaly, ale...ty svoje mám radši asi proto, že jsem je zažil.”*

Strategie třetí: Nastavení a udržení bezpečných hranic

“Vzpomínám si na situaci, kdy Johy byla v práci v optice na nějakým měření a najednou zjistila, že vidí šmouhu. Nechala se tedy objednat k očnímu, aby jí to změřil znovu a odborněji, protože se mohlo jednat o něco vážného. Doktorka jí řekla, že v rámci něčeho má něco mimo standardní hodnoty a radši ji poslala na další vyšetření do nemocnice, aby raději potvrdili, že s tím okem nic nemá. Když mi to psala, snažil jsem se jí

nejdřív uklidnit a pak z legrace napsat, že kdyžtak bude nosit pásku přes oko, no. Že se mi i tak bude líbit. Ona zrovna byla v takovém rozpoložení, kdy mi napsala, že normálně by se tomu zasmála, ale teď zrovna fakt ne. (..) Tak mi došlo, proč jsem vůbec tak divnej vtíp vypustil z úst. Chtěl jsem, aby se cítila odlehčeně, nějak jí pomoci... A teď vidím, jak to vyznívá děsivě. Takže pro to chci být vnímavější.” popisuje Jonatán svůj původně dobrý záměr, který vyústil v ladění hranic Johany. Velmi si toho, že k němu byla ihned upřímná, váží a označuje to za “*projev dospělosti*”.

Antonín definuje své hranice, které pro něj implicitně znamenají také respekt těch Anniných, takto: “*Jelikož je Anny silná ženská, emancipovaná a samostatná, já si zásadně nedělám srandu z ženskéjch rysovejch vlastností, protože mi to přijde urážlivý a dost mimo mísu. Myšleno zejména vztazeno k ní, neudělalo by to radost, spíš by to uškodilo. Nebudu taky tyhle vtípy používat ani ve vztahu k jejím rodinným příslušníkům, tam se budu spíš bavit na vážno a ten humor tam bude snad nejmíc vědomej, co to jde. Budu si hodně dávat pozor na jazyk, abych náhodou někoho neurazil, nebo nepřinesl do nekomfortní situace. Ne proto, že by se snad snadno uráželi, ale přijde mi to neslušný.”* Je to pro něj výjimka, obecně humorem rád šokuje a dělá si legrace z právě z rysových vlastností ostatních lidí. Pro partnerský vztah však dle jeho slov platí jiná pravidla.

O vnímání a respektování Richardových hranic hovoří také Renata: “*V těch zasmušilých chvílích vím, že on humor není schopen přijímat. Vůbec to nemá vyznít tak, že je nehumornej, nazlobenej, nebo cokoliv - prostě tomu říkáme vážnej, většinou spíš ustaranej. Tam humor nedáváme, tam řešíme věci v jiným tónu, duchu. Dalo by se asi říct - když je humor, je dobře a když humor chybí, je trochu dusno. (...) Asi jsem opravdu citlivá na jeho nálady, protože mnou při těch představách projela nepříjemná úzkost. A pak radost, jakou mám, když je veselej. Vlastně je pro mě jeho humor takovej indikátor nálady - jestli je to dobrý, nebo mám být opatrná.”* Kromě této implicitní hranice, kterou rozpozná skrze empatické naladění na Richarda, popisuje ještě tu explicitní, tématickou: “*Napadá mě třeba Říšovo koktání. Nikdy by mě nenapadlo dělat si z toho legraci, to je prostě tabu a je to jasný. Z toho si legraci může dělat jen on sám a to ví, že to se mi na něm moc líbí a dost mě tím zaujal.*“ Dále vzpomíná na situaci, kdy si z Richardova koktání

udělal legraci jeden jejich známý a pak se to zamluvilo: *“Já jsem za ním pak ale stejně šla a v ústraní mu řekla, že mě to mrzí a že to muselo být hutný, ale on na to: “Ježišmarja, to vůbec neřeš, to je v pohodě a může se to stát každému, člověk to musí umět prodat!” a já byla tak ráda, že jsem právě s ním. Je skvělý mít kluka, kterej je sebevědomej a dokáže i tyhle divný narážky přetavit v humor, je to kreativní. Nemusím se za něj stydět, nebo se bát, že by se urážel, nebo že by byl raněnej, smutnej. Můžu tu situaci nechat úplně na něm a věřit, že si to vyřeší. (...) No, humor používá i jako důkaz sebevědomí, že si to nebere osobně. Asi si prostě věří v jinejch věcech a nemá potřebu si něco dokazovat, nebo to brát jako komplex. (...) Koktání, nebo jiný věci, který nemůže ovlivnit, on tím humorem spíš právě odjistí jako tu bombu, nějak se zachrání. Ale nerada bych ho v tom pokoušela, ještě kor já sama, která pro něj chci být oporou a ne přilévat mu do poháru trpělivosti, nebo si z něj prostě dělat legraci z toho, co má nějak dáno. Přišlo by mi to hodně zlý a já na člověka, kterýho miluju, zlá být nechci. A jak se známe, už nějak oba umíme předpovědět, co by toho druhého mrzelo. Každěj jsme v něčem nejistěj, nebo máme jiný věci, ve kterých potřebujeme spíš tu konejšivou náruč, než popichující legraci. Ale konejšivou legraci v případě, když na náš někdo jiný, nebo třeba my sami, ta je v pohodě. (smích) Třeba když já se na sebe zlobím a Ríša slyší, že jsem na sebe hnusná, tak občas kromě objetí něco pronese té “mean Renatě” ve mně, ať nechá jeho přítelkyni v klidu. To je podpůrněj humor.”* Zajímavé na tomto výroku je především definice a vyčlenění strategií naložení s danou situací - *“konejšivá náruč, popichující legrace a konejšivá legrace”*. Toto Renatino vydělení významně inspirovalo model funkcí humoru představený v závěru této kapitoly.

Do této kategorie tedy spadají všechny momenty, kdy producent humoru vyloženě necílil na poškození svého partnera, jeho záměr byl podpůrný a s cílem vyjádřit zájem. Tím se odlišuje od druhé strategie, zařazené do funkce humoru jako uplatňování moci, kde jsou hranice partnera poškozeny úmyslně. Linstead (1985) uvádí, že humor lze použít k posílení norem a hodnot a k jasnému vymezení hranic přijatelnosti - tj. pokud humor posiluje přijímané a dohodnuté normy, zvyšuje vzájemnost. Tato strategie humoru se snaží hranice zmapovat, vyjasnit nebo posiluje ty, které jsou již jasně stanovené. Hay (2000) dodává, že v tomto případě může humor plnit také roli potvrzení příslušnosti k určité skupině (aspekt

sociální identity), a tedy také v případě, kdy jeden z členů skupiny okomentuje osobu stojící mimo (outsidera) a partner se zasměje a tím projeví shodu, že tento člověk do jejich skupiny nepatří, humor posiluje jejich skupinovou kohezi (s. 720).

Strategie čtvrtá: Neškodné škádlení, flirt a pochvala

“My spolu mluvíme jako dva kluci kámoši. Hodně se oslovujeme třeba (ve specifickém tónu hlasu a intonaci) “Hej kámo,” takovým hrozně přehrávaným, kamarádským stylem. Takovým z ulice, skoro až cikánským, se nebojím říct. Je to takový fakt jako přehrávaný...taková kámošská hantýrka.” (Marek)

Během rozhovorů s informanty se ukázalo, že škádlení je dvousečné. Zatímco jeden jeho druh primárně posiluje vztah s partnerem (tzv. škádleným) a dal by se označit za neškodný, druhý slouží především k udržení moci či vyzdvihnutí producenta (tzv. škádlícího) a je primárně zaměřeno právě na pobavení jeho osoby. Škádlení je tedy další strategií, která může fungovat dvěma způsoby. Není nutně vždy antagonistické, ale může fungovat také jako vyjádření péče a zájmu (Strahle, 1993). Stejně jako u humoru pro nastavení hranic proto rozlišuji škádlení “podpurné” a škádlení “mocenské”. Příklady škádlení, které má za cíl dominanci jeho producenta nad partnerem, uvádím v kapitole níže.

Škádlení může posilovat vzájemnost, pokud k němu dochází v rámci toho, co Radcliffe-Brown (1952) označuje jako “žertovný vztah”. V rámci takového vztahu se jednotlivci běžně škádlí a na oko urážejí. Ukazují tím, že si ze sebe umí udělat legraci a že jim nevadí, když to partner udělá také, protože mu důvěřují. Pro *Marka* tato strategie humoru představuje žádanou vlastnost jeho partnerky: *“Humor je pro mě nějaký měřítko správnosti tý holky, když si z ní můžeš udělat prdel a ona se neurazí, nenafoukne.”* Souhlasí také *Renata*: *“Humorem si kluky asi obecně dost testuju! Co vydrží, co znají, jako jakej mají přehled. Vybavuju si taky situaci, že jsme šli jako jedno z prvních rande (...) a dělali jsme si ze sebe srandu hned, bylo to přirozený. Ale říkám si, že jsem to tak měla asi se všema mýma vztahama, že neumím flirtovat ve stylu “Hey baby!”, ale získám si je tím humorem, legrací, nadsázkou. (...) K Ríšovi jsem se dostala právě přes humor. Jeho legrační narážky a situace, kdy si ze sebe dokázal udělat srandu. A jakým způsobem si ji*

uměl udělat ze mě. (smích) I styl jakým ten kluk humor používá, je dost vypořádající. Jestli je nežnej, přímej, oprsklej... A Říša v tom byl hrozně milej, ale zároveň si dost stál za svým a ten humor měl sebevědomej. I já jsem v tom humoru mnohem sebevědomější, než když mám flirtovat napřímo. Myslím, že je to fakt moje zbraň, přes kterou jsem vždycky kluky získávala, a oni mě taky. Takovej teasing v humoru. Já se jinak totiž hrozně stydím a humor je pro mě velmi příjemná a nenucená, bezpečná forma poznávání se a flirtu. Nejvic ještě v týhle fázi vztahu, během těch prvních měsíců, možná i let.” Přidává se také Richard s humorem jako prostředkem k vyjádření (sexuální) přitažlivosti a hry: “Dost mě baví teasing a často Renatě říkám, že jí to sluší, i prostřednictvím humoru. Pochválit jí třeba zadek zcela vážně by mi přišlo vlastně nudný, ale když to zabalím do nějakýho role-playe, třeba to řeknu hlasem někoho jinýho, nebo anglicky s tónem černýho rappera: “Daaaamn, what an ass!” Hned se zasměje a začne dělat takový cavyky jako “Ježiiiš, prosím tě,” který mám hrozně rád.”

Strategie pátá: Přijetí a vyjádření omluvy, uskromnění se, utěšení, ponížení vlastních úspěchů pro potěchu druhého

Na strategii humoru uklidňovat upozornila Johana, která s Jonatánem prohrála v minigolfu a cítila se zoufale - do té doby, než ji Jonatán prostřednictvím humoru utěšil: “No, napadá mě jen ten minigolf, velkej převrat v našem vztahu. Nevím, co přesně teď už řekl. Ale bylo to strašně milý. Uměl si udělat srandu sám ze sebe, necítila jsem se vůbec ohroženě, nešlo tam o hru, ale o nenásilnej zážitek. I když jsem věděla, že je taky docela soutěživej. (...) Byl to první moment, kdy jsem si říkala, jak jsem ráda, že mám po boku zrovna Jonyho. Reagoval neskutečně dospěle a přitom hravě. V ten moment jsem cítila velkou blízkost a bylo mi jasné, že s tímhle klukem jsem tu správně. Hodně to pomohlo - ač já jsem si z toho dělala srandu ošklivou, on nastoupil na úplně jinou notu.” Pro jejich vztah, zdá se, je tato strategie typická a v konkrétním období se opakuje. Johana dodává: “Hrajeme často deskovky a já vždycky všechno prohraju. A Jony mě pokaždý rozesměje a tak trochu utěší nějakou hláškou, příhodou ze seriálu... Povznese tu situaci na jinou úroveň, jako “Neřeš to, nemá to smysl, je to jen hra,” což tam vsune pomocí toho absurdního vtipu. Často sám sebe tak trochu schodí, aby nebyl jako vítěz tak nahoře.

Občas teda vykoupe mě, třeba když se moc vztekám. (smích) Snaží se mě ale spíš rozesmát, což je moc super...asi to potřebuju, abych se netrápila a nepřipadala si neschopně.” Při otázce, čím je v tom ten humor tak specifický a jiný například od chlácholení, dodala: *“To bych si připadala neschopně. Byl by to takovej...divnej odstup. “Ale nebooj, byla jsi dobrá,” je takový možná moc slušný, rodičovský? Humor mi tam sedí víc, bere to můj důstojnosti. Stejně tak já ho tam možná trochu směřuju, (...) abych nebyla smutná, často začnu vtipkovat v momentě, když už vím, že se prohra blíží. (smích) Ale Jony to našťestí vytuší a reaguje na mě, nenechá mě v tom.”* Primární záměr této strategie, tedy podpoření soudržnosti vztahu a podporu druhého, připomíná optikou producenta humoru *Antonín*: *“Když je třeba Anny ve stresu, taky použiju humor, ale milej. Láskyplnej.”* Karel zase přidává aspekt doteku: *“Na Káju platí humor v kombinaci s dotekem. To si u nikoho jinýho nemůžu dovolit. (...) Často si z ní dělám takovou to milou legraci se zjemněným hlasem, například “No to se nám to teď úplně pokazilo, hotová katastrofa! Co budeme dělat?” a přitom jdu k ní a začnu ji objímat, zvedat, točit kolikrát. Tak jako hravě. A ona pochopí, že zase třeba něco hodně hrotí, nervuje se zbytečně a začne se smát.”* a dodává: *“Můj kamarád by mohl mít zlomenou nohu, nebo třeba si popálí obličej, a já místo toho, abych ho litoval, protože lítost ještě nikdy nikomu nepomohla, tak si z něj udělám srandu. Ale samozřejmě jen když vím, že to pochopí a vezme. Řeknu třeba “No vidíš, konečně jsi hezkej kluk!”, ale musí to být opravdu...musím toho člověka mít přečtenýho. A pokud mi na tom člověku nezáleží, řeknu to klidně na féra.”* V poslední větě lze vidět proměnu strategie škádlení ve smyslu utěšení (tj. podpůrná funkce, zájem o vztah) na strategii škodolibého škádlení (funkce k uplatnění moci producenta, viz níže).

Humor dokáže zprostředkovat sdělení omluvy nebo přiznání chyby (Graham et al., 1992; Hay, 2000) tím, že vytváří bezpečnou půdu pro sdělení, která se často obtížně vyjadřují (Ziv, 1988). *Richard* je toho příkladem: *“Mám takovou strategii na omlouvání se Renatě. Občas mám sklony se zakabonit třeba ve chvíli, kdy je doma velkej nepořádek. Rychle to našťestí odezní a já vidím, jak ona chudák čeká, až se zase “odnaštvu”. Tak za ní pak chodím a místo, abych se omluvil, dělám vtipky často mířené na sebe. (...) Ona je na mateřský a má toho dost, tak řeknu třeba: “To je nehorázný, vid’, když ti nějaký divnej pán*

přijde domů ze stavby a začne komentovat, jak doma uklízíš. Mám ho vyprovodit?” Pak se začne smát a je to dobrý.”

Strategie šestá: Oživení momentu, probuzení energie

Strategie používání humoru jako prvku “rozptýlení” či zkrátka jen pobavení se ve všední, nezábavné situaci, je typickým znakem vztahu *Marka* a *Mariky*. Oba příklady použití této strategií v rozhovorech zmiňují opakovaně a naprosto se shodují v účincích, které tento humor na jejich vztah má.

“Pravidlo, kterým já se snažím řídit, že něco fakt jako fádního, šedivého (...) udělat nějakým způsobem zábavnější. Samozřejmě jsou pak situace, kdy přijde člověk unavený z práce, musí toho hrozně moc řešit, ale stejně se tam vždycky snažíme nějaký humor propašovat, i kdyby měl být úplně debilní. (...) Humor v tom páru je pro mě o nějakým milým zpříjemňování každodenních, jinak šedivejch, situací.” (Marek)

“Když se nudíme, tak jeden z nás začne dělat úplně nějakou ptákovinu, která tu situaci posune o level dál a z té nudy se stane téma třeba k hovoru. (...) Nebo hrajou nějaký songy a Mára do toho začne zpívat a dělá ze sebe úplněho joudu.” (Marika)

“Oživení momentu” někteří autoři (př. Hay, 2000, Butzer a Kuiper, 2008) označují jako obecnou funkci humoru typickou pro téměř všechny situace, kdy je humor používán. Já se rozhodla tento fenomén vydělit, jelikož ho informanti často popisovali jako konkrétní vyvinutou strategii s jednoduchým cílem povzbudit dobrou náladu v páru. Vnímám ji jako strategii vhodnou pro zvláště dlouhodobé vztahy, případně pro ty dny, kdy se partneři vídají jen večer po práci a chtějí se rozptýlit. Humor je zde cílem celé konverzace, nikoliv jejím prostředkem (př. při hádce, pro utěšení apod.). Potvrzují to výpovědi například *Johany*: “Navíc u Jonyho se mi líbí, že humor používá tak jako...lehce. Pořád, trochu. A snaží se jím situaci vylepšit.” nebo *Antonína*: “Ve vztahu může být občas situace, kdy přijde nuda, nebo taková šed’ dní. A vědomá legrace tu šed’ rozproudí. Chceš tomu druhému udělat radost, vidět ho v dobrý náladě, protože to znamená dobrou náladu i tvoji.”

Strategie sedmá: Pomoc při hádce, odpuštění

Marika k situacím, kdy humor pomáhá deeskalovat konflikt a hádku: “Třeba když se opiju večer, často ještě k tomu s mýma kamarádama, nebo po práci s kolegama, tak je Mára samozřejmě druhej den naštvanej, což je pochopitelný, ale pak nějakým způsobem se humorem dokážeme nějak přenést. A většinou, ač by to možná mělo být naopak, je to právě Máry zásluhou...že ustoupí od toho nazlobení a odpustí mi. Já jsem totiž v tu chvíli plná výčitek a hlava mě bolí jako střep, nejsem ready vtipkovat. A to, že on si z toho začne dělat legraci, nás zase hrozně spojí a dodá mi to naději v to, že je to vlastně dobrý, že mě neodsoudil. Myslím, že to jsou teď nejhorsí situace za celej náš vztah asi. A je to díkybohu tak...je to fakt jeho zásluha, jeho humor a jeho tolerance, který nás z toho dostanou ven a pomáhají tohle zvládnout.” Spolu s touto strategií humoru paralelně vystupují na povrch také některé další, nejčastěji ipsativní funkce (obrana, coping), jak lze vyčíst z Mariky dodatku: “A já cítím, že to ale občas dělá trochu i pro sebe. Hodně pro mě, ale i pro sebe, abychom se nemuseli hádat. Já se totiž pak stydím většinou ještě hodně dlouho a často na to narážím. A to ho podle mě štve a chce tomu co nejvíc předejít. Vlastně cítím takovej spadlej kámen ze srdce, že je se mnou ochotnej se bavit dál i přes to, jaká jsem zase v noci byla. Neřekne třeba “Ok, tak tohle byl konec, já se s tebou rozcházím,” nebo: “Hm, já se na tebe nemůžu koukat, jdu se projít,” ale prostě tam se mnou chce být a bavit se o něčem jiným. Přijímá mě takovou. A já se pak přidám a dělám si ze sebe taky legraci. No, občas je tam ale tenká hranice. Hlavně z jeho strany, protože je Mára pořád naštvanej a když já to přeženu a moc to zlehčím, naštve se zase třeba. Nebo je rozmrzelej, odejde, je toho moc. Musíme hodně opatrně, ale cesta ven to je. Když se na to kouknu ještě těma emoce, moc mi to tu náladu nezlepší, protože vím, že jsem něco udělala špatně a chovat se takhle nemám...když to takhle blbě řeknu...nebo...vlastně to neříkám blbě, je to tak, nemám se tak chovat. A ospravedlní mi to tu situaci, cítím, že jsem to fakt zkazila.” Naráží zde na fakt, že humor v tomto případě nemusí nutně potěšit. Je pouze katalyzátorem a potvrzením toho, že situaci lze zvládnout. Reakce smíchu na něj může být v tu chvíli sice úlevná, ale neplyne z autentického pobavení se nad situací. Marek dodává: “Nemám rád, když Marika pije a opije se. Ono je to vlastně docela často a má většinou takový ty opilý stavy, kdy upadá do nějakých jako depresí a super vážnosti a hrozeb, a tam mi právě vadí, že ten náš hezkej

escapismus humorem a pohoda, nadhled mávnutím kouzelný hůlky úplně zmizí a já v ní v tu chvíli toho parťáka jako nemám. No a kdybych chtěl, aby to bylo nějak jinak, tak bych chtěl, aby prostě bylo tak, že když se spolu někde napijeme, aby se ten humor třeba, možná víc umocnil, se tím alkoholem přiživil, než aby byl tím chlastem uhašenej.” Jelikož se však řídí svým pravidlem “*vnášet humor do všech situací, ve kterých nechci zůstat*”, také v tomto případě humornou poznámku vytáhne.

Pokud je humor použit ve správný čas a podpůrnou formou, napomáhá v bezpečnějším řízení, vyřešení a bezpečnému uzavření konfliktů (Hall, 2013) a může reprezentovat přijetí od partnera, který se jeho pomocí snaží konflikt ukončit (Bippus et al., 2011).

Dřívější výzkumy naznačují, že jak u mužů, tak u žen humor použitý v konfliktních epizodách pozitivně souvisí s náklonností, případně snahou o rozveselení druhého, a negativně koreluje s projevy agrese, frustrace, defenzivy (Johnson, 2002), hněvu a hostilního chování (Cohan a Bradbury, 1997). Přesně z tohoto důvodu jsem se rozhodla strategii humoru v moderaci konfliktu rozdělit na dvě. Tato je zaměřená podpůrně, níže proběhne seznámení s druhou, hostilní podobou.

B) Ipsativní funkce

Tato funkce zahrnuje produkci humoru za účelem pomoci sobě samému, jako jedniná z funkcí, prezentovaných v této práci, se nesnaží přímo působit na partnera.

Strategie osmá: Zvládání stresových momentů (copingový mechanismus)

“Já třeba víc křečovitě používám humor v situacích krizových, kdy se od toho tématu snažím odvést pozornost, ale vlastně mi to nejde...je poznat, že je to trochu na sílu. Snažím se uvolnit a rozmělnit stres...takovej obrannej mechanismus, abych se nerozbrečela.”
(Johana)

Funkci humoru ve vyrovnávání se se stresem identifikovala řada výzkumníků, například Pogrebin a Poole (1988), Fink a Walker (1977) nebo Ziv (1984). Humor, který je používán jako copingový mechanismus, Hay (2000) rozdělila tuto funkci do dvou dalších kategorií - zvládání kontextového problému a zvládání bezkontextového problému.

Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma typy tkví v tom, že první typ zahrnuje problémy, které potřebujeme překonat, abychom přežili rozhovor, a druhý problémy, které potřebujeme překonat, abychom přežili v životě, nebo v určitém období našeho života. Tohle rozdělení jsem se rozhodla do svého modelu nakonec nepřijmout, ale za zmínku jistě stojí. Vyrovnavání se s kontextovým problémem totiž popisuje například Marek: *“Když se stane nějaká, zdánlivě nevinná situace, my ji dovedeme do hrozného extrému. Příklad: Mari mi řekne, že se na ni usmál nějaký kluk v metru, a já začnu dělat najednou strašně pohoršeného, jakože je hrozná flundra a chlípnice, s tím, že sáhneme přesně po těchto slovech a občas i hůř.”* nebo Karolína: *“Když je někdo vystreslej, hned mám tendenci vtipkovat, aby se to zlepšilo. (...) Nejdřív to asi dělám trochu kvůli sobě, protože jsem jakoby vystreslá a nechci být, nebo, v druhém případě, jsem v místnosti s druhým člověkem ve stresu, a nechci být,”* a dodává: *“V tu chvíli mě rozesměje skoro všechno, protože si prostě chci pomoci. Jako vážně, vážně rozesměje.”*

Nutkání sáhnout po humoru v rámci vyrovnání se s obecnými, dle Hay (2000) bezkontextovými, potenciálně ohrožujícími a stresovými událostmi, sdílí hned několik informantů. Mezi nimi je Antonín, který si dělá *“srandu ze smrti, která stejně jednou přijde, tak proč bych se jí měl bát,”* nebo jeho přítelkyně Anna: *“Já tu hranici mám blíž, než Tony. Takhle - poznám tu hranici v momentě, když slyším jeho. Občas se na první dobrou třeba zasměju, nebo mě šokuje, ale v dobrým. Ale pak si zpětně říkám, jestli to už nebylo moc, jestli to vlastně bylo morální a svědomí mě pak trochu hryže za to, že se směju smrti a tak. Ale asi záleží i na tom, jaké mám den, občas to člověk holt tolik neřeší, když je třeba naštvanej, unavenej z něčeho, tak se to tam dá dát. No, ale občas právě, ne být to Tony, asi se tomu nesměju...jako kdyby to řekl někdo jinej, než on.”* Na jejich příkladu lze pozorovat, že tato strategie humoru může být tak trochu indukovaná - přejde na partnera, který ji přijme jako součást jejich vztahu, nebo minimálně udělá tu výjimku, že to svému partnerovi “odpustí”, protože ho zkrátka přijímá takového, jaký je. Žertování o něčem krvavém, děsivém nebo depresivním je mimo jiné častým příkladem humoru jako copingové strategie (Cann, Calhoun, & Banks, 1997; Storey, 2003; Ziv, 1988).

Renata se pustila do tématu, které pro ni bylo těžké už jen uvést, je pro ni totiž tabu: *“Moc neumím mluvit o sexu. Třeba přesně vím, co bych chtěla, aby dělal, jak bych co chtěla, ale bez humoru to říct nedokážu. (...) Vlastně i s humorem je pro mě náročný o tom mluvit. Jako ale jinak humor do sexu patří, my se během toho často něčemu zasmějeme a je to svým způsobem dost refreshing. (...) Humor je pro mě bezpečná forma komunikace. Mluvení o sexu hroznej cringe, nedávám to, myslím si, že to není vhodné. A třeba se pak zaseknu, připadám si dost divně, je to strašně náročný... Po tolika letech by člověk čekal, že budete všude in sync a bude to všechno jako po másle, ale některý věci tak stále nejdou. A tím nemyslím jen sex jako takovej, ale právě i tu schopnost se o tom bavit, jak by to člověk chtěl jinak. Já jsem v tom jako dítě, neumím pojmenovat určitý části těla a to se potom nabaluje samozřejmě a trápí mě, že mi to nejde. Když se jakoby...snažíme o něco, musela bych to zase všechno popsat tím sebeshazujícím humorem, neumím to říct vážně, to co chci a co potřebuju. Potom je to ale pitomý, protože když se tomu směješ, vysíláš mixed signals o tom, jestli je to pravda a hlavně jestli je to SEXY. Je tam tenká linie mezi tím. Chtěla bych se to naučit říkat vážně, protože to je pak prostě přitažlivější. Než: “Haha, tohle by asi bylo divný, co, haha!”.* Chci se ním o tom už dlouho pobavit a zjistit, jak to má on...*třeba na něco přijdeme.”* O chvíli později si sama odpověděla návrhem řešení: *“Možná kdyby tu konverzaci načal on a nějak mě tím provedl. Nebo kdyby mi řekl, že se o tom můžeme zkusit bavit i v humoru, že mě bude brát vážně. Pro něj je ta komunikace dost důležitá a když vidí, že mě něco trápí, chce se o tom se mnou hned pobavit, a to i včetně mých pracovních problémů, čehokoliv. Takže vím, že se v tom stopuju já sama, ale v tuhle chvíli si fakt v tom humoru připadám taková lapená. Chtěla bych to umět jinak. Třeba když si představím nějaký fantazie, který mají chlapi rádi, třeba role play. To si fakt nedokážu ani za nic představit, že bych dokázala s vážným obličejem. U toho bych se hned musela smát, to by nešlo přeci. (smích)”* Úryvek jsem nechala v této, téměř nezkrácené, délce především proto, jak příhodně ilustruje silně zakořeněnou tendenci používat humor jako copingovou strategii. *Renaty* způsob sebereflexe a pozastavení se nad tématem umožňuje nahlédnout hlouběji do emocí, které celá situace vyvolává. Proto je tento úryvek tak klíčový - ukazuje, že nevědomá strategie humoru s cílem chránit *Renaty* ego před *“ztrapněním se”*, jí zároveň zneschopňuje ve vyřešení situace tak, jak by chtěla.

To poukazuje na fakt, že strategie a funkce humoru jsou občas skutečně používány nevědomě, a nebo se proti jejich (vědomému) používání jen těžko bojuje.

Humor jako tzv. “zachování tváře” (z angličtiny *face-saving humor*) bývá používán k vyjádření přitažlivosti a zájmu o druhého partnera a k usnadnění potenciálně nepříjemných rozhovorů (Miller-Ott a Linder, 2011). Plní zde funkci zmírnění napětí, což podporuje Adelmanovo (1991) tvrzení, že humor v podobě her, parodií a flirtovného škádlení pomáhá partnerům mluvit například právě o sexu a zvládat s tím spojené napětí.

Strategie devátá: **Obrana**

Potřebu bránit se v krizových momentech konverzace, kdy se stane něco, na základě čeho by si z nich druhý mohl udělat legraci, vyjadřuje Johana: “*A vtipný je, že mi funguje jen ten můj humor. Je sice křečovitej a trapnej, ale já se jím uvolním. Jakmile si někdo dělá legraci ze mě, když jsem takhle vystresovaná, už to nedávám. Nemám tolik nadhled. Musím to říct já, ale druhá strana se musí zasmát.*” Obrana je kategorie, kterou Ervin-Tripp a Lampert (1992) používají pro Zivovu (1984) funkci: “*potřeba chránit sebe sama tím, že identifikuji a popíšu svou slabinu dříve, než to udělá někdo jiný*” (s. 62).

Ten “*někdo jiný*”, například jak popisuje Karel, místo toho může reagovat tak, že začne tuto skutečnost vyvracet, nebo se začne smát. Strategie obrany často může souviset se strategií kontroly druhých (viz níže), “*(pozn. Karolína) Necháává se rozesmát když je v tenzi. Myslím, že i v tu chvíli tam sama nejvíc nějaký humor dává. Občas je trochu ironická, nejčastěji taky právě sama k sobě. Trochu se shazuje. A ostatní jí to vyvrací, já hlavně teda.*” (Karel) O prakticky stejném případě z pozice producenta humoru hovoří také Renata: “*Ráda si dělám srandu sama ze sebe, ať už za účelem pobavit tím druhé, uklidnit je, nebo uklidnit sebe. (smích) Baví mě nebrat se vážně, ač to teď zní, jako bych byla hrozně nad věcí. To určitě tak nemyslím, spíš je mi tenhle typ “goofy humoru” přirozený. Asi zase záleží jak s kým, možná dokonce i víc než na tom kdy.*”

C) Funkce uplatnění moci

Pro představení další funkce humoru je příhodné použít citaci z rozhovoru s Antonínem: “*Občas humor používáme vlastně v docela dost smutných situacích. A ne*

vždycky s cílem pomoci, nebo ulehčit. Občas si taky rýpnout, dát najevo třeba moc, nebo někoho komunikačně přeprat v tom, že si z něj dokážeme udělat “chytrou legraci”, něco, čím ho shodíme. Nebo naopak ho setřeme a jinýmu pomůžeme.”

Jonatán odpovídá na otázku, zda je humor mocenská záležitost, takto: *“Asi jo. I z hlediska toho smání se ostatním lidem. Tomu, kdo je větší trdlo, než jsme my. A i nám by se to asi někdy mohlo stát, ale zrovna v té situaci nejsme. Možná? A hezký pak je, když to ten druhý ustojí a zasměje se taky. Nebo na to reaguje humorem zpátky.”*

Funkce humoru k uplatnění moci nad cílem vtipu se od ostatních funkcí odlišuje zejména tím, že téměř výhradně z ní benefituje pouze producent škodolibého vtipu, hostilní poznámky nebo připomínky nějaké nepříjemné křivdy z minulosti. Benefit se může plynout buď z toho, že se sám pobaví, nebo se mu podaří docílit toho, že partnera dostane tam, kam chce (vyhne se hádce, přinutí ho k odkládané činnosti nebo omluvě). Tato funkce humoru je potenciálně škodlivá pro vztahovou soudržnost, jelikož z interakce s producentem humoru si lze snadno domýšlet, že k vám chová negativní pocity, případně mu na vás nezáleží (Butzer a Kuiper, 2008).

Strategie desátá: Negativní moderace konfliktu

Hned několik informantů udávalo příklady, ve kterých humor situaci konflikt buď podpořil, nebo se jeho pomocí odložil, což nepovažují za pozitivní. Jonatán pozoruje tuto strategii v chování Johany: *“My se s Johy ještě nepohádali a dost kolem toho kroužíme. Johy mi říkala, že ještě nechce, abych ji poznal takovou, jaká je v nekomfortních situacích. Podle mě tedy dost polyká nějaký nepříjemný věci humorem. Nebo od nich utíká jinak, třeba změnou tématu.”* Campbell a Moroz (2014) tvrdí, že tato strategie v sobě ukrývá obrany producenta natolik silné, až ho oslepí a je mu jedno, jaké nepříjemné pocity ve svém partnerovi může vyvolat. Konflikty mají poté tendenci se natahovat - a to ať už je podobný (vyhýbavý) humor použit ještě před nimi, nebo přímo během nich. Svůj příklad udává také Luděk: *“Je to jako při hádce. Ona to vlastně taková hádka je. Když něco řeknu a je to nemístný, přidá se ke mně a začne to hned říkat jeden druhému. Ale spíš začne jen okřikovat mě. Jakmile člověk na to něco odpoví, ten druhý má okamžitě připravený další argumenty. My se s Lucií nehádáme, protože já si ty svoje argumenty musím rozmyslet.”*

Vypadá to tak, že já něco řeknu, často je to právě ta humorná poznámka, ona na to něco odpoví a já jdu pryč, protože si ten argument musím rozmyslet. Pak na mě křičí, že se se mnou nedá hádat.” Svě tendence tuto strategii používat přiznává také Karel: “Stejně tak to mám v rámci těch hádek, nebo když chci druhému něco vytknout. Asi málokdy to řeknu napřímo. Spíš si z něj tak jako vystřelím.”

Humor, který vyvolává nebo podporuje konflikt, je jednou ze tří obecných funkcí, které Martineau (1972) popisuje ve svém modelu humoru. Přidává se k němu také Bippus (2000) tvrzením, že takový humor může záměrně ponižovat druhého účastníka, vnášet do vztahu agresivní náboj, který partnery rozděluje, či vyjádřit jasný nesouhlas s jeho chováním. Dodává, že vyjádření humoru je v tomto případě komentářem formulovaným konfrontačním tónem hlasu tak, aby působil sarkasticky. Martin (2003) při popisu negativních stylů humoru upozorňuje na to, že zejména v případě agresivního humoru jsou narážky formulovány tak, aby cíleně ponižili komunikačního partnera, uvedli ho do rozpaků nebo podpořili jeho naštvání a tím odstartovali konflikt.

Strategie jedenáctá: **Kontrola druhého**

Marek, který humor dle svých slov používá v mnoha případech “na sílu” a snaží se jím rozhovor cíleně posunout na pozitivní notu, tvrdí: “*To rozseknutí té situace, která nemá kam plynout, tam je to prostě na sílu, já ho tam fakt vnesu a potřebuju, chci a cítím, že je tu situaci třeba ukončit.*” Na této konkrétní větě lze demonstrovat, že ač se za jeho chováním může obvykle skrývat dobrý úmysl a pomoc druhému, nejčastěji Marice, primárně plyne z potřeby “*sám sobě usnadnit bytí*” a vyjít vstříc své potřebě. O tomto jeho pnutí, nebo tendenci humor používat k moderaci konfliktu, dle jeho slov Marika ví, to mu stačí. Je ve své pozici výrazně dominantní a Marika si této jeho vlastnosti většinou cení a ráda zůstává spíše v submisivnějším postavení - sama v průběhu rozhovoru zmiňovala, že ona to tolik neumí a je ráda, že Marek ano a “*šlape do toho*”, když uzná za vhodné. Marek popisuje: “*Tím humorem často zlehčujeme nějaký stiuace a děláme si srandu ze sebe, tak Marika má tu hranici ale níž, než já. (...) Jsou situace, kdy Mari na ty vtípky už fakt náladu nemá, ale já si je prostě pořád dělám, protože je to prostě fakt můj způsob nějakýho úniku a katarze emoci. (...) Ale je pravda, že i když Marika v tu chvíli na ty vtípky náladu nemá a*

snaží se mě utnout, tak já prostě nepřestanu a nedokážu si asi vybavit situaci, kdy bych ji tím humorem nakonec nezlomil. (...) Když jsme na nějakým mrtvým bodě třeba, většinou jsem to já, kdo to pak rozsekne. Přestanu být zakouslej do toho problému a chci tam zase tu srandu. A to je chvíle, kdy tam Marika tu srandu nechce, je vidět, že kope kolem a chce to ještě racionálně řešit, ale já tam ten humor prostě dám. A vlastně snad vždycky to funguje v tu chvíli. To je takový další moje pravidlo - ten humor klidně přežeň, i kdyby to bylo hodně trapný v tu chvíli a přišlo to vtipný jen tobě, ale žeň ho do extrému. Ona tohle pravidlo zná, my ho máme nahlas pojmenovaný. Je vidět, že v tu chvíli, kdy je toho na ni moc, tak se sekne a nechce, ale pak prostě povolí. Takže to jsou takový momenty, který ještě musíme ladit.” Dalo by se polemizovat, do jaké z funkcí a strategií tento humor spadá. Nakonec je uveden tady, jelikož jako hlavní, nejvíce vystupující, znak vnímám Markovu snahu vzít situaci do svých rukou a rozhodnout se nejen za sebe, ale také za Mariku, že tento způsob vyřešení konfliktu je pro oba ten správný. Nejvíce se tedy, dle mého názoru, zde manifestuje kontrola. Samozřejmě je to však mix více funkcí - moderace konfliktu, mapování hranic, obrana. Tak je to ostatně v mnoha případech humorných momentů, které je možné lépe uchopit třeba právě jejich rozdělením na prvočinitele a poté se bavit o tom, co se mezi partnery vlastně děje a jak se v tom cítí.

Další moment, ve kterém se mísí role utěšování a kontroly popisuje *Johana*: “*Jednou se nám to stalo s nějakou počítačovou hrou s Jonym, která byla na rychlost a během jsme skoro nemluvili. Prohrála jsem a byla pak autenticky naprdlá, dost jsem nadávala. Ani ne tak na Jonyho, jako na nespravedlnost té hry. Zjistila jsem, že Jony i tak zareagoval, ale možná víc empaticky, v tom “milým utěšovacím tónu”. To mě tehdy bavilo, tak jsem ho trochu nechala, ať se sám snaží utěšovat, a sama jsem se hrozně bavila tím, jak si myslí, že se zlobím a něco s tím dělá. Měla jsem na něj blbý, sarkastický poznámky, rádoby vtipný, který ho maličko nutily k tomu, aby pokračoval.”* Na tomto příkladu je krásně vidět tendence udržet “předstíraným” humorem partnera tam, kde je nám líbo - zejména pak tam, kde to sytí naše ego (Martineau, 1972).

“Vzpomínám si na jednu situaci, kdy se do mě Karol dost navážela kvůli té naší situaci. Byla unavená, přepracovaná. Bral jsem to s rezervou, tak jsem se snažil dělat

vtípky a nějak tu situaci zpestřit humorem, zahrát do outu. Pořád jsem jí ty našťvaný výlevy vyvracel. (...) Ptala se, proč se k ní už nenastěhuju, že už nemůže dlouho čekat. Tak jsem jí tam házel vtípky jako "To bys fakt chtěla? Takovýho bordeláře? Bych ti to tu celý přece zošklivil," a obecně se snažil naladit to spíš na pozitivní vlnu, abych změkčil to strašně vážný, hnusný téma, který jsem opravdu neměl náladu řešit. Hodil jsem jí tam ty vtipy ještě aspoň čtyři a ona pořád nereagovala, začala se zlobit naopak ještě víc, že jsem dětinské a zbabělej vyřešit si to." popisuje Karel. Snaha nasměrovat Karolínu ke změně chování, protože na hádku neměl náladu, případně ji dokonce přemluvit, že stěhování ještě není dobrý nápad, lze také nazvat kontrolou. Další z patrných strategií je zde obrana, každopádně více vystupuje role kontroly a přesměrování pozornosti Karolíny jinam. O podobných situacích se zmiňuje také ona: "Občas v tom svym tématu potřebuju ještě zůstat. Ale třeba....no, nechci ho ranit a vycítím, že on už se o tom třeba bavit nechce, tak mi dá takovej signál. (...) Jsou tam občas momenty, kdy je ten humor fakt nasrávací. Kdy se o něčem prostě nechceme bavit a chodíme kolem toho. Nejde to nijak uvolnit. Hlavně já se v tom nemůžu uvolnit. Karel se fakt snaží, řekla bych, ale já ne. Nebo snaží...zlehčuje to na můj vkus moc. Říká mi pak, abych se nesnažila číst mezi řádky, abych nebyla tak upjatá, ale pak prostě spadneme do bodu mrazu a jsme oba takový rozmrzelý."

Luděk mluví o snaze humorem upozornit Lucii, že dlouho telefonuje: "Když Lucie telefonuje s někým a já třeba řeknu nějakou poznámku na to, s kým mluví, většinou když už fakt chci, aby dovolala. Já často mluvím do jejích telefonátů, to ona nesnáší. (...) Většinou na mě ječí, abych do toho nekecal." Pokud se podobné kontrolní tendence mezi partnery objevují často, znemožňuje jim to konstruktivní vyřešení problému (Miller-Ott & Linder, 2011), neboť producent touto strategií tak trochu naznačuje, že se konfliktů s partnerem straní/bojí. Něco jim zkrátka znemožňuje promluvit si s partnerem napřímo a proto zástupně využívají humoru, který může být snazší a dá se z něj potenciálně vycouvat (Hodson, Rush & MacInnis, 2010).

Kontrolní funkci identifikovala řada badatelů, například Martineau (1972), Ziv (1988) a Graham et al. (1992). Jakýkoli humor (narážka, vtip, grimasa), jehož cílem je ovlivnit chování druhých, je klasifikován jako snaha humor kontrolovat, a který slouží k

regulaci chování druhých. Jeho následkem může být od přilákání lidí k jídelnímu stolu, připomenutí, aby si někdo nastavil budík, až po pokárání za nevhodné chování nebo snahu donutit někoho k žádoucímu jednání. Je zřejmé, že úroveň uplatňované moci se v jednotlivých případech liší. Jelikož jsem se však během rozhovorů s informanty nesetkala s vícero případy, kde by kontrolu bylo třeba dle intenzity odlišit, nepovažuji za nutné tuto kategorii rozdělit na dílčí podkategorie, které by přesněji odrážely stupně kontroly. Dalším důvodem je následování trendu v odborné literatuře, kde je termín "*kontrola*" obecně přijat (Hay, 2000; Martin, 2007).

Kontrola se také, jak již bylo zmíněno, často protíná s dalšími funkcemi, často z ranku funkce ipsativní, jelikož je zaměřena na regulaci svých emocí, ale liší se tím, že je v humoru použita tendence ovládat, určitým způsobem regulovat chování partnera dle svých představ. To obecně ipsativní funkce nezahrnuje. Dalo by se také očekávat, že v kontextu partnerských vztahů je tato strategie používána celkově podpůrnějším způsobem, než například na pracovišti nebo v jiném hierarchicky uspořádaném prostředí, kde bude humoru s cílem kontrolovat figurovat sám o sobě (Holmes a Marra, 2002).

Strategie dvanáctá: *Silové nastavení a překračování hranic*

Humor může zpochybnit stávající hranice, pokusit se stanovit nové nebo vytvořit či, jak upozorňuje Hay (2000), udržet hranice tím, že někoho z přítomných uvede v příklad a tlačí tím partnera do modelového chování, které mu není vlastní. Tato kategorie již byla do jisté míry diskutována v části předchozí. Oproti podpůrnému mapování hranic se tato vyznačuje vědomým překročením hranic, či jejich cílenému nabourávání. Oproti škádlení, které je často jednorázové, je překračování hranic opakované, či v čase kontinuální. Je také zacílené, na posunutí partnerových hranic tam, kde je dobře mně, případně soupeřit s partnerem o to, kdo vydrží víc. Příkladem může být situace popsána *Antonínem* a *Annou*. "*Anny něco nějak přehnala, na to já jí reagoval dalším smečem a tak to jelo, nemohli jsme přestat a už jsme se dostávali na krev. Já jsem jí pak říkal "Hele zlato, nemůžeme v tomhle kvantu humoru pokračovat. Nemůžeme to tak přehánět. Srandu si ze sebe udělat můžeme, ale pinknout si jen tak párkrát. Ne rozjet tam turnaj."* (*Antonín*) Svůj úhel pohledu popisuje také *Anna*, která reflektuje své myšlenky v tu chvíli, kdy se její hranice posouvaly

a ona zvažovala, jak na Antonína zareaguje: “No těch situací mě napadá víc, bylo to totiž opakovaný, já udělala totéž mnohokrát. Bylo to u kamarádů. My všichni pořád vtipkujem a...noo...Tony tam začal něco rozjíždět na mě, na moji osobu. (...) Možná se to trefilo zrovna do chvíle, kdy jsem tohle už nedokázala přijmout, nebo se to událo ve chvíli, když jsme už byli opilí, protože to je taky dost možný. Co se emocí týče, byl to neskutečněj boj sama se sebou, jestli to nechat být, nebo se ohradit. **Byla to hrozně nepříjemná volba mezi tím, jestli chci být za “tu nudnou holku, co si ze sebe neumí udělat legraci a kazí tu všem dobře rozjetej večer” a “tu blbku, který se za tuhle věc můžeme smát a ona si to nechá líbit”.** Zároveň mi tam pořád běhaly dvě hlavní myšlenky - “To je jen vtip, prosím tě, neřeš to,” a “Na každým vtipu je něco pravdy - a on si tohle opravdu myslí? A ostatní si to taky myslí, když se tomu smějí?” a zase “Nebo je to opravdu jen vtip a nikdo to nebere vážně, nesmějou se tobě, ale smáli by se čemukoliv”, jo? A teď jak se mám zachovat. Bud’ jsem mu to vracela zpátky a čekala, co vydrží on, nebo jsem byla smutná a ponořená do vlastních myšlenek, protože mě to zamrzelo a pak se mi honily hlavou tyhle věci. Většinou docela dlouho, klidně celej večer. Zároveň si myslím, že mě to přešlo v momentě, kdy si toho Tony všiml, že jsem zkleslá. Většinou pak řekl “Ale nebud’ smutná, to byl jen blbej vtip, to neřeš,” (vlídně) a já na to “Ale tak tohleto mi neříkej, jako,” (křehkým, zlomeným hlasem) a bylo to rázem dobrý. Nebylo to nikdy jako nic hroznýho a vážnýho, ale člověka to prostě zamrzí. A jakmile se to nastřádá, je třeba to řešit vážněji a fakt se snažit vyhnout se těmhle maličkostem, který bolejí.”

Pokud je překročení hranic testující, je z role producenta myšleno dobře a jeho partnerem je také takto vyhodnoceno, výsledky nemusí být ničivé, jak popisuje Johana: “Pomáhá mi se zastavit a podívat se na to očima toho druhého. Vím, že to nemyslel špatně, jen je to jeho způsob, jak mě rozesmát. Vím, že zná mou oblibu černýho humoru a tím pádem si může myslet, že to vezmu dobře. Klidně bych to na oko vzít dobře mohla a vrátit mu to, ale v minulosti se mi dost nevyplatilo nechat si tahle pomalu překračovat, posouvat hranice. Jakmile to tomu člověku neřekneš, nepozná to a bude je pak přerušovat dál. Což nebude jeho chyba, ale tvoje zodpovědnost. Žes to neřekla. Takže proto. Snažím se hlídat, kde ta moje zodpovědnost je.” Délka vztahu ale nutně nemusí znamenat větší

naladění jeden na druhého v humoru, ale spíše (potenciálně) větší pochopení svých úhlů pohledu. Na tuto poznámku *Johany* reaguje například *Lucie*, ale s opačným nábojem: *“Ted’ se víc známe. Nevím, jak líp to popsat, asi je pro mě zkratka čitelnější a myslím, že on taky už ví, jakéj humor já ocením a jakéj spíš ne. Pak mě o to víc naštvete, když řekne něco fakt trapnýho a v blbou chvíli, vyloženě mířenýho na to mě naštvat. Zná mě, ví, že to neocením a rozhodně to myslí jako útok.”*

Snahu humorem poukázat na bolavá místa druhého (případně celého vztahu) s cílem donutit jej reagovat, popisuje *Karel*: *“ Ona to Karol našťestí ani moc nezkouší. Ale dřív si začala trochu utahovat z mojí ex přítelkyně a té naší divné situace. To je na mě moc, pořád to bolí, je to otevřený a není třeba se o tom tímhle způsobem bavit. Většinou jí v tuhle chvíli řeknu, že je mi to nepříjemný a třeba jedu domů. (...) Hned nás to otráví. Hned to najednou...jako...jako kdyby neplatilo to, na čem jsme se dohodli. Nějaký nerespektování té situace. Naštve tě to ještě víc, protože máš pocit, že ten druhý tě přece pořád nechápe, i když jsi mu to vysvětloval už tisíckrát. A je to útok, normálně na tebe jde a chce tě vyprovokovat. A to nemám zapotřebí.”*

Strategie třináctá: Škádlení, vysmívání, upozorňování na křivdy z minulosti

Málokdo z informantů sám přiznal, že ho baví škodolibě shodit partnera. Pro lepší definici této strategie by se jistě nabízel experiment. Častěji se stávalo, že informanti při popisu nepříjemných situací spojených s humorem vzpomínali na moment, kdy se jich dotkla škádlivá poznámka jejich partnera, případně se při nich snaží být nad věcí. Zajímavá dynamika je v tomto ohledu mezi *Annou* a *Antonínem*. *“Možná je to o tom toho druhýho maličko shodit, aby ho pak bylo možný zase ho utěšit. (smích) Hraje to s tou energií, nudou přes den,”* říká *Anna*. Zlomyslné škádlení používá k nabourání nudných dní, trochu také k pobavení sebe sama a kontroly partnera (hraní si s ním bez ohledu na jeho hranice).

Zajímavé je vyjádření *Antonína*: *“Její humor je často narázkovej. Nejde přímo na věc, ale občas je štiplavá, hlavně na mě. Asi ví, že já to unesu. (smích) Prostě si dělá srandu z mých velkých nohou a mýho ošklivýho velkýho nosu, nebo že prdim, krkám a takovýhle věci, což k životu tak nějak patří. Někdo by to mohl pochopit zle a urazil se třeba, ale já vím, že jsem ošklivej a mám koňskej ksicht, takže je to jako s tou smrtí - nic s*

tím neudělám, tak proč to brát vážně. Narodil jsem se tak, musím s tím žít. (...) Já se totiž radši zasměju než naštvu.”

Lucie se zamýšlí nad situací, zda by bylo nyní místě hovořit s Ludkem o humoru a hledat společný průsečík: “Oslovit jeho humor...já to asi ani nepojmenovávám jako humor, ale „ty kyselý připomínky“. Bohužel žádné debatě není příliš otevřen.” Raději tedy jeho strategie, které se jí dotýkají, “nechá být”. Luděk přináší pohled z druhé strany. Lucii vnímá jako někoho, kdo se nechá natolik zaplavit emocemi, až mu to znemožní produkci i percepci humoru: “Ta impulzivita jí zabere příliš prostoru a na humor ho nemá. Vzpomínám si na ni mezi přáteli. Vždycky o něčem horečně mluví, gestiluje...a jako zasmáli se, zasmáli jsme se, ale že by tam byl humor... Spíš pár historek ze života, ale většina končila tak, že jsem měl na talíři nějakou svou reakci nebo chování.” Lucie vnímá Ludkovo chování zrovna tak. Popisuje situaci, kdy jeho humor výrazně zhoršil návštěvu její kamarádky: “Luděk se napil a začal na ni mít nějaký poznámky trapný, že koupil Metaxu a měla by nám na ní teď jako přispět, nebo ji rovnou celou koupit. Přitom on ji vypil skoro celou sám, chápeš. A i kdyby ji vypila ona, tak je přece host. Pak měl zase poznámky jako, že de facto ona mu pokaždý vypije pití, že ona hodně pije. Přitom to není pravda. Musela jsem to setkání ukončit, kamarádce se omluvit, cítila jsem se hrozně. On, hned jakmile vystřízlivěl, začal zpytovat svědomí, k čemuž jsem ho ale donutila seřváním já, a taky se musel jít omluvit. Dokonce dcera s ním pak nemluvila, taky u toho byla. Doopravdy to bylo ve všech aspektech hodně za hranou. Nebyl si toho pak ani skoro vědom, možná si to ani nepamatoval a měl okno, já nevím. Moc nemluví, nepopisuje pocity. Neřekne nikdy nic typu “ty jo, já byl asi děsnej / bylo mi trapně / cítil jsem se tak a tak”. Ale omluvit se hned šel. Má dost tyhle popichovací druhy humoru. Ne ani tak ve vztahu ke mně, ale k mým dvěma dcerám, které nejsou jeho. V pubertě když byly, no to byla hrůza. Pořád se jim nějak vysmíval - se školou, tím jak se oblékají, co jedí.” Zatímco Marice pod vlivem alkoholu humor mizí, Ludkovi se (možná nevědomě) ještě zesílí tendence škodolibě si utahovat z ostatních. Jeho intence, jelikož se jedná o výpověď Lucie, zde analyzovat nelze, spíše tato ukázka může být příkladem toho, jak negativně tato strategie používání humoru může dynamiku vztahu mezi partnery ovlivnit. Nemusí být

přítom směřována na jednohoho z partnerů, ale na osoby jemu blízké (přátelé, rodinní příslušníci apod.).

Škádlení, které útočí na osobnost partnera, nebo působí jako reálná kritika zahalená do humoru, slouží ke zvýšení nebo udržení moci producenta. Tato kategorie se často překrývá s kategorií udržení hranic. *Renata* se ohlíží za situací, kdy ji nepříjemně překvapila reakce *Richarda*: *“Čeká nás oslava a já jsem na ni vyráběla takový girlandy, takový kytky jakoby, z papírových plat od vajec. Tak Ríša přišel a začal se tomu smát a mít narážky, že jsem jako jeho táta, ten, kterej nemá humor, kterej mu prý kdysi řekl, když dával kamarádovi asi ve třinácti letech dárek, ať ho zabalí do ruličky od toaletáku. Naprosto vážně. A on mu věřil, tak to teda udělal a pak na oslavě schytl hroznej výsměch od všech kamarádů. No a že já se touhle girlandou dle jeho slov snažím o to samý. Moje papírový kytky byly ekvivalent tady tohohle, tak to jsem se fakt nesmála. Člověk se s tím piplá, dá to hrozný práce. Ale co je zajímavý, tenhle pocit je pro mě úplněovej, ještě se snad nestalo, že by něco takhle řekl já se urazila. Ani teď to nebylo vyloženě urážení, ale spíš takový...” Opravdu? Jako opravdu mě tu vidíš pracovat na tom celý dny a pak mi řekneš tohle?! A ještě mě srovnáš se svým tátou, kterej je úplně mimo?” Zvláštní pocit nepochopení.” Jelikož se *Renata* nevymezila, jen se v myšlenkách pozastavila nad *Richardovou* poznámkou, o vymezení hranic nejde. Nepopisuje přímo jejich narušení, spíše nepříjemné setkání s humorem, který jí v tu chvíli opravdu nepřišel vtipný a dotkl se jí. Na škádlení tohoto typu partner obvykle reaguje obranou, škádlením nazpět, přejde do vážného tónu (hádky či vyřikávání si), případně ho ignoruje a myslí si své (jako tomu bylo v případě *Renaty*).*

5. Návrh modelu humoru v partnerských vztazích

Tento model (či rámec) vznikl na základě analýzy dvanácti rozhovorů s jedinci v heterosexuálních vztazích různých délek a věkových skupin v České republice. Pro tuto analýzu se neukázal jako vhodný žádný z existujících modelů, které popisují funkce humoru v mezilidské interakci, ač se jimi představený model v dílčích aspektech a definicích strategií či funkcí inspiroje (př. Hall, 2013; Hay, 2000; Ziv, 1988).

Dvě základní roviny humoru v partnerských vztazích jsou v modelu rozděleny na **statickou** a **dynamickou**. Každá je svým založením z podstaty rozdílná. Nelze je porovnávat, ale navzájem se vždy ovlivňují v procesu určitého přelévání jedna do druhé - do konkrétní humorné interakce vždy vstupují prvky z obou. Pro její podobu jsou určující.

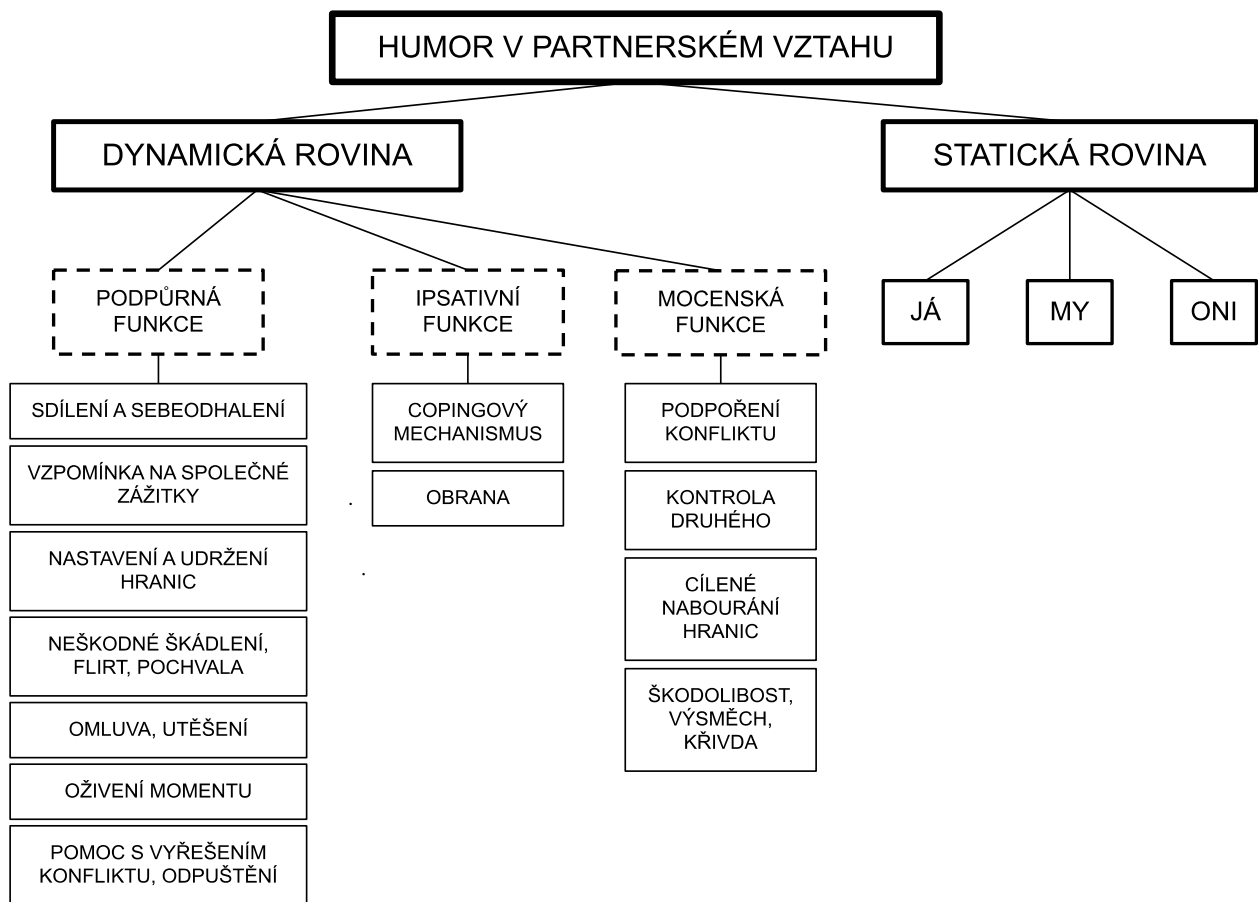
Statická rovina zahrnuje v čase spíše stálé charakteristiky v životě producenta humoru, a dále se dělí na hledisko **JÁ** (má osobnost), **MY** (kontext vztahu s partnerem) a **ONI** (kontext významných okolních vztahů - rodinných, přátelských, pracovních a bývalých partnerských).

Dynamická rovina je tvořena třemi **funkcemi** (odvíjí se od záměru, cíle humoru) a třinácti **strategiemi** určenými k jejich naplňování (tj. konkrétní podoba humoru). Zahrnuje všechny humorné děje, které probíhají ve vzájemné interakci člověka s okolím (v tomto kontextu s partnerem či partnerkou) v určité aktuální situaci. Jejich výskyt je vázán na právě přítomné podmínky (nálada jedince a jeho úmysly, emoce, povaha dané situace apod.). V jedné humorné interakci může být přítomno hned několik strategií i funkcí - mohou se prolínat, navazovat na sebe dle povahy situace a reakce partnera. Tento model je spíše popisuje, vyděluje a zaznamenává, jako podoby humoru, které stejně tak mohou stát samostatně. Ačkoli se funkce posílení soudržnosti a funkce uplatnění moci mohou na první pohled jevit jako protiklady, jeden zahrnuje druhý (Tannen, 1993; s. 167). Zároveň se například můžeme snažit partnera utěšit a zlepšit mu náladu (tj. podpora soudržnosti), ale současně můžeme doufat, že tak v jeho očích stoupneme a budeme si sami o podobné utěšení příště říct (tj. moc).

Na základě analýzy dat podpořené odbornou literaturou předpokládám, že každý pokus o humor plní určitý záměr (lze ho také nazvat potřebou) jeho producenta, který v modelu označuji jako funkci. Mezi funkce humoru řadím: posílení soudržnosti vztahu partnerů (**podpůrná funkce**), péči o sebe sama (**ipsativní funkce**) a uplatňování moci (**mocenská funkce**).

Pro účely lepšího znázornění modelu bylo vytvořeno grafické schéma, kde se vzájemný vztah jednotlivých rovin, funkcí a strategií jeví jako poměrně prostý. Ve skutečnosti je však rozdělení mezi strategií a funkcí méně zřetelné, jak již bylo naznačeno v předchozích odstavcích. Strategie lze chápat jako přesnější popisy funkcí. Dalo by se jít podstatně dál postulováním různých úrovní této taxonomie - použití značek pro jednotlivé úrovně je sice vhodné, ale poněkud umělé. Použití stromu k reprezentaci taxonomie také může nabídat k mylnému předpokladu, že každý pokus o humor lze identifikovat jako spadající do jedné a pouze jedné z kategorií. Ve skutečnosti je však možné, aby instance humoru plnila současně několik z identifikovaných funkcí i strategií najednou.

Pro lepší čitelnost byl náčrt modelu přesunut na následující stránku a zařazen také do příloh této diplomové práce.

Nákres 1 – Taxonomický model humoru v partnerském vztahu

6. Diskuze

Tato diplomová práce zkoumala podoby humoru v partnerských vztazích optikou obou partnerů zvlášť. Data byla sebrána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s dvanácti informanty, kterým předcházely pilotní rozhovory. Důraz byl kladen na zmapování situací mezi partnery, kde se humor vyskytuje častěji, proč tomu tak je, s jakým záměrem je používán a jaké se na něj objevují reakce. Jednotlivé prezentované tématické okruhy určila nasycenost dat.

Při zkoumání podob humoru v partnerských vztazích jsme si kladli otázku: *Jaké podoby/projevy humoru v partnerském vztahu převažují?*

Výzkum ukázal, že podoby humoru informanti reflektovali zejména dle záměru, se kterým je produkován (ať už jimi sami, nebo jejich partnerem), a účinku, který má na jejich psychiku (opět z obou poloh - produkce i reakce). Na základě jejich popisů byly vyděleny tři funkce a dvanáct strategií (tj. konkrétních podob použití) humoru. Různě se přelévají a doplňují, ale mohou se vyskytovat také samy o sobě. Patří mezi ně humor s cílem podpořit druhého a tím soudržnost vztahu s ním (tzv. podpůrná funkce), podpořit sám sebe (tzv. ipsativní funkce) a využít druhého ke svým cílům, případně povýšit se nad ním (tzv. mocenská funkce). Dělí se podle svého účinku na vztah - podpůrná funkce má tendenci jej spíše posílit, mocenská funkce spíše oslabit. Sebepovzbuzující humor je ze své podstaty neutrální (ipsativní funkce), avšak jeho povaha bude diskutována níže. Data od informantů naznačila, že v partnerském vztahu výrazně převažuje podpůrná funkce, ač je třeba tuto hypotézu podpořit dalším výzkumem - strategie používání humoru se mohou měnit v závislosti na vztahovém období, ve kterém se partneři nachází. Například v období vztahové krize, kdy se dvojice hádá, může převládat humor s cílem druhého zesměšnit či zvýraznit konflikt. Zároveň však jiné výzkumy (např. Li, 2009; Ziv, 1988) podporují hypotézu, že vztah partnerský je ze své podstaty rozdílný například od pracovního, ve kterém takto silná převaha podpůrného humoru z principu nebude (Schnurr, 2009).

Další otázka, nad kterou jsme se zamýšleli, byla: *Mění se podoba (způsoby užívání) humoru na základě délky partnerského vztahu?*

Významnou inspirací pro volbu metody výzkumu a nastavení kritérií výzkumného vzorku byla diskuze v závěru studie zaměřené na mapování souvislosti mezi pozitivními a negativními styly humoru na spokojenost ve vztahu autorů Butzera a Kuipera (2008). Při popisu limitů svého šetření se autoři zamýšlí nad dalšími potenciálními výzkumnými postupy. Jako možné omezení zmiňují použití tzv. sebesposuzujících dotazníků, které mohou být zdrojem různých zkreslení, a také jejich zaměření na používání humoru mladými lidmi (věkový průměr činil 19 let) v pouze krátce trvajícím partnerském vztahu v délce 6-24 měsíců. Data sebrali pouze od jednoho z partnerů. Zamýšleli se nad několika typy settingu pro další výzkumy - např. sběr dat od obou partnerů, zahrnutí osobnostních rysů do zkoumání stylů užívání humoru nebo porovnání dat od partnerů ve vztahu trvajícím 3-5 let a alespoň 10 let. Ač jsem si vědoma, že rozdělení vztahů dle jejich délky je problematické, jelikož každý pár prochází v různé časové délce svého vztahu různá období a pociťují různou míru intimity, spokojenosti, zábavy apod., která je v čase obecně proměnlivá, plní zde toto rozdělení spíše ilustrační funkci. První rozhraní 3-4 měsíce bylo zvoleno kvůli potenciálně převažující fázi prvotního seznamování a s ním spojenému potenciálně ještě maskovanému, opatrnému humoru. Vydělení druhého období plní spíše kontrolní funkci - partneři, kteří jsou spolu kolem 3-5 let se potenciálně lépe znají, zažili spolu pravděpodobně již nějaké konfliktní situace a humor by zde mohl být ustálen a používán tak, jak je jedincům vlastní (více autenticky). Poslední skupina, partneři ve vztahu trvajícím nad 10 let, byla do výzkumu zařazena pro ověření toho, zda se humor výrazně promění - například více sjednotí s partnerem, nebo naopak bude převažovat jiná z jeho funkcí (př. ubude sdílecí funkce a přibude humor pro oživení situace a rozptýlení). Každá skupina dle délky vztahu byla zastoupena čtyřmi informanty, tedy naplněna údaji z dvou partnerských vztahů. Pro větší výpovědní hodnotu dat by bylo jistě vhodné vzorek rozšířit, sondu do konkrétních příběhů daných vztahů nám však tento počet dat poskytl.

Výsledky analýzy rozhovorů s páry naznačily, že by humor v době seznamování mohl figurovat zejména v mapování či testování hranic druhého, zjišťování informací o partnerovi a k flirtování. Používá se v tomto období také zřejmě více podpůrného humoru ve smyslu utěšování (např. pro vyhnutí se hádce) a několik dvojic se shodlo, že jejich humor v prvních měsících vztahu nebyl plně autentický (snažili se humor přizpůsobovat tomu, co by se mohlo líbit jejich protějšku). Dále se ukázalo, že rozdíly v používání humoru mezi druhou a třetí skupinou téměř nejsou zaznamenatelné. Humor je v té době spíše autentický i přes případné nepřijetí partnerem a vše nasvědčuje tomu, že se objevuje více humoru pro “oživení všedních dní”, zvláště když spolu partneři žijí ve společné domácnosti a vídají se po práci. Logicky spíše ustupuje humor sloužící k sebeodhalení, případně poznání partnera. Své hranice mají tyto dvojice také, zdá se, lépe zmapované a více vědí, co si mohou dovolit a co naopak partnera zabolí. Lze tedy s větší přesností mapovat podpůrnou a zejména pak také škodolibou funkci škádlení. Také může být humor pro tyto partnery důležitým indikátorem jejich vztahové dynamiky (př. lze charakterizovat období, kde úplně chybí, kde je méně, kde je štiplavý, kde více podpůrný apod.) a na základě jeho změn popisují důležité milníky jejich vztahu a přelomové životní události - stěhování, narození dítěte, odchod dětí z domu, nemoc a další. Výsledky této diplomové práce však nelze kvantifikovat, jedná se tedy pouze o předpoklady, kterým rozhovory s dvojicemi nasvědčují - pro ověření těchto rozdílů by se nabízelo opakování výzkumu, případně jiný design výzkumu, ideálně kvantitativní povahy s daty od více párů.

Poslední výzkumná otázka byla položena takto: *Objevují se určité situace, pro které je užití humoru typičtější, než pro jiné? S dodatkem: Pokud ano, jakou funkci zde humor plní, jak se projevuje?*

Odpověď, zejména na dodatek, částečně leží výše v odpovědi na první výzkumnou otázku. Ukázalo se, že se humor může objevovat v takřka jakékoliv interakci mezi partnery, za jakékoliv situace. Naopak spíše méně se na základě výpovědi informantů vyskytuje v situacích konfliktních, kde je jeho role spíše v případném rozptýlení (přesun pozornosti k jinému tématu), utěšení, nebo například ověření si, zda je partner ještě

naštvaný. V některých případech se objevuje také jako prostředek k vyvolání hádky, nejčastěji v podobě škodolibého škádlení či vědomému překročení hranic druhého. Důležitou roli pak plní v situaci smířování, kdy partnerům pomůže proběhlý konflikt či nepříjemnou zkušenost přerámovat - stane se z ní situace, které se společně mohou zasmát a podpoří tak resilienci, případně integritu jejich vztahu. Dle četnosti však situace dělit téměř nelze, podobně výrazných bylo hned několik. Mezi ty, které zaznívaly častěji, patřily zejména tzv. podpůrné humorné strategie, jako například rozveselení či oživení všední situace, neškodné škádlení, flirt nebo rozptýlení partnera či sebe sama v rámci stresových událostí. Ač převažující záměr humoru či častější strategie byly do jisté míry individuálně odlišné, o jejich propojení v určité univerzálnosti se v kapitole určené analýze dat pokoušíme skrze návrh modelu humoru v partnerských vztazích, který poukazuje na různorodé podoby humoru, které lze rozlišit v různých situacích a interakcích mezi partnery. Ukázalo se, že kromě výše popsané dynamické roviny humoru (zahrnující funkce a strategie použití), se humorné interakce jedince odvíjí také od, v čase stabilnější, statické roviny - tedy vlivů faktorů osobnosti jedince, kontextu partnerského vztahu a kontextu vztahů okolních.

Pro doplnění těchto odpovědí na výzkumné otázky budou dále porovnané výsledky této práce s jinými studii.

V oblasti výzkumu humoru v partnerských vztazích výrazně dominuje hledání korelace používání humoru/stylů humoru a vztahové spokojenosti. Velké množství dat nasvědčuje tomu, že pozitivní humor pozitivně souvisí s kvalitou vztahu, zatímco negativní humor negativně (Butzer & Kuiper, 2008; Campbell & Moroz, 2014; Hall, 2017; Saroglou & al., 2010; Miczo & Averbeck, 2020; Winterheld et al., 2013). Přesto, že tato diplomová práce tuto souvislost přímo nezkoumala a na používání humoru nahlížela spíše situačně, výsledky těchto studií podporují naše tvrzení, že používání určitých humorných strategií sílí v určitých obdobích vztahu (tj. mocenské funkce humoru se budou objevovat spíše v situacích dlouhodobě konfliktních či krizových apod.).

Někteří výzkumníci (Rust & Goldstein, 1989; Raniseski, 1998; De Koning & Weiss, 2002) jsou toho názoru, že podobnost párů v oblíbenosti stejného humoru odráží kvalitu jejich vztahu. Zkoumaly však podobnost v humoru na základě tématu, které partnerům připadá zábavné, než záměr či styl, s jakým humor používají. Novější studie se totiž shodují, že podobnost párů ve smyslu pro humor nesouvisí s kvalitou vztahu (Barelds & Barelds-Dijkstra, 2010; Alberts et al., 2011; Bippus et al., 2011) a to ani v případě, že oba z partnerů mají v oblíbenosti například agresivní styl humoru (Martin et al., 2003). Pokud tyto výsledky přeneseme na kontext modelu humoru v partnerských vztazích představeným v této práci, můžeme pozorovat, že ranější výzkumy se týkají spíše statické roviny - tj. podobných témat, oblíbenosti stejných komediálních seriálů apod. Obojí se týká charakteristik osobnosti partnerů, případně kontextu jejich vztahu. Záměr humoru (který se mimo jiné odráží právě ve stylech humoru) je dynamické povahy. Ta je spíše situační, každopádně existuje určité "naladění" pro obvyklé používání několika strategií častěji, či pro dané, opakující se situace (př. humor jako obrana kdykoliv, kdy jedinec cítí ohrožení). Spokojenost v rámci podobného stylu humoru se v tomto případě neukázala jako vysoká zejména v případech vztahů dvou osob s převládajícími negativními styly (sebešazující a agresivní). Výsledky tedy jinými slovy nasvědčují, že pro spokojenost ve vztahu je nejspíše zapotřebí, aby alespoň jeden z partnerů používal humor pozitivním stylem, případně (přeneseno na tento výzkum) se záměrem podporujícím soudržnost dvojice.

Další zkoumané proměnné se týkaly párové komunikace v konfliktních situacích. Respondenti, jejichž partneři používali během diskuse více afiliačního a méně agresivního humoru, uváděli lepší řešení problémů v rámci diskuze (Campbell et al., 2008). Kromě toho humor s podpurným záměrem používaný oběma partnery předpovídal vyšší míru pozitivního řešení konfliktů než humor negativní (Campbell & Moroz, 2014). Agresivní a sebešazující humor vyvolával negativní reakce u partnerů, kteří vyžadovali větší péči či utěšení, zatímco afiliativní humor byl těmito partnery (mj. označenými jako "úzkostní") přijímán veskrze pozitivně (Winterheld et al., 2013). Ukázalo se, že pozitivní styl a záměr humoru souvisel se setrváním v manželství, zatímco negativní styl humoru předpovídal rozvod (Saraglou et al., 2010).

Jedním z možných směrů výzkumu je dle Halla (2017) odklon od neustále se opakující tendence spojovat humor se vztahovou spokojeností (prostřednictvím měření stylů humoru jedním dotazníkem a měření spokojenosti druhým) a následování hypotézy, že styl humoru či jeho záměr může být cenný při ladění vzájemných představ, přání a očekávání partnerů (Hall, 2017). Navzdory výzkumnému zájmu o humor v partnerských vztazích stále víme málo o jeho individuálních rozdílech v používání a jejich významu pro partnery. Je třeba také vést neustálou diskuzi o tom, jak hledat a zvolit co nejúčinnější nástroje k jeho měření.

Tato diplomová práce popisuje také další faktory, které účastníci výzkumu často dávali do souvislosti s humorem v jejich partnerském vztahu, a které nebyly zmíněné ve výše uvedených studiích. Významnou úlohu zde zastává faktor osobnosti informanta a kontextu jeho dalších vztahů (zejména aktuálního partnerského a poté všech, které ho mohou ovlivňovat) - a to jak pro produkci humoru, tak reakci na něj. Humor se v tomto ohledu ukázal jako určitý prvek informantovy identity (odráží postoje, zájmy, testuje inteligenci potenciálního partnera a to, zda se ke mně hodí). Tato práce však nedokáže (a ani to není jejím výzkumným cílem) zhodnotit přímou souvislost mezi produkcí/oceněním humoru a osobností informanta, ani vliv aktuálního vztahového nastavení partnerů na humor, který používají mezi sebou. Ke zjištění těchto souvislostí by bylo třeba zařadit do metody výzkumu také např. osobnostní testy či dotazníkové šetření mapující párové charakteristiky (spokojenost, důvěru, intimitu). V rámci analýzy se spíše zamýšlíme nad tím, jaké podoby humoru mohou ovlivnit vztahovou soudržnost, a které naopak mají potenciál partnery rozdělovat.

Přesto, že kvalitativní výzkum zdůrazňuje úlohu jedinečnosti dat od každého jednoho informanta, byl v závěru analytické části představen jednoduchý taxonomický model popisující podoby humoru v partnerských vztazích. Taxonomie modelu zachycuje vztahy mezi rovinami, funkcemi a strategiemi humoru, které se na základě analýzy rozhovorů s informanty jeví jako nejvýraznější a nejvíce vstupovaly do jejich reflexe. Nevylučuji možnost, že některé případy humoru existují s jiným záměrem, či do statiky

spadají další kontexty z života jedince. Zároveň je možné, že by se model v jistých obměnách dal použít k nastínění podob humoru v jakýchkoliv vztazích či interakcích jedince s druhými. V definicích a popisech jednotlivých částí schématu, kterým se věnuje předchozí kapitola, je však aplikovaný konkrétně na humor v partnerských vztazích a proto v tomto případě plní pouze tuto funkci. Považuji za důležité zmínit, že se model nevztahuje ke všem možným druhům humoru v mezilidské interakci, ale snaží se zjednodušit pohled na ty podoby humoru vyskytující se v partnerských vztazích tak, jak o nich hovořili informanti. Spolu s popisem jednotlivých složek (rovin, funkcí a strategií) humoru je taxonomický model hlavním přínosem této diplomové práce.

Limity

Jedním z limitů této diplomové práce může být kvalitativní design výzkumu, který s sebou přináší riziko zkreslení dat výzkumníkem a s tím spojená nižší míra zobecnitelnosti výstupů. Je možné jej redukovat nejen transparentností procesů sběru dat, kódování a následováním konkrétních kroků analýzy, ale také sebereflexí badatele. Zkreslení jsem se proto snažila předejít provedením pilotních rozhovorů s respondenty a průběžnými konzultacemi s vedoucím práce, ale také třífázovým procesem kódování - to vše s neustálým obrácením se k výzkumným cílům.

Dalším limitem může být metoda sběru dat prostřednictvím rozhovoru s informantem, který se v rámci odpovědi snaží o sebereflexi a jeho vzpomínky jsou přímo ovlivněny vědomými procesy, může se do nich promítat také aktuální vztahové či obecné naladění či zkrátka snaha stylizovat se do preferovaného obrazu či role. Také z tohoto důvodu byla ve výsledném modelu vyčleněna rovina statická, zahrnující osobnost informanta.

Je třeba zmínit také homogenitu výzkumného souboru. Tvořilo jej dvanáct informantů (tedy šest párů - šest žen a šest mužů) rozdělených dle délky jejich vztahu, ve společném i vlastním bydlení, s dětmi i bez dětí a různých věkových skupin, což na první pohled může působit spíše jako znak heterogenity. Všichni zúčastnění však byli stejné

národnosti, z podobného sociokulturního zázemí, bez závažnějších zdravotních potíží či hendikepu, v heterosexuálním nesezdaném vztahu dyadické povahy. Toto složení neodráží náš přímý záměr (s výjimkou charakteristik plynoucích z výzkumných kritérií), ale spíše náhodu. Souviselo s možnostmi a ochotou informantů k zapojení do výzkumu.

Pro rozšíření a prohloubení poznatků o tématu humoru v partnerských vztazích by bylo možné výzkumný vzorek obohatit nejen počtem, ale také heterogenitou informantů, nebo opakováním rozhovorů po určitém čase. Kromě kritérií týkajících se délky vztahu informantů, která sama o sobě vypovídající hodnotu nemá, bych alternativně ráda zvolila dělení respondentů dle jejich věku. Jako velmi obohacující vnímám například pokračování výzkumu s informanty staršími padesáti let (a různé délky vztahů), nebo s těmi, kteří se stali čerstvými rodiči.

Možnosti dalšího výzkumu

Kromě předchozího odstavce, kde první dva potenciální návrhy následného výzkumu s jinou skladbou informantů již zaznívají, uvede tato podkapitola několik dalších nápadů na rozšíření této diplomové práce či náčrt směru na výzkumy podobné.

Jak již bylo zmíněno, jednotkou výzkumu je jedinec v partnerském vztahu. V rámci jednotlivých výpovědí se objevovaly vzorce obvyklých způsobů používání humoru a záměrů, se kterým informant do interakce se svým partnerem v danou chvíli vstupuje. Tyto příklady, kromě toho, že vytvářely tematické linie modelu humoru v partnerských vztazích, poskytly hlubší sondu nejen do jedinečného příběhu každého z informantů zvláště, ale také dodaly význam některým částem výpovědí jejich partnerů. Najednou bylo možné procesy v jejich vztazích vnímat dvojí optikou - intrapersonální a interpersonální. Zajímavým obohacením výzkumu by však mohlo být získání dat od páru jako celku, prostřednictvím rozhovoru s oběma partnery současně.

V kontextu partnerského vztahu je také třeba dále zkoumat rozdíly mezi intrapersonálním a interpersonálním přínosem humoru. Zdá se, že projevy/strategie například ipsativní funkce humoru, či sebezpovzbuzujícího stylu humoru (Martin et al.,

2003) má jak intrapersonální přínosy (tj. pro jedince), tak interpersonální přínosy (tj. pro partnera). Dalším krokem k popsání a pochopení humoru v partnerských vztazích by tedy mohl být budoucí výzkum zaměřený na to, jak lze intrapersonální účinky humoru smysluplně odlišit od těch interpersonálních - v jakých případech existují paralelně, kdy a proč jsou zaměřeny jen na jednoho z účastníků interakce. Možná tím, že se producent prostřednictvím humoru stává veselejším a schopnějším zvládat své tíživé stavy (tj. pobaví a uklidní sám sebe), je humor prospěšný nejen pro něj, ale také pro jeho partnera, který jej poté nemusí utěšovat, ale jen se zasměje spolu s ním. Budoucí výzkum by se však měl pokusit rozklíčovat, zda jsou tyto procesy skutečně dyadické povahy.

Velký potenciál vnímám také v analýze humoru mezi partnery, jejichž vztah je nějakým způsobem ohrožen. Ať se již nacházejí v krizi, či aktuálně prožívají výraznou životní změnu, následný výzkum by mohl ověřit, zda jedinci i v těchto případech mají tendence používat častěji podpůrné strategie humoru, nebo zda v hádkách začne převažovat humor s negativním záměrem (viz teorie jezdců apokalypsy výše v kapitole 2. Partnerské vztahy; Gottman, 2015). Podobný výzkum by byl dalším krokem k odhalení toho, zda je humor ve vztazích spíše vyeskalovaným symptomem jeho dynamiky a spokojenosti, nebo (alespoň v některých případech) příčinou.

7. Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat subjektivní pohled jedinců v partnerských vztazích. Sledovali jsme trendy v používání humoru, jeho různé podoby a opakující se situace, ve kterých humor figuruje, a dávali je do souvislostí se záměrem producenta, který má tendenci vztahovou soudržnost spíše posilovat, nebo rozdělovat. Práce začíná teoretickou částí, kde je přiblížena a teoreticky ukotvena problematika humoru a partnerských vztahů. Kromě úvodu a definice témat obsahuje tato část také mnoho výzkumů v daných oblastech. Empirická část se týká popisu vlastního výzkumu, kde byli nejprve představeni informanti a jejich jedinečný pohled na humor. Poté byla vytvořena sublimace výpovědí obou partnerů do jedné - krátce tedy došlo k souhrnnému popisu páru jako celku, kdy se z hlediska "JÁ" stalo "MY". V návaznosti na teoretickou část následovala analýza zkoumající výpovědi informantů, nyní spíše z pozice jednotlivců v partnerských vztazích, s cílem zmapovat projevy, podoby a záměr humoru v jejich vztahu. Data byla sebrána metodou polostrukturovaného rozhovoru a analyzována pomocí principů metody zakotvené teorie.

Výsledky analýzy přinesly jedinečný a komplexní pohled na formování humoru v partnerském vztahu. Bylo zjištěno, že se humor objevuje s několika záměry. Prvním je vyjádření zájmu o druhého, například ve formě vyznání lásky, utěšení, zlepšení nálady, sdílení přání a vizí. V některých případech však potenciálně škodí, například v situaci, kdy ho producent využívá spíše k vyzdvihnutí svých kvalit, případně podnícení svého partnera výsměchem nebo jízlivou poznámkou. Rozbor dat však ukázal, že humor plní také třetí funkci zaměřenou na sebepéči, kdy se člověk pomocí vtipné poznámky snaží regulovat vlastní silné, obvykle negativní, emoce (a tím může nepřímo také přispívat k soudržnosti vztahu). Všechny tyto podoby se objevují přirozeně na základě situačního kontextu, dokonce se mnohdy navzájem překrývají. Právě však humor s cílem pečovat o druhého, a tím pádem o celý vztah, partneři vnímali jako klíčový prvek pevného partnerství, společně s obecně laskavým záměrem humoru, nezbytným pro pocit důvěry a bezpečí mezi nimi.

Konkrétně, při analýze sebraných dat bylo přihlédnuto k nejčastěji zmiňovaným podobám humoru v partnerském vztahu a dále použito hledisko vztahové dynamiky, měřítko délky vztahu a kontext okolních vztahů jedince, které ten partnerský potenciálně ovlivňují. Došlo k vyhodnocení a rozdělení záměrů dle žádoucích výsledků, jichž se použitím humoru partneři snaží docílit. Hlavním přínosem této diplomové práce je taxonomický model humoru v partnerském vztahu, který rozděluje humor na roviny, funkce a strategie a snaží se tak přispět k lepšímu pochopení fenomenologie humoru v konkrétní komunikační situaci s přihlédnutím ke statickým vlivům, které jej formují.

Analýza dat ukázala pouze mírné rozdíly v podobách humoru na základě délky vztahu mezi skupinou prostřední (3 až 5 let trvajícím vztah) a poslední (vztah trvajícím 10 let a déle). Vypadá to, že změny humoru v tomto případě odráží spíše větší změny v životě páru, jinak zůstává spíše neměnný. Nejvíce se odlišovala skupina první, která se týká informantů ve vztahu trvajícím 3 až 6 měsíců. Partneři, kteří jsou spolu krátce, se ještě příliš neznají a v humoru tím pádem nemusí být tolik autentičtí, ale spíše mapující hranice svého protějšku. Na tuto skutečnost z období seznamování a začátků vztahu vzpomínali také informanti v dlouhodobějších vztazích. Pro ověření této hypotézy je však třeba provést kontrolní výzkum.

I přes řadu limitů, s nimiž se výzkumná část musela vypořádat, umožňovala nerigidní povaha zvoleného výzkumného vzorku zajímavý vhled do zatím příliš neprobádané a především teoreticky neukotvené problematiky. Pomocí analýzy dat od každého z informantů se tak podařilo splnit výzkumný cíl prostřednictvím nalezení odpovědí na výzkumné otázky. Výsledky zejména ucelují strukturu humoru vznikajícího mezi partnery a přinášejí podněty k dalšímu výzkumu.

Při tvorbě této diplomové práce bylo čerpáno z publikací novějšího i staršího data, zabývajících se jednotlivými aspekty produkce i percepce humoru a komunikačních strategií v partnerském vztahu. Do práce byly zahrnuty odpovídající dostupné zahraniční zdroje, většinou v elektronické podobě. Nedostačující vymezení fází partnerského vztahu (a omezený počet výzkumů v této oblasti) otevírá možnost pro rozvoj.

Humor je často vnímán jako veskrze pozitivní vlastnost a jeho polarita a komplexnost se mnohdy ztrácí. Také z těchto důvodů je důležité se tímto tématem dále zabývat a poukazovat na jeho význam. Tato diplomová práce by v budoucnu mohla sloužit k šíření povědomí o dané problematice. Analýza rozhovorů přinesla strukturovaný obraz podob humoru v partnerském vztahu, kde došlo k identifikování nejčastějších záměrů producenta, a tím pádem, pomocí výpovědí informantů, upozornila na důležitost efektivního zacházení s humorem a jeho reflektování oběma partnery. Dále byly informanty identifikovány potenciálně pozitivní a negativní projevy humoru, které mohou ovlivňovat vztahovou soudržnost. Předložená práce může být proto inspirací a základním výzkumem například pro budoucí badatele z oblasti psychologie a dalších oborů (například sociologie, lingvistika), zaměřené konkrétněji na párové procesy v souvislosti s humorem. Taxonomický model humoru v partnerských vztazích představený v této práci by mohl být překlopitelný do jiných vztahových kontextů, tuto skutečnost je třeba však dále ověřit.

V neposlední řadě mohou tyto řádky sloužit také neodborné veřejnosti, zejména pak párům, které se zabývají efektivní komunikací ve svém vztahu nebo přemýšlí přímo nad rolí humoru v ní. Informanti se totiž shodovali, že je humor významnou součástí partnerského života, která je obecně málo zvědoměná a přitom hodna pozornosti a péče:

“Pro mě to bylo moc zajímavý, hrozně hezky se mi odpovídalo. Jsou to totiž všechno věci, který tam jako jsou, ale běžně se nad nima nezamyslíš, nepojmenuješ je. (...) Je to strašně zajímavý se o tom slyšet mluvit nahlas. Už jen tím, že jsem si teď uvědomil, že teď asi v poslední době ten humor ustoupil těm vážným rozhovorům, a že já to tak nechci. Že je to v rozporu s tím mým pravidlem udělat si legraci ze všeho a za všech okolností. Má to pro mě velkej smysl, fakt na to teď budu mnohem víc myslet. Je důležitý dělat si to v tom vztahu hezký, a humor je v tomhle pro mě jedním z hlavních těchhle vylepšováků.” (Marek)

8. Seznam použitých informačních zdrojů

Alberts, J. K. (1990). *The use of humor in managing couples' conflict interactions*. In D. D. Cahn (Ed.), *Intimates in conflict: A communication perspective*, 105–120. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Alberts, J. K., Yoshimura, C. G., Rabby, M., & Loschiavo. (2005). *Mapping the topography of couples' daily conversation*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, 299–322. DOI: 10.1177=0265407505050941.

Anderson, W. & Tunnariello, N. (2016). *Aggressive Humor as a Negative Relational Maintenance Behavior during Times of Conflict*. *The Qualitative Report*. 21. 1513-1530. 10.46743/2160-3715/2016.2149.

Anderson, C., Keltner, D., & John, O. P. (2003). *Emotional convergence between people over time*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 1054–1068. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.1054>

Aron, A., Aron, E. N., & Smollan, D. (1992). *Inclusion of Other in the Self Scale and the structure of interpersonal closeness*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(4), 596–612. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.4.596>

Aune, K. S., & Wong, N. C. H. (2002). *Antecedents and consequences of adult play in romantic relationships*. *Personal Relationships*, 9, 279–286. DOI: 10.1111=1475–6811.00019

Barelds, D. P. H., & Barelds-Dijkstra, P. (2010). *Humor in intimate relationships: Ties among sense of humor, similarity in humor, and relationship quality*. *Humor*, 23, 447–465. DOI: 10.1515=HUMR.2010.021

Beermann, U., & Ruch, W. (2009). *How virtuous is humor? What we can learn from current instruments*. *The Journal of Positive Psychology*, 4, 528–539.

- Besser, A.; Luyten, P. & Mayes, L. C. (2012). *Adult attachment and distress: The mediating role of humor styles*. *Individual Differences Research*, 10, 153-164.
- Bippus, A. M., Young, S. L., & Dunbar, N. E. (2011). *Humor perceptions of couples in conflict: Comparing partners' perceptions*. *Humor: International Journal of Humor Research*, 24, 287–303.
- Bippus, A. M. (2003). *Humor motives, qualities, and reactions in recalled conflict episodes*. *Western Journal of Communication*, 67, 413–430. DOI: 10.1080=10570310309374781
- Bippus, A. M. (2000). *Making sense of humor in young romantic relationships: Understanding partners' perceptions*. *Humor*, 13, 395–417. DOI: 0933–1719=00=0013–0395
- Bippus, A. M. (2000). *Humor usage in comforting episodes: Factors predicting outcomes*. *Western Journal of Communication*, 64:4, 359-384. DOI: 10.1080/10570310009374682
- Boxer, D., & Cortés-Conde, F. (1997). *From bonding to biting: Conversational joking and identity display*. *Journal of Pragmatics*, 27(3), 275–294. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(96\)00031-8](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(96)00031-8)
- Bressler, E. R., & Balshine, S. (2006). *The influence of humor on desirability*. *Evolution and Human Behavior*, 27, 29–39. DOI: 10.1016=j.evolhumbehav.2005.06.002
- Bressler, E. R., Martin, R. A., & Balshine, S. (2006). *Production and appreciation of humor as sexually selected traits*. *Evolution and Human Behavior*, 27(2), 121–130. <http://dx.doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2005.09.001>.
- Buss, D. M. (1988). *The evolution of human intrasexual competition: Tactics of mate attraction*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(4), 616–628. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.4.616>

Butzer, B. & Kuiper, N. A. (2008) *Humor Use in Romantic Relationships: The Effects of Relationship Satisfaction and Pleasant Versus Conflict Situations*, *The Journal of Psychology*, 142:3, 245–260. DOI: 10.3200/JRLP.142.3.245-260

Byrne, D. (1997). *An overview (and underview) of research and theory within the attraction paradigm*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(3), 417–431. <https://doi.org/10.1177/0265407597143008>

Cann, A., Zapata, Ch. L. & Davis, H. B. (2009) *Positive and Negative Styles of Humor in Communication: Evidence for the Importance of Considering Both Styles*, *Communication Quarterly*, 57:4, 452–468. DOI: 10.1080/01463370903313398

Cann, A., Calhoun, L. G., & Banks, J. S. (1997). *On the role of humor appreciation in interpersonal attraction: It's no joking matter*. *Humor*, 10, 77–90. DOI: 10.1515=humr.1997.10.1.77

Cann, A., Zapata, C. L., & Davis, H. B. (2011). *Humor style and relationship satisfaction in dating couples: Perceived versus self-reported humor styles as predictors of satisfaction*. *Humor*, 24, 1–20. DOI: 10=1515=HUMR.2011.001

Campbell, L. & Moroz, S. (2014). *Humour Use Between Spouses and Positive and Negative Interpersonal Behaviours During Conflict*. *Europe's Journal of Psychology*. 10. 532-542. 10.5964/ejop.v10i3.763.

Campbell, L., Martin, R. A., & Ward, J. R. (2008). *An observational study of humor use while resolving conflict in dating couples*. *Personal Relationships*, 15, 41–55. DOI: 10.1111=j.1475-6811.2007.00183.x

Collins, N. L., & Feeney, B. C. (2004). *An Attachment Theory Perspective on Closeness and Intimacy*. In D. J. Mashek & A. P. Aron (Eds.), *Handbook of closeness and intimacy* (pp. 163–187). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Craik, K. H., Lampert, M. D., & Nelson, A. J. (1996). *Sense of humor and everyday styles of humorous conduct*. *Humor*, 9, 273–302. DOI: 10.1515=humr.1996.9.3-4.273
- Crawford, M. & Gressley, D. (1991). *Creativity, Caring, and Context: Women's and Men's Accounts of Humor Preferences and Practices*. *Psychology of Women Quarterly*, 15. DOI: 217-231. 10.1111/j.1471-6402.1991.tb00793.x.
- Dailey, R. M., & Palomares, N. A. (2004). *Strategic Topic Avoidance: An Investigation of Topic Avoidance Frequency, Strategies Used, and Relational Correlates*. *Communication Monographs*, 71(4), 471–496. <https://doi.org/10.1080/0363452042000307443>
- Dangermond, K., Weewer, R., Duyndam, J. & Machielse, A. (2022). “*If it stops, then I’ll start worrying.*” *Humor as part of the fire service culture, specifically as part of coping with critical incidents*. *HUMOR*, 35(1), 31-50. <https://doi.org/10.1515/humor-2021-0106>
- Davis, J. L., & Rusbult, C. E. (2001). *Attitude alignment in close relationships*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 65–84. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.1.65>
- De Koning, E. & Weiss, R. (2002). *The Relational Humor Inventory: Functions of Humor in Close Relationships*. *American Journal of Family Therapy*. i.30, p.1-18. 10.1080/019261802753455615.
- Deckers, L. & Buttraum, R. (1990). *Humor as a response to incongruities within or between schemata*, 3(1), 53–64. DOI: <https://doi.org/10.1515/humr.1990.3.1.53>
- DeLamater, J., & Moorman, S. M. (2007). *Sexual behavior in later life*. *Journal of Aging and Health*, 19(6), 921–945. <https://doi.org/10.1177/0898264307308342>
- Ervin-Tripp, S. & Lampert, M. (1992). *Gender differences in the construction of humorous talk*. *Locating power*, 05, 117. Berkeley Women and Language Group.
- Freud, S. (1991) *Totem a tabu; Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část*. Přeložil Hošek, L. Praha: Práh. ISBN 80-900835-1-X.

Fritz, H. L., Russek, L. N., & Dillon, M. M. (2017). *Humor use moderates the relation of stressful life events with psychological distress*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43, 845–859. <https://doi.org/10.1177/0146167217699583>.

Gibson, R. A. (2019). *An Introduction to the Psychology of Humor*. Routledge. ISBN: 9780429671364

Gordon, M. (2014) *Friendship, Intimacy and Humor*. *Educational Philosophy and Theory*, 46:2,162-174, DOI: 10.1080/00131857.2012.721732

Gottman, J. M., & Silver, N. (2015). *Sedm principů spokojeného manželství: praktický průvodce fungováním dlouhodobých vztahů*. Vydání první. V Brně: Jan Melvil Publishing. ISBN 978-80-87270-74-5

Graham, E. E., Papa, M. J., & Brooks, G. P. (1992). *Functions of humor in conversation: Conceptualization and measurement*. *Western Journal of Communication*, 56, 161–183. DOI: 10.1080=10570319209374409

Graham, E. E. (1995). *The involvement of a sense of humor in the development of social relationships*. *Communication Reports*, 8(2), 158–169. <http://dx.doi.org/10.1080/08934219509367622>.

Greengross, G., Martin, R. A., & Miller, G. F. (2012). *Personality traits, intelligence, humor styles, and humor production ability of professional stand-up comedians compared to college students*. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6(1), 74–82. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025774>.

Gruber-Baldini, A. L., Schaie, K. W., & Willis, S. L. (1995). *Similarity in married couples: A longitudinal study of mental abilities and rigidity-flexibility*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 191–203. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.1.191>

Gruner, C. R. (1997). *The game of humor: A comprehensive theory of why we laugh*. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers.

Hall, J. A., & Sereno, K. (2010). *Offensive jokes: How do they impact long-term relationships?* *Humor*, 23, 351–373. DOI: 10.1515=HUMR.2010.016

Hall, J. A. (2011). *Is it something I said? Sense of humor and partner embarrassment*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28, 383–405. DOI: 10.1177=0265407510384422

Hall, J. A. (2013). *Humor in Long-Term Romantic Relationships: The Association of General Humor Styles and Relationship-Specific Functions with Relationship Satisfaction*. *Western Journal of Communication*, 77:3, 272–292. DOI: 10.1080/10570314.2012.757796

Hall, J. A. (2017). *Humor in romantic relationships: A meta-analysis*. *Personal Relationships*. 24.

Hatfield, E., Utne, M.K. & Traupmann, J. (1979). *Equity theory and intimate relationships*. In R. L. Burgess & T. L. Huston (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (p.112). New York: Academic Press.

Haubertová, D., Slaměnik, I. (2013). *Intimita jako jeden ze základních znaků těsných vztahů*. *Psychologie pro praxi*, 48, 3–4, 9-23. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=139174>

Hay, J. (2000). *Functions of humor in the conversations of men and women*. *Journal of Pragmatics*, 32, 709–43. DOI: 10.1016=S0378-2166(99)00069-7

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN: 9788026209829

Hobbes, T. (1991). *Leviathan*. New York: Cambridge University Press.

- Hollway, W., & Jefferson, T. (2013). *Doing qualitative research differently*. SAGE Publications, Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9781526402233>
- Janes, L. M., & Olson, J. M. (2000). *Jeer Pressure: The Behavioral Effects of Observing Ridicule of Others*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 474–485. <https://doi.org/10.1177/0146167200266006>
- Karou-ei, R.A. & Doosti, Y.A. & Dehshiri, Gholam Reza & Heidari, M.H.. (2009). *Humor styles, subjective well-being, and emotional intelligence in college students*. *Journal of Iranian Psychologists*. 5. 159-169.
- Kelley, H. H. (1979). *Personal relationships: Their structures and processes*. Hillside, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kenny, D. A., Kashy, D. A., & Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York, NY: Guilford.
- Kerckhoff, A. C., & Davis, K. E. (1962). *Value consensus and need complementarity in mate selection*. *American Sociological Review*, 27(3), 295–303. <https://doi.org/10.2307/2089791>
- Kim, Y. (2006) *Cognitive Concepts of the Self and Romantic Relationships*, *Basic and Applied Social Psychology*, i.28:2, p.169-175, DOI: 10.1207/ s15324834basp2802_6
- La France, B. H., & Hall, J. A. (2012). *Sex, humor, and intimacy: An examination of sexual humor use in close relationships*. In R. L. DiCioccio (Ed.), *Humor communication: Theory, impact, and outcomes*, 119–140. Dubuque, IA: Kendall Hunt.
- Lauer, R. H., Lauer, J. C., & Kerr, S. T. (1990). *The long-term marriage: Perception of stability and satisfaction*. *International Journal on Aging and Human Development*, 31, 189–195. DOI: 10.2190=H4X7-9DVX-W2N1-D3BF
- Lefcourt, H. M. (2001). *Humor: The psychology of living buoyantly*. Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-1-4615-4287-2>

Li, N. P., Griskevicius, V., Durante, K. M., Jonason, P. K., Pasisz, D. J., & Aumer, K. (2009). *An Evolutionary Perspective on Humor: Sexual Selection or Interest Indication?* *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(7), 923-936. DOI: https://ink.library.smu.edu.sg/soss_research/725

Linstead, S. (1985). *Jokers Wild: The Importance of Humour in the Maintenance of Organizational Culture*. *The Sociological Review*, 33(4), 741-767. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1985.tb02447.x>

Lippa, R. A. (2007). *The relation between sex drive and sexual attraction to men and women: A cross-national study of heterosexual, bisexual, and homosexual men and women*. *Archives of Sexual Behavior*, 36(2), 209-222. <https://doi.org/10.1007/s10508-006-9146-z>

Martin, R. A. (2007). *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Academic Press. ISBN-10: 012372564X

Martin, R. A. (2002). *Is laughter the best medicine? Humor, laughter, and physical health*. *Current Directions in Psychological Science*, 11(6), 216-220. DOI: 10.1111=1467-8721.00204.

Martin, R. A. (2003). *Sense of humor*. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Positive psychological assessment*, 313-326. Washington, DC: APA.

Martin, R. A & Kuiper, N. (1999). *Daily occurrence of laughter: Relationships with age, gender, and Type A personality*. *Humor - International Journal of Humor Research*. 12. 355-384. [10.1515/humr.1999.12.4.355](https://doi.org/10.1515/humr.1999.12.4.355).

Martin, R. A., Kuiper, N. A., Olinger, L. J., & Dance, K. A. (1993). *Humor, coping with stress, self-concept, and psychological well-being*. *Humor*, 6, 89-104. DOI: [10.1515=humr.1993.6.1.89](https://doi.org/10.1515=humr.1993.6.1.89)

- Martin, R. A., & Lefcourt, H. M. (1984). *Situational humor response questionnaire: Quantitative measures of sense of humor*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 145–155. DOI: 10.1037=0022-3514.47.1.145
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). *Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire*. *Journal of Research in Personality*, 37, 48–75. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00534-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00534-2)
- Martineau, W. H. (1972). *A model of the social functions of humor*. In J. H. Goldstein, & P. E. McGhee (Eds.), *The psychology of humor* (pp. 101-125). New York: Academic Press.
- Marrero, R.J., Carballeira, M. & Hernández-Cabrera, J.A. (2020). *Does Humor Mediate the Relationship Between Positive Personality and Well-Being? The Moderating Role of Gender and Health*. *Journal of Happiness Studies*, 21, 1117–1144. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00121-x>
- Mashek, D. J., & Aron, A. P. (2004). *Handbook of closeness and intimacy* (pp. 343–356). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Miczo, N. & Averbek, J. (2020). *Perceived partner humor use and relationship satisfaction in romantic pairs: The mediating role of relational uncertainty*. *Humor - International Journal of Humor Research*. 33. 10.1515/humor-2019-0097.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- McAdams, D. P., Jackson, R. J., & Kirshnit, C. (1984). *Looking, laughing, and smiling in dyads as a function of intimacy, motivation and reciprocity*. *Journal of Personality*, 52(3), 261–273. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1984.tb00881.x>
- McGhee, P. E. (1999). *Health, healing and the amuse system: Humor as survival training* (3rd ed.). Dubuque, IA: Kendall/Hunt.

- Meyer, J. C. (2000). *Humor as double-edged sword: Four functions of humor in communication*. *Communication Theory*, 10, 310–331.
- Moran, C. & Massam, M. (1997). *An evaluation of humour in emergency work*. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies* Volume. 3. 1997-3.
- Morreall, J.; Baber, H. & Donnelly, J. (1984). *Taking Laughter Seriously*. *Philosophy and Phenomenological Research*. 45. 290. 10.2307/2107432.
- Murstein, B. I., & Brust, R. G. (1985). *Humor and interpersonal attraction*. *Journal of Personality Assessment*, 49, 637–640.
- Newcomb, T. M. (1961). *The acquaintance process*. New York: Holt, Rinehart & Winston. DOI: 10.1037/13156-000
- Peterson, C., & Seligman, M.E.P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York: Oxford University Press.
- Raneseski, J. M. A. (1998). *Exploring the relationships between humor and marital well-being*. *Dissertation Abstracts International*, 59, 3124.
- Rothwell, J. D. (2016). *In the Company of Others*. Oxford University Press. ISBN: 9780190457426
- Ruch, W. (2008). *The psychology of humor*. In V. Raskin (Ed.), *A primer of humor research* (pp. 17–100). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ruch, W. (2004). *Humor (playfulness)*. In C.P. Peterson & M.E.P. Seligman (Eds.), *Character strengths and virtues: A handbook and classification*, 583–598. New York: Oxford University Press.
- Řiháček, T.; Čermák, I. & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: MUNI Press, p. 44-74. ISBN 978-80-210-6382-2

Ruch, W. (1998). *The sense of humor: Explorations of a personality characteristic*. New York: Mouton de Gruyter.

Ruch, W.; Hehl, F.-J. (1993). *Humor appreciation and needs: Evidence from questionnaire, self-, and peer-rating data*. *Personality and Individual Differences*, 15(4):433-445. DOI: [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(93\)90071-A](https://doi.org/10.1016/0191-8869(93)90071-A)

Ruiz-Gurillo, L. (2016). *Metapragmatics of Humor: Current research trends*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Rust, J., & Goldstein, J. (1989). *Humor in marital adjustment*. *Humor*, 2, 217–224. DOI: 10.1515= humr.1989.2.3.217

Shapiro, A. F., & Gottman, J. M. (2005). *Effects on marriage of psycho-communicative-educational intervention with couples undergoing the transition to parenthood, evaluation at 1-year post intervention*. *Journal of Family Communication*, 5(1), 1–24. DOI: 10.1207=s15327698jfc0501_1

Scheel, T. E. (2017). *Definitions, Theories, and Measurement of Humor*. *Humor at Work in Teams, Leadership, Negotiations, Learning and Health*, 9-29.

Slaměník, I. (2011). *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada. ISBN:978-80-247-3311-1

Sternberg, R. J. (2006). *A duplex theory of love*. In R. J. Sternberg & K. Weis (Eds.), *The new psychology of love*, 184–199. New Haven, CT: Yale University Press.

Sternberg, R. J. (2004). *A Triangular Theory of Love*. In Reis, H. T.; Rusbult, C. E. (Eds.). *Close Relationships*. New York: Psychology Press. ISBN 978-0863775956.

Stokenberga, I. (2008). *Humorous Personality: Relationship to Stress and Well-being*. *Baltic Journal of Psychology*, 9, 70–84.

- Storey, R. (2003). *Humor and sexual selection*. *Human Nature*, 14, 319–336. DOI: 10.1007/s12110-003-1009-x
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN: 80-85834-60-X
- Tannen, D. (1993). *Gender and conversational interaction*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Thibaut, J. W. & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley.
- Tornquist M. & Chiappe, D. (2020) *The role of humour production and humour receptivity in perceived romantic interest*. *Psychology & Sexuality*, 11:3, 212-224, DOI: 10.1080/19419899.2019.1668464
- Utne, M. K., Hatfield, E., Traupmann, J., & Greenberger, D. (1984). *Equity, Marital Satisfaction, and Stability*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1(3), 323–332. <https://doi.org/10.1177/0265407584013005>
- Veatch, T. C. (1998). *A theory of humor*. *Humor: International Journal of Humor Research*, 11(2), 161–215. <https://doi.org/10.1515/humr.1998.11.2.161>
- Vela, L., Booth-Butterfield, M., Wanzer, Me. & Vallade, J. (2013). *Relationships Among Humor, Coping, Relationship Stress, and Satisfaction in Dating Relationships: Replication and Extension*. *Communication Research Reports*, 30, 68–75. 10.1080/08824096.2012.746224.
- Výrost, J.; Slaměník, I. (eds.) (2008). *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1428-8.
- Wickberg, D. (1998) *The Senses of Humor: Self and Laughter in Modern America*. Ithaca: Cornell University Press

Wilbur, C. & Campbell, L. (2011). *Humor in Romantic Contexts: Do Men Participate and Women Evaluate?* Personality & social psychology bulletin. 37. 918-29. 10.1177/0146167211405343.

Wilcox, B. (2002). *Humor in the family*. Marriage and Families, 7. Dostupné na: <https://scholarsarchive.byu.edu/marriageandfamilies/vol7/iss1/2>

Winterheld, H.; Simpson, J. & Oriña, M. (2013). *It's In the Way That You Use It: Attachment and the Dyadic Nature of Humor During Conflict Negotiation in Romantic Couples*. Personality & social psychology bulletin. 39. 10.1177/0146167213479133.

Young, S. L., Bippus A. M. & Dunbar, N. E. (2015). *Comparing Romantic Partners' Perceptions of Hurtful Communication During Conflict Conversations*. Southern Communication Journal, 80:1, 39-54, DOI: 10.1080/1041794X.2014.941113

Young, S. L. & Bippus, A. M. (2001). *Does it make a difference if they hurt you in a funny way? Humorously and non-humorously phrased hurtful messages in personal relationships*. Communication Quarterly, 49:1, 35-52, DOI: 10.1080/01463370109385613

Ziv, A. (1988). *Humor's role in married life*. Humor, 1, 223–230. DOI: 0.1080=00224545.1989.9712084

Ziv, A., & Gadish, O. (1989). *Humor and marital satisfaction*. The Journal of Social Psychology, 129, 759–768. DOI: 10.1515=humr.1990.3.3.247

9. Seznam příloh

Příloha 1 – Přepisy rozhovorů s informanty

Příloha 2 – Formulář polotrukturovaného rozhovoru

Příloha 3 – Nákres taxonomického modelu v partnerském vztahu